

Львівський державний університет внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ
ІНОЗЕМНИХ МОВ
ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ

Збірник наукових статей

Львів
2020

УДК 37.041:811

A43

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол від 25 листопада 2020 р. № 5)

Рецензенти:

О. М. Балинська, доктор юридичних наук, професор, проректор
Львівського державного університету внутрішніх справ;
Т. П. Дяк, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
Національного лісотехнічного університету України

Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей: збірник наукових статей / укладач:
А43 І. Ю. Сковронська. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 140 с.

До збірника увійшли методичні напрацювання, що стосуються здійснення освітнього процесу у сучасних умовах з використанням он-лайн-навчання, формування навичок міжкультурної комунікації у галузі права, фахової іншомовної підготовки курсантів ЗВО МВС України, традиційних підходів та новітніх технологій навчання іноземних мов загалом та української мови як іноземної зокрема. Закцентовано увагу на шляхах та специфічних методичних принципах, сучасних тенденціях викладання, академічній мобільності, комунікативному, освітньому, розвиваючому, виховному аспектах навчання іноземної мови.

Опубліковано в авторській редакції.

УДК 37.041:811

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2020

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ

(Проект МОН)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО РОЗВИТКУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Вступ

Цей документ визначає концептуальні засади державної політики щодо підтримки розвитку та застосування англійської мови у вищій освіті в Україні.

Україна підтвердила свій європейський вибір та зовнішньо-політичний вектор (Конституція України), прихильність до європейської інтеграції та глобалізації (Угода про Асоціацію між Україною та ЄС, членство в Європейському просторі вищої освіти, Європейському науковому просторі, інших міжнародних інституціях, партнерствах і співробітництвах). Україна визнає вищу освіту як двигун соціальної трансформації, а англійськомову як ключову компетенцію в умовах інтеграції та глобалізації економіки, інструмент міжнародного спілкування, засіб приєднання до європейського освітнього, наукового та професійного простору, умови ефективної інтеграції та фактору економічного зростання країни.

Важливість англійської мови для доступу та розширення освітніх і професійних можливостей людини визнається Україною і відображена в ряді національних стратегій та ініціатив, де володіння англійською мовою є центральним, включаючи:

- визнання необхідності забезпечити конкурентоспроможність українських вчених та випускників на національному та міжнародному рівнях;
- прагнення до інтернаціоналізації вищої освіти;
- програми для академічної та освітньої інтеграції в межах ЄС;
- обов'язковість вивчення англійської мови у початковій та середній освіті;

- вивчення та застосування досвіду проекту «Англійська для університетів», який підтримав запровадження та поширення в університетах англійської мови професійного спрямування та викладання фахових дисциплін англійською мовою¹;

- прийняття Національної рамки навчальної програми з англійської мови професійного спрямування для використання в університетах України

- поширення Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (CEFR)² для визначення рівня володіння англійською мовою в Україні;

- визначення вивчення іноземних мов, зокрема англійської, пріоритетом внутрішньої політики в стратегічних документах України. Так, Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» в межах «Програми популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі» передбачає підсилення інституційної спроможності для здійснення міжнародних стратегічних комунікацій; збільшення та оптимізації присутності України на міжнародних заходах та майданчиках; присутності у міжнародному академічному, культурному та громадському середовищі. При цьому одним зі стратегічних індикаторів реалізації Стратегії є «75 відсотків випускників загальноосвітніх навчальних закладів володітимуть щонайменше двома іноземними мовами, що підтверджуватиметься міжнародними сертифікатами»;

- приєднання до GoGlobal та прийняття Національної програми вивчення та популяризації іноземних мов «Україна speaking»;

- проведення року англійської мови в Україні (2016) тощо.

Мета

Метою державної політики щодо розвитку англійської мови у вищій освіті в Україні є створення можливостей для культурного, освітнього та професійного розвитку і процвітання кожного громадянина, сприяння інтеграції та економічному зростанню закладів вищої освіти, підвищенню якості освітніх послуг в сфері

¹ ESP involves English languageless on sforn iversity students; the seareprovided by Foreign Languages departments. EMI refers to the teaching of disciplinary contentin English; it is provided by the lecturers who teachacademiccourses.

² URL: <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages/level-descriptions>

вищої освіти України, сприяння реалізації європейських та глобальних прагнень України та її економічному зростанню.

Сфера дії

Сфера дії державної політики щодо розвитку англійської мови у вищій освіті в Україні охоплює:

- Викладання англійської мови як іноземної, зокрема англійської мови професійного спрямування (English for Special Purposes – ESP);
- Викладання фахових дисциплін англійською мовою як складової україномовної програми (English as Medium of Instruction for Ukrainians – EMI-u);
- Забезпечення повної освітньої програми англійською мовою для іноземних студентів (English as Medium of Instruction for Foreigners – EMI-f).

Аналіз стану розвитку англійської мови у вищій освіті

Два нещодавніх дослідження³ містять детальний аналіз поточного стану вивчення та використання англійської мови у закладах вищої освіти в Україні (з особливою увагою до англійської мови професійного спрямування (ESP) та викладання фахових дисциплін англійською мовою (EMI). Рекомендації в цих дослідженнях дають великий поштовх для розробки державної політики щодо англійської мови у вищій освіті. Зокрема, було запропоновано:

- Університетам переглянути та, де це необхідно, збільшити кількість годин, виділених на курси ESP;
- Забезпечити більш ефективну координацію EMI в середині закладів;
- Покращити у закладах підтримку викладачів EMI, включаючи підвищення кваліфікації з англійської мови;
- Запровадити нові форми спільного професійного розвитку, що відповідає потребам викладачів як в ESP, так і в EMI;
- Перевіряти володіння англійською мовою студентами перед тим, як вони відвідують лекції англійською мовою;

³ Bolitho, R. And West, R. (2017). The internationalisation of Ukrainian universities: the English language dimension. Kyiv: British Council. Available from http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/2017-10-04_ukraine_report_h5_en.pdf; Borg, S. (2019). The Impact of the English for Universities Project on ESP and EMI in Ukrainian Higher Education: Final Report. Available from http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/efu_impact_report_-_final_version_26_feb_2019.pdf

- Забезпечити додаткову підготовку викладачів англійської мови професійного спрямування та завідувачів кафедр іноземних мов з питань оцінювання мовної компетентності;

- Переглянути зміст професійного розвитку викладачів як в ESP, так і в ЕМІ, зокрема забезпечити формування педагогічних навичок.

Цей політичний документ спрямований на вирішення цих та інших питань, а також на те, як можна підвищити якість викладання, вивчення та використання англійської мови у закладах вищої освіти України для підтримки вищезазначених національних стратегій.

Візія щодо розвитку англійської мови у вищій освіті в Україні

Нижче представлена візія щодо розвитку англійської мови у ЗВО в Україні. Ця візія є основою для конкретних рекомендацій.

Відповідно до цієї візії, до 2025 року стан розвитку англійської мови у вищій освіті України буде характеризуватися так:

- **Підвищення рівня володіння англійською мовою випускниками закладів вищої освіти**

Випускники українських університетів мають рівень англійської мови, що дозволяє їм повноцінно і адекватно брати участь у освітньому та професійному житті як на національному, так і на міжнародному рівні (випускники всіх рівнів мають володіти англійською мовою на рівні не нижче B2).

- **Підвищення рівня володіння англійською мовою викладачами**

Більшість викладацького складу мають рівень володіння англійською мовою, що дозволяє їм повноцінно і належним чином брати участь у освітньому, науковому та професійному житті як на національному, так і на міжнародному рівні.

- **Покращений статус англійської у вищій освіті (більша увага англійській мові)**

Англійська мова визнається ключовою компетентністю сучасної людини, ключовим інструментом міжнародного спілкування в академічному та професійному житті та для розвитку країни в цілому, засобом доступу до знань, умовою ефективної світової інтеграції та фактором економічного зростання країни.

- **Високоякісні методи викладання**

При викладанні ESP і ЕМІ застосовуються методи, що забезпечують формування цільових компетентностей та орієнтовані

на студента, які сприяють самостійності, залученню та мотивації студентів.

- **Релевантний зміст дисциплін ESP**

Дисципліни ESP базуються на лексиці та завданнях, які відповідають поточним та майбутнім потребам студентів і національному та (або) світовому ринкам праці.

- **Ефективні системи оцінювання**

Оцінювання вивчення англійської мови характеризується високоякісними процедурами, які сприяють навчанню, відповідають цілям оцінювання, є прозорими і, у випадку національних іспитів, стандартизованими.

- **Спільнота стейкхолдерів**

Стейкхолдери (вчителі, викладачі, студенти, роботодавці, уряд та університетська адміністрація, неурядові організації) визнають цінність англійської як міжнародного засобу комунікації та співпрацюють у створенні середовища, що сприяє якісному викладанню, вивченню та використанню англійської мови в Україні.

- **Доступ до ресурсів**

Викладачі та студенти ESP та EMI мають доступ до широкого спектру високоякісних ресурсів і використовують їх для досягнення ефективного викладання та навчання.

- **Покращена репутація**

Якість курсів та програм ESP та EMI у ВНЗ України визнається на рівні закладу, на національному та міжнародному рівнях (наприклад, нагородження, конкурси та рейтинги) та сприяє покращенню репутації України як країни, що надає якісну освіту та є привабливою для студентів, та сприяє залученню іноземних студентів.

- **Підвищення академічної мобільності**

Існують та використовуються механізми для полегшення двосторонньої академічної мобільності зростаючої кількості ВН та студентів.

- **Підтримка безперервного професійного розвитку**

Уряд та університети визнають важливість високоякісного викладання та створюють можливості для вихідного та постійного професійного розвитку професорсько-викладацького складу, що забезпечує ESP та EMI.

- **Систематичне забезпечення якості**

Курси та програми ESP та EMI регулярно проходять внутрішнє та зовнішнє оцінювання якості вищої освіти і регулярно переглядаються та оновлюються.

- **Моделі співфінансування**

Фінансування для підтримки реалізації цього 2025 бачення відбувається з цілого ряду джерел, включаючи уряд, державно-приватні партнерства, благодійні кошти, а також національних та міжнародних програм.

- **Завдання**

Завдання державної політики щодо розвитку англійської мови у вищій освіті в Україні відповідно до мети включають:

- удосконалення законодавства для підтримки розвитку англійської мови в сфері вищої освіти;
- встановлення вимог до рівня володіння англійською мовою на різних етапах освітнього континууму;
- сприяння трансформації статусу англійської мови.

<https://www.businesslaw.org.ua/>

Олеся Бойко,
старший викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ ТА ППЗ

Анотація. Під час карантину весь світ переконався в тому, що без дистанційної та онлайн освіти сучасне навчання неможливе, і більшість країн одразу перейшли до навчання онлайн. Для нашої країни такий перехід виявився неабияким викликом не лише на професійність, але і на здатність швидко мислити, переорієнтовуватися із звичних добре відпрацьованих методик і засобів навчання на новітні, у короткий термін освоїти та привести відповідно до вимог сьогодення роботу з дистанційними навчальними платформами.

Електронний мультимедійний підручник став для багатьох педагогів «magic wand» (чарівною паличкою).

Педагогічний програмний засіб (ППЗ) є цілісною дидактичною системою, заснованою на використанні комп'ютерних технологій і засобів Інтернету, і яка має на меті забезпечити навчання за індивідуальними та оптимальними навчальними програмами з керуванням процесу навчання [5].

Онлайн-навчання має ряд переваг. А саме:

- можливість навчатися в будь-якому місці;
- необмежений доступ до необхідної літератури;
- онлайн і дистанційне навчання дешевше;
- завдяки «діджиталізації» студенти легко, швидко та з інтересом навчаються.

Серед недоліків варто зазначити:

- ізоляцію від зовнішнього світу;
- відсутність «живого» спілкування з викладачем і однокурсниками;
- відсутність звичних носіїв інформації (паперових підручників, зошитів тощо);
- технічно складно ідентифікувати студентів, що значно ускладнює контроль;
- навчальний процес може бути порушений або скасований через застарілу комп'ютерну техніку, відсутність Інтернету чи його погану якість.

Рано чи пізно карантин завершиться, але хочеться вірити, що зміни в освіті, які відбулися під час вимушеного переходу до навчання онлайн залишаться, і більшість педагогічних працівників використовуватимуть вже добре освоєні технології. Після завершення карантину

важливо не втратити мотивацію та бажання вдосконалюватися, не зупинятися на досягнутому.

Ключові слова: онлайн-освіта, дистанційна навчальна платформа, електронний мультимедійний підручник, комп'ютерна техніка, комунікаційні мережі, діджиталізація.

Abstract. *During the quarantine, the whole world became convinced that without distance and online education, modern learning is impossible, and most countries immediately switched to online learning. For our country, such a transition turned out to be a big challenge not only to professionalism, but also to the ability to think quickly, to reorient from the usual methods and teaching aids to new ones, to master and adjust in accordance with the new requirements in short time. The electronic multimedia textbook has become a «magic wand» for many teachers. The pedagogical software tool is a holistic didactic system based on the use of computer technologies and Internet tools, and which aims to provide training according to individual and optimal training programs with the management of the learning process.*

Online learning has a number of benefits. Namely:

- the ability to study anywhere;*
- unlimited access to the necessary literature;*
- online and distance learning is cheaper;*
- thanks to «digitalization» students learn easily, quickly and with interest.*

Among the disadvantages are:

- isolation from the outside world;*
- lack of «live» communication with the teacher and fellow students;*
- lack of usual information carriers (paper textbooks, notebooks, etc.);*
- it is technically difficult to identify students, which significantly complicates the control;*

– the educational process may be disrupted or canceled due to outdated computer equipment, lack of Internet or its poor quality.

Sooner or later the quarantine will end, but we want to believe that the changes in education that took place during the forced transition to online learning will remain, and most teachers will use already well-mastered technologies.

After the end of quarantine, it is important not to lose motivation and desire to improve.

Key words: *online education, distance learning platform, electronic multimedia textbook, computer technology, communication networks, digitalization.*

Доцільність дистанційного навчання, переваги та недоліки такого виду навчання тривають півстоліття, відколи Указом Її Величності Королеви Великобританії Єлизавети II був створений Відкритий університет, щоб надати можливість отримувати знання тим, хто працює, в зручному для них місці і в зручний

час. Через карантин ми всі опинилися в полоні наших домівок, і 2020 рік став роком навчання через Інтернет.

У мережі Інтернет є багато відгуків, порад, застережень від уже досвідчених і не дуже досвідчених експертів із даної проблеми.

Директор Українського інституту інформаційних технологій в освіті при НТУУ «КПІ» Інна Геннадіївна Малюкова зазначає, що «Дистанційне навчання – це добре організована й контрольована самоосвіта з використанням комп'ютерної техніки й комунікаційних мереж. У світі такий різновид навчання набув поширення досить давно, проте в Україні він існує років 10 ... Дехто уявляє інформаційні ресурси дистанційного навчання, як сукупність відсканованих підручників, розміщених в Інтернеті, які потрібно прочитати, а потім переказати. Але це далеко не так», і перелічує переваги та недоліки дистанційного навчання [6].

Миронов Юрій Богданович, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи, менеджер по роботі з іноземними студентами ЛТЕУ досліджує детально цю тему і має кілька цікавих публікацій в мережі.

Під час карантину весь світ переконався в тому, що без дистанційної та онлайн-освіти сучасне навчання неможливе, і більшість країн одразу перейшли до навчання он-лайн. Для нашої країни такий перехід виявився неабияким викликом. Ми не звикли до дистанційного навчання і на ринку онлайн-освіти в Україні виявилось досить мало платформ, які допомогли б учасникам навчального процесу працювати в режимі онлайн. Всі кинулися шукати допоміжні платформи для організації дистанційного онлайн-навчання і багато з нас відкрили для себе новий, незнаний досі, світ онлайн-навчання [8].

Дистанційна форма навчання, яка в сьогоdnішніх умовах об'єктивно є найбільш поширеною, стала для багатьох педагогів своєрідним викликом не лише на професійність, але і на здатність швидко мислити, переорієнтовуватися із звичних добре відпрацьованих методик і засобів навчання на новітні, у короткий термін освоїти та привести відповідно до вимог сьогоdnення роботу з дистанційними навчальними платформами. Електронний мультимедійний підручник став для багатьох педагогів «magic wand» (чарівною паличкою).

Педагогічний програмний засіб (ППЗ) є цілісною дидактичною системою, заснованою на використанні комп'ютерних технологій і засобів Інтернету, і яка має на меті забезпечити навчання за

індивідуальними та оптимальними навчальними програмами з керуванням процесу навчання [5].

У чому ж полягає відмінність електронного мультимедійного підручника від електронного та традиційного друкованого видання?

Електронне видання – електронний документ, що пройшов редакційно-видавниче опрацювання, має вихідні відомості та призначений для розповсюдження у незмінному вигляді.

Перевага цього освітнього продукту (ППЗ) полягає в тому, що це не звичайний електронний підручник на електронному носії, а цілісна програма, яка поєднує теоретичні та практичні питання, віртуальні лабораторні роботи та практикуми, має електронний журнал успішності, конструктор уроків, комп'ютерні анімації фізико-хімічних процесів, інтерактивні і тестові завдання та багато інших можливостей [5].

Однією з важливих переваг електронного мультимедійного підручника є його інформаційна насиченість, що дає змогу істотно підвищувати якість сприйняття освітнього матеріалу. Одночасне використання аудіо- та відеоінформації, у їх поєднанні і в різних комбінаціях, дає змогу підвищити показник сприйняття освітнього матеріалу до 40–50%, у порівнянні зі звичним сприйняттям, адже більшість людей, як правило, запам'ятовує близько 5% почутого і 20% побаченого.

Електронний мультимедійний підручник містить великий обсяг систематизованого теоретичного та практичного матеріалу із навчальної дисципліни; словники й довідники; статичні та інтерактивні ілюстрації (схеми, графіки, рисунки, діаграми, фотографії, карти, таблиці та ін.); відео фрагменти й звукові ряди; інтерактивні моделі; тренажери; контрольні питання та завдання; тести різної складності; 2D-, 3D-анімації та ін. Окрім того, електронні мультимедійні підручники забезпечують можливість демонстрації на екрані монітора комп'ютера, на звичайному екрані за допомогою мультимедійного проекту, на інтерактивній дошці.

Та найсуттєвішою перевагою є можливість постійно оновлювати ППЗ (доповнювати, модифікувати, корегувати) без особливих затрат.

Ефективність роботи викладача підвищується, збільшується складова творчої роботи. Інтерактивні елементи допомагають адаптувати подання навчального матеріалу таким чином, щоб зробити його зрозумілим для реципієнта Найрізноманітніші

багаторівневі завдання, тести не лише розраховані на індивідуальний підхід до навчання, а й сприяють об'єктивній та достовірній оцінці навчальних досягнень як окремо взятої особи, так і навчальної групи в цілому.

Структура ППЗ забезпечує можливість ефективного досягнення навчально-виховної мети та має у своєму складі:

- змістовну частину (навчальний матеріал структурований на розділи, теми, уроки);
- програмну частину (тексти, медіаоб'єкти, тестові завдання, навігація);
- конструктор уроку;
- методичні рекомендації для викладача/вчителя (типові сценарії проведення занять);
- методичні рекомендації для учня (інструкції з виконання самостійної (індивідуальної) роботи);
- посібник користувача для адміністратора локальної мережі комп'ютерного класу або системного адміністратора навчального закладу [1].

Підбиваючи підсумки, наголосимо на перевагах он-лайн навчання:

- можливість навчатися в будь-якому місці. Студенти можуть вчитися, не виходячи з дому чи офісу, перебуваючи у будь-якій точці планети. Щоб приступити до навчання, необхідний лише комп'ютер з доступом в Інтернет;
- необмежений доступ до необхідної літератури в системі дистанційного навчання або на електронній пошті;
- онлайн і дистанційне навчання дешевше. Студенту не доводиться оплачувати дорогу, проживання і т.ін.;
- завдяки «діджиталізації» студенти поринають у процес вивчення матеріалу дуже швидко та з інтересом.

Противники он-лайн навчання підкреслюють ряд недоліків:

- ізоляція від зовнішнього світу;
- відсутність «живого» спілкування з викладачем і однокурсниками;
- відсутність звичних носіїв інформації (паперових підручників, зошитів тощо);
- проблема з технічною можливістю ідентифікації студентів, що значно ускладнює контроль;
- навчальний процес може бути порушений або зірваний через відсутність Інтернету чи незадовільну якість;

Ще одним важливим недоліком є психологічна й «комп'ютерна» невідповідність і студентів, і викладачів, застаріла комп'ютерна техніка і перших, і других.

Якісно створений мультимедійний підручник є частиною ресурсу дистанційного навчання, його доцільно активно використовувати в освітніх платформах (віддалений супровід, он-лайн підтримка користувачів, надання рекомендацій щодо установки, керування, навігації та експлуатації, розсилання інформації про будь-які зміни, використання матеріалів підручника у процесі он-лайн заняття тощо). А це, відповідно, дає змогу краще забезпечити для здобувачів освітньої програми візуалізацію всієї навчальної інформації; перевіряти виконання завдань і формувати дані про рівень та результати освітніх досягнень.

Таким чином, мультимедійне електронне навчальне видання, завдяки взаємопов'язаному поєднанню традиційної статичної (друкований текст, графічне зображення, фотографія) та динамічної інформації різного роду (відео-, аудіо записи) створює додаткові можливості для покращення ефективності дистанційного навчання з використанням освітніх платформ для он-лайн занять. Логічна і динамічна комбінація різних матеріалів у процесі он-лайн навчання з використанням електронного мультимедійного підручника істотно покращує сприйняття навчального матеріалу різного рівня складності, скорочує час вивчення запланованого матеріалу і забезпечує постійне інтерактивне спілкування студента з викладачем. «Не менш важливою складовою дистанційного навчання є спілкування студентів між собою: виконання завдань у групах, проведення семінарів та дискусій у режимі он-лайн. Без усіх цих інтерактивних форм навчання й спілкування процес вивчення курсу на відстані стає статичним і недостатньо ефективним» [6].

Рано чи пізно карантин завершиться, але хочеться вірити, що зміни в освіті, які відбулися під час вимушеного переходу до навчання он-лайн залишаться, і більшість педагогічних працівників використовуватимуть вже добре освоєні технології. Після завершення карантину важливо не втратити мотивацію та бажання вдосконалюватися, не зупинятися на досягнутому.

1. ДСТУ 7157:2010. Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості. К.: Держспоживстандарт України, 2010.

2. Краснова Г. А., Беляєв М. И., Соловов А. В. Технологии создания электронных обучающих средств. М.: МГИУ, 2002. 304 с.
3. Чередніченко Г. А., Шапран Л. Ю. Застосування мультимедійних технологій у процесі навчання іноземним мовам. К., 2010.
4. Шваркова Г. Г., Галынський В. М. Современная трактовка электронного учебника: типология, необходимые структурные элементы / Г. Г. Шваркова // Информатизация обучения математике и информатике: педагогические аспекты. Минск: БГУ, 2006. С. 479–484.
5. URL: <https://kerivnyk.info/perevahy-ta-nedoliky-dystantsijnoho-navchannya>
6. URL: <https://kpi.ua/805-9>
7. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2020/03/25/240340/>
8. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/3894-yakym-chynom-pandemiia-vplynula-na-onlain-navchannia-tsyfry-ta-statystyky>
9. URL: <http://www.znanius.com/3875.html>
10. URL: <https://uk.wikipedia.org/> Мультимедійне_електронне_навчальне_видання.

Олеся Бойко,

старший викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

РОБОЧА АТМОСФЕРА НА ОНЛАЙН-ЗАНЯТТІ

Анотація. Як відомо, формування сприятливого мікроклімату на занятті з іноземної мови здійснюється викладачем за умови правильного вибору форм, прийомів та засобів організації навчально-виховного процесу. Важливим у створенні сприятливого мікроклімату заняття є поведінка викладача, його мова, співпраця з студентами, взаємоповага. Мікроклімат заняття іноземної мови є вирішальним чинником у формуванні успішного навчально-виховного процесу. Однак життя вносить свої корективи. Карантин змусив переміститися з аудиторій у свої домівки і перейти на навчання онлайн. Такий перехід виявився тестом для викладачів не лише на професійність, але і на здатність швидко мислити, переорієнтуватися із звичних добре відпрацьованих методик і засобів навчання на новітні, у короткий термін освоїти та привести відповідно до вимог сьогодення роботу з дистанційними навчальними платформами. Всі кинулися шукати допоміжні платформи для організації дистанційного он-лайн навчання і багато з нас відкрили для себе новий, незнаний досі, світ он-лайн

навчання. І коли вже всі освоїлися в новому віртуальному середовищі, виникла ще одна, дуже важлива проблема – як створити сприятливий мікроклімат, який сприятиме формуванню бажання в студентів вивчати іноземну мову, як утримати стійку увагу студентів по той бік екрана.

Ключові слова: онлайн-освіта, сприятливий мікроклімат, іноземна мова, успішний освітній процес.

Abstract. *As you know, the formation of a favourable microclimate at the foreign language lesson is carried out by the teacher, due to the right choice of forms, techniques and means of organizing the educational process. Important in creating a contributory ambience of the class is the teacher's behaviour, his/her language, cooperation with students, mutual respect. The microclimate of foreign language classes is a decisive factor in shaping a successful educational process.*

However, life makes its own adjustments. Quarantine forced people to move from classrooms to their homes and switch to online training. Such transition turned out to be a big challenge not only to professionalism, but also to the ability to think quickly, to reorient from the usual methods and teaching aids to new ones, to master and adjust in accordance with the new requirements of the present work with distance learning platforms in short time. Everyone rushed to look for supporting platforms for organizing distance online learning and many of us discovered a new previously unknown world of online learning. And when everyone had already got used to the new virtual environment, another, very important problem arose – how to create a favourable microclimate that would contribute to the formation of students' desire to learn a foreign language, how to keep steady attention of students on the other side of the screen.

Key words: *online education, favourable microclimate, foreign language, successful educational process.*

Сприятлива робоча атмосфера на занятті, підвищення мотивації, розвиток спектра позитивних емоцій і почуттів щодо процесу навчання, психологічне розвантаження студентів, їх згуртування та взаємодія – нерозривно пов'язані з якістю навчання. Серед великої кількості складових оптимального клімату на уроці варто виділити емоційний настрій заняття, гуманізм стосунків, оптимізм діяльності та «ідеалізм» праці.

Правильно організоване заняття є запорукою ефективності всього подальшого навчально-виховного процесу. Серед причин низької успішності при вивченні іноземних мов виділяють лінощі, небажання вчитися, погіршення здоров'я, відсутність інтересу і мотивації. Основним способом усунення цих причин є створення сприятливого мікроклімату на кожному уроці іноземної мови. Адже крім здібностей, рівня інтелекту, працьовитості студента успіх навчального процесу залежить від того, в якій психологічній

атмосфері відбувається процес здобуття іншомовних знань. А відтак, викладачеві важливо вміти створювати на уроках іноземних мов сприятливий мікроклімат, який сприятиме формуванню бажання в студентів вивчати іноземну мову.

Створена викладачем атмосфера довір'я і релаксації знімає так звані анти сугестивні бар'єри, забезпечує безпосередній контакт з неусвідомленою психічною діяльністю, що в свою чергу, дає змогу ширше використовувати резервні можливості мозку. Студенти не повинні відчувати страху за правильність сказаного чи зробленого. Прискіпливе виправляння кожної помилки, допущеної студентом, заважає створенню атмосфери доброзичливості, породжує скутість, настороженість, відвертає увагу учня від предмета, про який ідеться. Тому доцільним є фіксування помилок і лише після того, як студент завершить свою відповідь, настає час для уточнень, виправлена і пояснень.

Величезну роль емоційної основи навчання постійно підкреслював В. Сухомлинський. Відсутність емоцій, притаманна нашому сучасному навчанню, є однією з найнебезпечніших ознак байдужості й небажання вчитися [4, с. 502]. Позитивне емоційне ставлення до навчальної праці породжується, насамперед, правильно організованою діяльністю студентів. Чимале значення тут має її зовнішнє оформлення, образність мовлення, новизна інформації тощо. Багато що вирішує і настрій, з яким викладач проводить заняття, його природне почуття гумору. Нудьга, пригніченість, монотонність, «емоційний голод» з'являються там, де викладач у навчальному процесі вбачає лише інтелектуальну працю.

Позитивна робоча атмосфера на занятті безпосередньо залежить від взаємин викладача та студентів. Вони ґрунтуються на справедливості, взаємній довірі, доброзичливості. Викладачеві слід навчитися трактувати студента як партнера у спільній діяльності, здатного самостійно вирішувати свої навчальні проблеми, не нав'язувати йому свою волю, свої погляди, свій спосіб мислення, а зрозуміти, що обидва вони – суб'єкти своєї діяльності, й кожен із них має свої права, через реалізацію яких іде до відчуття відповідальності за те, що робить. Повага до чужої точки зору є складовою інтелігентності й демократичного світобачення.

У зв'язку із поширенням епідемії (COVID-19) більшість країн оголосило «локдаун» від англійського *«lockdown»*, що означає *карантин, блокування, ізоляція*, тобто спеціально розроблений протокол дій, який забороняє людям вільно входити або залишати певну зону. Карантин змусив усіх, в тому числі і навчальні заклади

переміститися з аудиторій у свої домівки і перейти на навчання онлайн. Такий перехід виявився тестом для викладачів не лише на професійність, але і на здатність швидко мислити, переорієнтовуватися із звичних добре відпрацьованих методик і засобів навчання на новітні, у короткий термін освоїти та привести відповідно до вимог сьогодення роботу з дистанційними навчальними платформами. Всі кинулися шукати допоміжні платформи для організації дистанційного онлайн-навчання і багато з нас відкрили для себе новий, незнаний досі, світ онлайн-навчання. І коли вже всі освоїлися в новому віртуальному середовищі, виникла ще одна, дуже важлива проблема – як створити сприятливий мікроклімат, який сприятиме формуванню бажання в студентів вивчати іноземну мову, як утримати стійку увагу студентів по той бік екрана.

Створення сприятливого мікроклімату на заняттях іноземної мови спроможного зняти емоційну напругу, створити природну атмосферу тепла, довіри, взаємоповаги, впевненості у собі, своїх силах та доброзичливого ставлення до оточуючих може успішно здійснюватись за умови поєднання таких трьох основних складників: психологічного комфорту, духовного комфорту та емоційного комфорту студентів.

Та в нових умовах он-лайн навчання, як виявилось, коли усіх цих чинників є забагато (студенти перебувають по інший від викладача бік екрана, у власних домівках, часто в ліжку, а не за робочим столом, оточені любов'ю та увагою рідних, з набором інформаційних «гаджетів» – комп'ютер-планшет-телефон) створити і утримати стійку увагу студента є справжнім викликом навіть для досвідченого викладача.

Бо попри переваги (можливість навчатися в будь-якому місці; необмежений доступ до інформації; онлайн-навчання дешевше, студенту не доводиться оплачувати дорогу, проживання і т. ін.) та недоліки (відсутність «живого» спілкування, ізоляція від зовнішнього світу; відсутність Інтернету чи його незадовільну якість; психологічну й «комп'ютерну» непідготовленість і студентів, і викладачів, застарілу комп'ютерну техніку і перших, і других) онлайн-навчання найбільшою проблемою залишається проблема з технічною можливістю ідентифікації студентів, що значно ускладнює контроль.

Як показує практика, в умовах он-лайн навчання стан емоційного й фізичного комфорту не завжди сприяє високому рівню навчання та працездатності, якщо у студентів відсутні самодисципліна та свідоме бажання навчатися.

Отже, основними складниками мікроклімату на занятті є психологічний, духовний та емоційний комфорт студентів. А успішне формування сприятливого мікроклімату заняття іноземної мови здійснюється викладачем за умови правильного вибору форм, прийомів та засобів організації навчально-виховного процесу не зважаючи на те, чи навчання здійснюється он-лайн чи в аудиторії.

Логічна і динамічна комбінація різних матеріалів у процесі он-лайн навчання з використанням електронного мультимедійного підручника істотно покращує сприйняття навчального матеріалу різного рівня складності, скорочує час вивчення запланованого матеріалу і забезпечує постійне інтерактивне спілкування студента з викладачем. «Не менш важливою складовою дистанційного навчання є спілкування студентів між собою: виконання завдань у групах, проведення семінарів та дискусій у режимі он-лайн. Без усіх цих інтерактивних форм навчання й спілкування процес вивчення курсу на відстані стає статичним і недостатньо ефективним» [5].

Прийоми сприйняття нових знань, формування вмінь, навичок, емоційно-ціннісних орієнтацій і ставлень студентів – це технології, що забезпечують послідовне та цілеспрямоване розуміння й засвоєння знань у процесі інтерактивної взаємодії. Вони передбачають роботу в малих та змінних групах, парах, моделювання ситуацій, рольові ігри.

Застосування інтерактивних прийомів на он-лайн заняттях з іноземної мови підвищує ефективність засвоєння матеріалу, що вивчається, стимулює активність студентів, сприяє зняттю психологічної напруги, позитивно впливає на формування лінгвістичної компетентності, активізує навчально-пізнавальну діяльність, сприяє виробленню комунікативних умінь, навичок роботи в колективі.

1. Борисенко О. О. Методи створення позитивного психологічного мікроклімату на уроках англійської мови. *Портал «Учительський журнал он-лайн». ВГ «Основа»*. 30 жовтня 2013. URL: <http://teacherjournal.com.ua/shkola/angljiska-mova-ta-literatura/17146-stattya-qmetodi-stvorenniya-pozitivnogo-psixologchnogo-mikroklmatu-na-urokax-angljsko-moviq.html>

2. Зайченко І. В. Педагогіка: навч. посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. 2-е вид. К.: Освіта України; КНТ, 2008. 528 с. URL: http://pidruchniki.ws/17000308/pedagogika/pedagogika_-zaychenko_ib

3. Павлюк Р. О. Віртуалізація навчальної діяльності студентів педагогічних спеціальностей: контекстуальний дискурс. *Вісник психології і педагогіки: збірник наук. праць* // Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. Вип. 8. К., 2012. URL: http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць._Випуск_8
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5-ти тт. Т. 3. Київ: Радянська школа, 1976. 654 с.
5. URL: <https://kpi.ua/805-9>

Вікторія Бондаренко,
доцент кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ДЛЯ ФАХІВЦЯ У ГАЛУЗІ ПРАВА

Анотація. Стаття присвячена визначенню ролі та значення професійної комунікації іноземною мовою для майбутніх юристів. У статті наголошено, що фахівець-юрист повинен не тільки вміти спілкуватися іноземною мовою, а володіти навичками і вміннями професійного спілкування іноземною мовою, до складу якого входить передусім ведення ділових усних та письмових переговорів англійською мовою. Розкрито поняття та основні компоненти професійної іншомовної комунікативної компетенції. Характеризовано усну та письмову форми формування вмінь професійної комунікації.

Ключові слова: професійна іншомовна комунікативна компетенція, усна комунікація, письмова комунікація, комунікативна культура.

Abstract. The article is devoted to defining the role and importance of professional communication in a foreign language for future lawyers. The article emphasizes that a lawyer should not only be able to communicate in a foreign language, but also have the skills and abilities of professional communication in a foreign language, which includes primarily conducting oral and written business negotiations in English. The concepts and main components of professional foreign language communicative competence are revealed. Oral and written forms of professional communication skills are characterized. It is proved that future lawyers need to have a competent, professional, logically structured language, be able to conduct business negotiations using appropriate methods of

verbal communication, prepare public speeches, use certain forms of discussion, discuss problems of general scientific and professional nature. The future lawyer should know the norms of a modern foreign language; use professional terminology; communicate, appropriately using the actual foreign language vocabulary; work with special (professional) literature; freely use different functional styles and their subtypes in professional use; replenish and actively use personal terminology dictionary; navigate in typical and atypical situations of professional communication; have spontaneous speech skills. The formation of professional speech is a continuous process, which is important to stimulate in classes to acquire speech practice. An important component of professional speech is the formation of socio-cultural competence. After all, it is the socio-cultural component aimed at understanding and interpreting various aspects of culture and language behavior in a professional environment. Teaching a foreign language we must emphasize not only the study of cultural features of the country whose language is studied, the specific national characteristics of the culture, patterns of national behavior, but also to form our own national identity.

Key words: *professional foreign language communicative competence, oral communication, written communication, communicative culture.*

Сьогодні професія юриста займає особливе місце в суспільстві, адже саме юрист займається вирішенням складних проблем соціально-політичного, економічного та міжнародного характеру. Таким чином, діяльність більшості напрямів нашого суспільства практично неможлива без цілеспрямованої творчої професійної діяльності фахівців-юристів. Якщо юрист знає дві та більше мов, це буде значною перевагою під час працевлаштування. Проте знання саме англійської є неодмінною умовою. При доборі персоналу перевага надається спеціалістам з вільним володінням англійською на такому ж високому рівні, що й українською чи російською.

Знання іноземної мови здатне істотно підвищити ефективність наукових досліджень, а юрист-практик зі знанням іноземної має набагато кращі перспективи на ринку праці. Це дає змогу не тільки надавати юридичні послуги мовою клієнта, а й постійно підвищувати професійний та діловий рівень завдяки участі в різних конференціях, семінарах, а також під час проходження закордонних стажувань.

Отже, фахівець-юрист повинен не тільки вміти спілкуватися іноземною мовою, а володіти навичками і вміннями професійного спілкування іноземною мовою, до складу якого входить передусім ведення ділових усних та письмових переговорів англійською мовою.

Комунікація, і в більш вузькому розумінні, спілкування, – це не лише засіб досягнення певної мети і не просто обмін інформацією між її учасниками; це процес набагато глибший і ширший, адже саме в комунікації знаходить вияв індивідуальність кожної особистості, яка вільно володіє словом, розмірковує, вміє позиціонувати себе на ринку праці. Це динамічний процес створення нової спільності, стан людського буття, спосіб людського існування; це, власне, саме життя, процес, в якому вербальними і невербальними засобами мови конструємо не тільки свою соціальну реальність, а й своє власне «Я» [1, с. 24].

Мета навчання іноземної мови у немовних навчальних закладах вищої освіти полягає у формуванні у студентів іншомовної професійно-спрямованої комунікативної компетенції – умінь і навичок здійснювати спілкування в усній і письмовій формі у межах професійної сфери і тематики, визначених програмою для кожного фаху, дотримуючись традицій і норм, усталених у країні, мова якої вивчається.

Студентам – майбутнім фахівцям – необхідно набути іншомовної професійно-спрямованої комунікативної компетенції, яка вважається сформованою, якщо майбутній фахівець використовує іноземну мову, щоб самостійно отримувати і розширювати свої знання і досвід [2, с. 329].

Навчання іноземних мов передбачає оволодіння студентами навичками й уміннями іншомовної комунікації в суто професійних цілях. Головною метою професійного навчання є формування особистості фахівця, який ефективно здійснює трудову діяльність. Важливу роль у цьому процесі відіграє мотивація вивчення іноземної мови, яка виражається в потребі організувати професійну комунікацію, у тому числі іноземною мовою.

На думку О. Б. Тарнопольського та З. М. Корневої, професійна іншомовна комунікативна компетенція складається з *шести компонентів*:

- *лінгвістичної компетенції* (здатність комуніканта продукувати та розуміти усне та письмове мовлення відповідно до норм системи мови);

- *соціолінгвістичної компетенції* (здатність комуніканта продукувати та розуміти усне та письмове мовлення відповідно до тих культурних норм, які існують у певній мовній та культурній спільноті);

- *прагматичної компетенції* (здатність комуніканта продукувати та розуміти усне та письмове мовлення відповідно до

власних цілей і намірів, взаємовідносин з іншими комунікантами, конкретної комунікативної ситуації);

- *формально-логічної компетенції* (здатність продукувати логічно побудовані та зв'язні усні та письмові висловлювання і вміння передавати цю зв'язність та логічність через спеціальні формальні мовні засоби, а також здатність комуніканта розуміти логіку та взаємозв'язок усних та письмових висловлювань, що ним сприймаються, у тому числі орієнтуючись на формальні мовні засоби зв'язку;

- *психологічної компетенції* (вміння доводити свою точку зору, переконувати партнерів по усній або письмовій комунікації, вміння знайти правильний підхід до них та багато інших суто психологічних вмінь);

- *предметної компетенції* (обізнаність у предметному змісті спілкування) [3, с. 238].

У процесі навчання майбутні фахівці мають набути вміння професійної комунікації в усній і письмовій формах. Особливістю усної комунікації є те, що вона відбувається в умовах особистого контакту партнерів. У письмовій комунікації вони розділені простором і часом, що дозволяє їм зосередитися на змісті і формі письмового тексту. Переваги усної форми комунікації складають: швидкість обміну інформацією; наявність надійного зворотного зв'язку завдяки безпосередньому контакту, що дозволяє регулювати і коригувати процес спілкування (поставити запитання, уточнити повідомлення, виявити згоду або незгоду з тим, про що говориться, тощо). Труднощі усної форми комунікації пов'язані з необхідністю миттєвого пошуку точних, адекватних слів при формулюванні повідомлення, можливість пропустити у ньому важливі деталі; ймовірність забути частину почутої інформації або нерозуміння сутності повідомлення у процесі його сприймання і як наслідок – ймовірність викривити його зміст у процесі його передавання іншим людям.

Особливе місце у навчанні іноземної мови професійного спрямування займає формування вмінь професійної комунікації в письмовій формі, які є найпоширенішою в діловій сфері (ведення ділової кореспонденції і документації). Письмова форма використовується, насамперед, тоді, коли потрібно найточніше передати зміст повідомлення або викласти складну та велику за обсягом інформацію для подальшого опрацювання. Письмові тексти, які на відміну від усних часто мають юридичну силу, відзначаються, як правило, логічністю і точністю висловлювань. У процесі створення

письмових повідомлень студенти мають час для обдумування речень, підбору адекватних слів, граматичних форм тощо; письмова інформація, зафіксована на паперовому або електронному носії, може зберігатися впродовж тривалого часу, до неї можна знову звернутися в будь-який момент, перевірити, скоригувати тощо.

Ключовим поняттям для професійної сфери є «взаємодія», без якої неможливо виконувати спільну діяльність. Особливості соціальної взаємодії в процесі ділового спілкування складають такі положення: партнери один для одного є значущими особистостями; спрямованість на справу зумовлює готовність до взаєморозуміння в усіх питаннях; його учасники прагнуть продуктивно співпрацювати, щоб досягти визначених цілей.

Хоча професійно-ділова комунікація між представниками різних культур у професійній сфері здійснюється за загальними «законами» спілкування, вона має свої особливості. Насамперед кожна національна культура охоплює властиві народу способи життєдіяльності, відносини між людьми, що втілюються в певні звичаї, традиції, ритуали, національну специфіку комунікативної поведінки і спілкування [4, с. 78–79].

Вміння спілкуватися мовою юридичної професії підвищує результативність праці, допомагає комфортно почуватися у колективі, у ділових контактах, що актуалізує лінгвістичну підготовку зазначеної категорії студентів. Узагальнення наявного досвіду формування правильності професійного мовлення правників на заняттях з професійної комунікації англійською мовою сприятиме вирішенню окресленої проблеми.

Майбутнім юристам необхідно володіти грамотною, фаховою, логічно вибудованою мовою, вміти вести ділові переговори за допомогою відповідних методів вербального спілкування, готувати публічні виступи, застосовувати певні форми ведення дискусії, проводити обговорення проблем загальнонаукового та професійно орієнтованого характеру.

Майбутній юрист повинен володіти нормами сучасної іноземної мови; користуватися фаховою термінологією; здійснювати комунікацію, доречно використовуючи власне іншомовну лексику; працювати зі спеціальною (фаховою) літературою; вільно користуватися різними функціональними стилями та їх підстилями у професійному вжитку; поповнювати та активно використовувати особистий термінологічний словник; орієнтуватися в типових і нетипових ситуаціях професійного спілкування; мати навички спонтанного мовлення.

Диференційована підготовка юристів набула особливої актуальності і вимагає від спеціаліста високої кваліфікації, організаційних навичок і здібностей, високого рівня сприйняття, запам'ятовування і мислення, комунікативної культури [5].

Професія юриста – це стиль життя, підпорядкований інтересам справи, що потребує повної самовіддачі й самообмежень. Обговорення, збори, телефонні розмови, службові записки, звіти, що циркулюють в організації, є реакцією на можливості й проблеми, які створює зовнішнє оточення.

У процесі обміну інформацією виникає прямий обмін думками, поглядами, ідеями, з'являються різні форми взаємних стосунків, симпатії, антипатії, які являють собою міжособові стосунки. Отже, слово – це робочий інструмент юриста, мовлення – компонент його професійної майстерності. Від правильності, точності, логічності, зв'язаності, переконливості, емоційності, доступності висловлювань залежать ефективність юриста, результативність його роботи з колегами. Без аргументації висловлених думок текст втрачає зв'язність, знижуються його комунікативні властивості.

Отже, формування професійного мовлення – це безперервний процес, який важливо стимулювати на заняттях не лише з мовних, а й з фахових дисциплін, де можливо постійно набувати мовленнєвої практики. Важливою складовою професійного мовлення є формування соціокультурної компетенції. Адже саме соціокультурна складова спрямована на розуміння й тлумачення різних аспектів культури й мовної поведінки у професійному середовищі. У навчанні іноземної мови ми повинні робити акцент не тільки на вивченні культурних особливостей країни, мова якої вивчається, специфічних національних особливостей представників даної культури, моделей їх поведінки, а й формувати власну національну ідентифікацію.

1. Семеног О. М., Насіленко Л. А. Професійна комунікативна підготовка майбутніх юристів: теорія і практика: монографія. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. 324 с.

2. Коваль Л. М. Формування у студентів немовних вищих навчальних закладів англomовної професійно орієнтованої мовної компетенції. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Вип. 20.4. С. 318–321.

3. Тарнопольський О. Б. Корнева З. М. Аспектний підхід до навчання англійської мови для спеціальних цілей у немовних ВНЗ. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна*. 2011. Вип. 18. С. 231–239.

4. Колбіна Т. В., Олексенко О. О. Іноземна мова професійного спрямування: аспект міжкультурної комунікації. *Сучасна парадигма викладання іноземних мов у закладах вищої освіти: тези доповідей Міжуніверситетського науково-практичного семінару* (м. Харків, 16 квіт. 2019 р.). Х.: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2019. С. 77–81.

5. Ізмайлова О. А. Формування іншомовної комунікативної компетенції як структурного компонента комунікативної культури студентів мовних ВНЗ. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти*. 2010. № 17. С. 66–72.

Христина Вербицька,
доцент кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

Тетяна Липченко,
викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ІНШОМОВНОГО ФАХОВОГО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. У статті досліджено аналіз педагогічних умов функціонування технології іншомовного фахового орієнтованого навчання. Визначено її компоненти, засади реалізації та успішного функціонування у навчальному процесі. Уточнено зміст поняття «методика викладання».

У статті також розглянуто проблему розвитку професійної креативності студентів нефілологічних спеціальностей у процесі навчання англійської мови.

Визначено, що професійно орієнтоване навчання за умови інтеграції зі спеціальними дисциплінами, використання методів навчання, що спрямовані на вирішення професійних завдань, імітацію професійної діяльності та продукування креативних ідей, допоможуть розвивати професійну креативність студентів.

Ключові слова: педагогічні умови, професійна підготовка, професійна креативність, професійно орієнтований підхід, розвиток креативних здібностей.

Abstract. *The analysis of educational conditions of the technology of ESP teaching functioning has been done in the article. Its components, basics of implementation and successful functioning have been determined. The meaning of the concept «teaching method» has been specified.*

The problem of the development of professional creativity of students of non-philological specialties in the process of teaching English is explored in the article. It is determined that the development of creativity is an urgent problem of professional education, and the modern system of higher education is aimed at improving the English-language training of future specialists. It is characterized that the success of a specialist's professional activity to a significant degree will depend not only on his professional competence, but also on personal creative abilities. The author defines the concept of professional creativity as the professional quality of a specialist's personality, based on individual creative abilities and manifests itself in an original approach to professional tasks, generating new productive ideas, and the ability to solve problem situations. A feature of teaching a foreign language in higher school, in contrast to the middle level, is that it should be professionally oriented. A professionally oriented approach to teaching a foreign language is aimed at studying professional vocabulary and terminology, focused on reading literature in the specialty and free communication in the field of professional activity. The structural elements of professionally oriented teaching of a foreign language include: communication skills by type of speech activity (speaking, listening, reading, writing), language knowledge and skills, sociocultural knowledge and skills. It is determined that professionally oriented teaching of foreign languages is effective when it is integrated with special disciplines of the vocational training cycle. Therefore, professionally oriented training, subject to integration with special disciplines, the use of teaching methods aimed at solving professional problems, imitation of professional activity and the manifestation of creative abilities will help develop students' professional creativity.

Key words: *educational conditions, professional training, professional creativity, professionally oriented approach, development of creative abilities.*

У сучасному світі фахівцю будь-якої сфери діяльності необхідне знання іноземної мови. Англійська мова як мова інтернаціонального спілкування значно розширює коло фахової компетентності майбутнього спеціаліста. Саме тому система вищої освіти України нині зосереджена на вдосконаленні англomовної підготовки майбутніх спеціалістів. У Концепції розвитку англійської мови в університетах зазначено, що високий рівень володіння англійською мовою серед випускників дозволить їм повноцінно й ефективно брати участь у професійному та академічному житті [1]. Однак, окрім високого рівня професійних знань, роботодавці звертають увагу на особистісні якості працівника, зокрема ті, які допомагають здійснювати прогрес, висувати нові ідеї, оригінально виходити з проблемних ситуацій. Такою якістю

є креативність, а її розвиток у процесі навчання у вищій школі є актуальною проблемою професійної освіти. Зазначене вище визначає нагальність нашої розвідки та пошук ефективних підходів розвитку професійної креативності під час навчання іноземної мови на нефілологічних спеціальностях.

Висвітлення проблем професійно орієнтованого навчання іноземних мов знаходимо у працях вітчизняних учених, зокрема Л. Кнодель, А. Корнілової, О. Першукової, А. Пертук та ін. Однак питання пошуку ефективних шляхів розвитку професійної креативності в контексті професійно орієнтованого навчання не була предметом наукових розвідок.

Мета статті – розкрити дидактичний потенціал професійно орієнтованого підходу для розвитку професійної креативності студентів нефілологічних спеціальностей у процесі навчання англійської мови.

Особливістю навчання іноземної мови у вищій школі, на відміну від середньої ланки, є те, що воно має бути професійно-орієнтованим. Це поняття використовується для позначення процесу викладання іноземної мови студентам нефілологічних спеціальностей вищих закладів освіти, орієнтованого на читання літератури за фахом (предметної спеціалізації), вивчення професійної лексики та термінології, а головне – вільного спілкування у сфері професійно-педагогічної діяльності.

До структурних елементів професійно орієнтованого навчання іноземної мови входять:

1. Комунікативні вміння за видами мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання, читання, письмо). Кінцевою метою професійно орієнтованого навчання діалогічного мовлення є розвиток уміння вести бесіду, обмінюватись інформацією професійного характеру з певної теми. Навчання монологічного мовлення полягає у створенні різних жанрів монологічних текстів, наприклад: повідомлення інформації професійного характеру, виступ із доповіддю, створення презентацій, розширені висловлювання у процесі дискусії. Метою професійно орієнтованого навчання аудіювання є формування вмінь сприйняття і розуміння висловлювання співрозмовника іноземною мовою в монологічній формі або в процесі діалогу. Результатом професійно орієнтованого навчання читання є формування вмінь володіння усіма видами читання текстів різних стилів та жанрів. Метою професійно орієнтованого навчання письма є розвиток комунікативної компетенції, що проявляється в умінні реферативного викладу, аноту-

вання, а також перекладу тексту з іноземної мови на українську та з української – на іноземну.

2. Мовні знання та навички, що включають знання фонетики, граматики, правил словотворення, лексичних одиниць, термінології.

3. Соціокультурні знання, які мають на меті ознайомлення студентів не лише з новим способом мовного спілкування, а й культурою народу мови, що вивчається.

Однак професійно орієнтоване навчання іноземних мов у немовних закладах вищої освіти не зводиться лише до вивчення «мови за фахом». Суть професійно орієнтованого навчання іноземних мов полягає в його інтеграції зі спеціальними дисциплінами з метою отримання додаткових професійних знань та формування професійно важливих рис характеру особистості [3, с. 316].

Тому професійно орієнтоване навчання за умови інтеграції зі спеціальними дисциплінами, використання методів навчання, що спрямовані на вирішення професійних завдань, імітацію професійної діяльності та прояв креативних здібностей допоможуть розвивати професійну креативність студентів.

До технологій професійно орієнтованого навчання вже традиційно в сучасній педагогіці відносять:

- ігрові технології, засновані на застосуванні навчально-рольових імітаційних ігор;
- проектні технології, що дозволяють студентам самостійно конструювати і застосовувати власні професійні та практично орієнтовані навички;
- евристичні технології навчання, що створюють педагогічні умови для організації продуктивних процесів мислення, які призводять до інтенсифікації процесу генерування ідей;
- технології контекстного навчання, які дають змогу подолати головне протиріччя сучасної системи професійної освіти.

Окрім зазначених технологій, вважаємо, що для розвитку професійної креативності ефективним буде використання технології ситуаційного навчання (метод кейс), яка розвиває вміння генерувати та реалізовувати креативні рішення професійних проблем, сприяє застосуванню набутих знань та досвіду для майбутніх професійних потреб, допомагає здійснювати принцип співтворчості в освітньому процесі та розвиває іншомовні комунікативні навички.

Розглянемо особливості застосування зазначених професійно орієнтованих технологій у процесі вивчення навчальної дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування» для здобувачів вищої освіти першого курсу спеціальності.

Ігрову технологію для розвитку професійної креативності майбутніх поліцейських можна застосовувати під час вивчення різноманітних лексичних тем. Зокрема, для набуття комунікативного досвіду вирішення проблемних ситуацій та використання мовних засобів відповідно до комунікативних намірів, під час вивчення теми «Реагування на заяви та повідомлення про правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події» можна використовувати розігрування ролей: одні курсанти виконують роль безпосередніх учасників ситуації, інші – відпрацьовують функціональні обов'язки майбутньої професії. Особливістю цього методу для розвитку професійної креативності є те, що такі ігри мають непередбачуваний хід подій, розвивають навички імпровізації і швидкого реагування на проблемні ситуації.

Також цей метод допомагає здобувачам вищої освіти розвивати вміння уникнення непорозумінь та конфліктів. Потенціалом для цього є тема «Типи антисоціальної поведінки. Профілактика правопорушень. Порушення громадського порядку». Саме імітація конфліктних ситуацій розвиває вміння міжкультурної толерантності та попередження подальших правопорушень.

Метод кейс допомагає здобувачам вищої освіти чітко та детально висловлюватися на широке коло професійних тем, виражати власну думку з певної проблеми, аргументуючи усі «за» і «проти». Так, наприклад, під час вивчення теми «Випадки застосування зброї, застосування фізичної сили, спецзасобів та вогнепальної зброї» можна використовувати професійно орієнтовані кейси, перекладені на англійську мову. Обговорення кейсу сприяє вмінню влучно висловлювати думки для успішного вирішення проблем і завдань у професійній діяльності; швидко та гнучко реагувати на професійні завдання.

Метод проекту. Проектні роботи сприяють активізації пізнавальних навичок курсантів, розвивають творчі здібності, мотивують розширювати базу професійних знань. Для курсантів першого року навчання пропонуємо виконання проекту на тему «Juvenile Crime». На окремому занятті студенти представляють та обговорюють проекти з метою закріплення лексичних навичок з цієї теми. Важливим завданням є те, що до кожного індивідуального проекту майбутній поліцейський добирає 2–3 проблем-

них питання для обговорення з однокурсниками англійською мовою.

Евристична технологія надає можливість курсантам формулювати проблеми, робити висновки. Ефективними в контексті професійно орієнтованого навчання є «сократівська лекція» або лекція-діалог. Спеціально побудовані запитання підвищують ефективність навчання іноземної мови, надають можливості формування професійних мотивів. Так, наприклад, під час викладання лекційного з матеріалу з теми «Дорожній рух та життя людини (перевірка документів та транспортного засобу; керування транспортним засобом)» за допомогою проблемних професійно орієнтованих запитань активізуємо пізнавальну активність студентів, опираючись на їхній життєвий досвід, набуті знання з професійних дисциплін.

Отже, професійно орієнтований підхід іноземної мови окрім загальної мовної підготовки, спрямований на формування досвіду задля вирішення практичних професійних завдань та майбутніх професійних потреб. Цей підхід формує здатність іншомовного спілкування в побутовій, професійній та діловій сферах з урахуванням специфіки фаху, активізує зацікавленість до професії. Важливим аспектом професійно орієнтованого навчання є розвиток особистісних якостей студентів: толерантності, самостійності, наполегливості та креативності. Професійно орієнтований підхід володіє значним потенціалом для розвитку професійної креативності студентів за умови використання ігрових, проектних, евристичних та кейс-технологій, які спрямовані на вироблення навичок аналізу проблемних ситуацій, генерування креативних ідей та імітації професійної сфери діяльності.

1. Концепція розвитку англійської мови в університетах. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-stvorilo-konceptciyu-rozvitku-anglijskoyi-v-universitetah-u-dodatku-riven-v1-obovyazkova-umova-vstupu-v2-vipusku-vikladannya-profilnih-disciplin-inozemnoyu-ta-movni-skriningi> (дата звернення: 02.04.2020).

2. Овчаренко Л. Р. Сутність професійно орієнтованого навчання іноземної мови майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей. *Science, Research, Development. Pedagogy*. URL: http://конференция.com.ua/files/scientific_conference/75/3/75-03_151-155.pdf

3. Опрятний С. М. Основні напрями вдосконалення професійного навчання державних службовців ділової англійської мови. *Університетські наукові записки*. 2005. № 1–2 (13–14). С. 312–316.

4. Пономарьов О., Черемський М. Творчість як важлива умова становлення особистості. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2019. № 1. С. 65.

5. Шкабаріна М. А. Розвиток педагогічної креативності майбутніх учителів початкової школи у процесі вивчення фахових дисциплін: монографія. Рівне : Видавець О. Зень, 2019. 149 с.

Валентина Волошина,
викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

РОЛЬ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ У ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Анотація. У статті обґрунтовано використання засобів мультимедійних технологій у навчальному процесі, що істотно підвищує рівень засвоєння та запам'ятовування запропонованого матеріалу, окреслено можливість за допомогою інноваційних технологій представляти результати цікавого для студентів навчального завдання. Мультимедійні презентації поєднують у собі динаміку, звук і зображення, що значно покращує сприйняття нової інформації. Крім того, миттєвий доступ до будь-якої інформації, що міститься у мультимедійній презентації (чи то відео, звук, світлина, текст, таблиці або графіки) дозволяє користувачеві поглянути на предмет оповіді одночасно з різних боків, отже скласти про предмет найповніше уявлення.

Ключові слова: інноваційні технології, мультимедійна презентація, мультимедійні засоби навчання, програма Power Point, активна модель навчання, самостійна робота.

Abstract. The usage of multimedia technologies methods is explained in the article, it significantly increases the level of learning and remembering of the proposed material, as perception is done simultaneously with the help of vision and hearing. The motivational factor plays an important role too, as the students have an opportunity to present the results of the interesting for them learning task, which was done under the control of the teacher, with the help of innovational technologies.

Multimedia presentations combine dynamics, sound and images, which significantly improves the perception of new information. In addition, instant access to any information contained in a multimedia presentation (whether video,

sound, photos, text, tables or graphics) allows the user to look at the subject of the story simultaneously from different angles, so to make the most complete picture of the subject. Multimedia presentation not only creates conditions for students to plan independent educational and cognitive activities, but also contributes to the acquisition of theoretical knowledge, the formation of a system of general, intellectual and professional skills in the formation of independence and activity of the future philologist.

Key words: *innovative technologies, multimedia presentation, multimedia facilities of studies, program Power Point, active model of studies, independent work*

Суттєві перетворення, що відбуваються у нашому суспільстві, вимагають значних змін в освітній сфері, в тому числі і в сучасній педагогічній освіті. З метою її модернізації необхідне оновлення як змісту цієї освіти, так і педагогічних технологій, які використовуються в навчальному процесі. Питаннями використання новітніх інноваційного технологій займалися провідні вітчизняних та зарубіжні науковці С. Бабінець, Г. Баглаїв, В. Берека, В. Буц, Н. Василенко, Л. Васильченко, Л. Ващенко, С. Ващук, Л. Власін, Т. Волобуєва, А. Воронін, І. Гаврик, М. Гадяцький, М. Гладько, Д. Гнатюк, І. Гришина, Л. Даниленко, Т. Десятов, М. Елькін, Е. Єговцева, Г. Єльнікова, І. Єрмаков, Б. Жебровський, І. Жерносек, О. Заєць, Л. Калініна, М. Кириченко, Н. Коломінський, О. Копернік, Л. Козакова, В. Крижко, В. Кузнецова, В. Забудько, В. Лазарев, В. Луначек, В. Малихіна, О. Мармаза, та ін.

Серед українських дослідників, які вивчали особливості застосування мультимедійних технологій у навчальному процесі, значний внесок зробили В. Г. Афанасьєв, Ю. М. Батурін, В. Ю. Биков, В. В. Гузєєв, Р. С. Гуревич, М. І. Жалдак, О. І. Пометун та ін. Однак питання застосування сучасних засобів мультимедіа у роботі студентів-філологів у виші ще недостатньо опрацьоване у науково-методичних джерелах.

Однією із особливостей навчального процесу у вивченні української мови як іноземної студентами у сучасному вищому навчальному закладі, яку слід якомога ефективніше використовувати у організації пізнавальної роботи студентів, є активне впровадження мультимедійних засобів навчання. Варто зазначити, що під мультимедійними засобами розуміють сукупність візуальних, аудіо- та інших засобів відображення інформації, що інтегровані в інтерактивне програмне середовище [3, с. 7].

У статті розкрито специфіку використання мультимедійних технологій як перспективних форм і методів фахової підготовки майбутніх філологів.

Термін мультимедіа має тривалу історію, вперше був використаний у 1965 році для опису шоу, що поєднувало в собі живу рок-музику, кіно, експериментальні світлові ефекти і нетрадиційне мистецтво. Упродовж сорока років цей термін набував різних значень. Наприкінці 1970-х років він позначав презентації із зображень, одержуваних від декількох проекторів та синхронізованих із звуковою доріжкою. Лише у 1990-х років термін мультимедіа набув сучасного значення [2, с. 127].

Так, дослідник Л. Й. Ястребов пропонує класифікувати презентації за ступенем використання у них різноманітних ефектів:

- офіційна презентація характеризується чітким дизайном, шаблонністю, структурованістю, призначена для серйозної аудиторії;
- офіційно-емоційна презентація має на меті надихнути на щось, переконати в чомусь;
- плакати – презентація складається тільки з ілюстративного матеріалу;
- «подвійна дія» – це презентація, яка, крім зображень, використовує текстову інформацію;
- інтерактивний семінар – презентація-діалог з аудиторією;
- електронний роздатковий матеріал – на презентації матеріал подається досить вичерпно, оскільки у слухача немає можливості перепитувати доповідача;
- «інформаційний ролик» – презентація демонструється автоматично і незалежно від доповідача [4].

Інші дослідники-методисти класифікують презентації ще й за такими ознаками:

- за кількістю медіа засобів: мультимедійна презентація (звукове оформлення, зображення, відео фрагменти); текстова (з мінімальним ілюструванням); комбінована презентації;
- за призначенням: комерційні (здебільшого рекламного характеру); інформаційні; навчальні презентації;
- за способом подання слайдів: з записом голосу лектора чи усним супроводом; без супроводу лектора, або із записаним голосом доповідача; комбінована презентація;
- за дидактичними ознаками: учительські та учнівські презентації [1].

Загальновідомим є той факт, що люди запам'ятовують менше ніж 10% від прочитаної інформації, приблизно 30% від почутого і більше 70% від водночас почутого і побаченого. Цікавими

є результати досліджень американських вчених: студенти засвоюють за умов пасивного слухання лекції – 5%, під час читання навчальних текстів – 10%, з використанням відео-, аудіоматеріалів – 20%, демонстрації – 30%, практики через дію – 75%, навчання інших із застосуванням отриманих знань відразу – 90% [4, с. 287].

З огляду на розвиток навичок самостійної дослідницької діяльності найефективнішими є засоби, які проектується та розробляються самими студентами при вивченні навчального матеріалу. У такому разі спостерігається високий рівень мотивації студентів до навчання.

Мультимедійні презентації поєднують у собі динаміку, звук і зображення, що значно покращує сприйняття нової інформації. Крім того, миттєвий доступ до будь-якої інформації, що міститься у мультимедійній презентації (чи то відео, звук, світлина, текст, таблиці або графіки) дозволяє користувачеві поглянути на предмет оповіді одночасно з різних боків, отже скласти про предмет найповніше уявлення.

Підготувати презентацію досить легко, для цього необхідно мати сканер, матеріали з інтернет-ресурсів, методичні посібники, програму Power Point. Для того, щоб зробити якісну презентацію, студенту треба спершу проаналізувати матеріал, відібрати найголовніше, а вже потім працювати над структурою презентації. Етапи підготовки мультимедійної презентації відбуваються у такій послідовності: структурування навчального матеріалу, формування плану і сценарію реалізації, розроблення дизайну презентації, підготовка медіафрагментів (тексти, ілюстрації, відео, запис аудіофрагментів), підготовка музичного супроводу, тест-перевірка готової презентації.

Важлива вимога до презентації – вона повинна бути короткою, доступною і структурованою. Її тривалість не повинна перевищувати 20-30 хвилин і кількості 20-25 слайдів (до речі, демонстрація одного слайду займає близько 1 хвилини).

Надзвичайно цінним для викладача та у вивченні української мови як іноземної є самостійність і творчість студентів у підготовці презентації.

Застосування мультимедійних матеріалів має й інші переваги, зокрема:

- інтенсифікується і раціоналізується час заняття;
- забезпечується і контролюється темп навчальної діяльності;

- зростає рівень запам'ятовування, що пояснюється одночасним використанням зображення, звуку, тексту тощо;
- навчальний матеріал подається більш доступно, конкретно, структуровано, що натомість полегшує розуміння і сприйняття поданого матеріалу;
- збагачується змістовна лінія заняття;
- покращується підготовка викладача до заняття, з'являється можливість залучення до цього процесу і студентів;
- розширюються можливості ілюстративного супроводу заняття, наприклад, з'являється можливість подавати відомості про видатних мовознавців тощо.
- забезпечується набуття студентами не тільки глибоких та міцних знань, а й навичок опрацювання різних джерел інформації;
- розвиваються інтелектуально-творчі здібності особистості;
- збільшується обсяг самостійної дослідницької діяльності;
- задовольняються і максимально розвиваються пізнавальні інтереси студентів;
- легко тиражуються та розповсюджуються матеріали презентації.

Мультимедійна презентація не тільки створює умови планування студентом самостійної навчально-пізнавальної діяльності, а й сприяє засвоєнню теоретичних знань, формуванню системи загальнонавчальних, інтелектуальних і професійних умінь та навичок у формуванні самостійності й активності особистості майбутнього фахівця-філолога.

Отже, використання засобів мультимедійних технологій у навчальному процесі вивчення української мови як іноземної істотно підвищує рівень засвоєння та запам'ятовування запропонованого матеріалу, бо сприйняття відбувається одночасно за допомогою зору і слуху. Важливу роль відіграє і мотиваційний чинник, адже студентам надається можливість за допомогою інноваційних технологій представляти результати цікавого для них навчального завдання, що виконувалося під керівництвом викладача.

1. Дементієвська Н. П., Морзе Н. В. Проектування, створення та використання навчальних мультимедійних презентацій як засобу розвитку мислення учнів. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/em2/content1y07dnpts.html>

2. Мисик В. Застосування мультимедійних презентацій на уроках української мови. *Методичні студії*: збірник наук.-мет. праць. Вип. 1 / укл.: Анатолій Загнітко (відпов. ред.) та ін. Донецьк: ДонНУ, 2009. 370 с.

3. Нісімчук А. С., Падалко О. С., Шпак О. Т. Сучасні педагогічні технології: навч. посіб. К.: Видавничий центр «Просвіта», «Книга пам'яті України», 2000. 368 с.

4. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. К.: Кондор, 2011. 628 с.

Мар'яна Гадович,

доцент кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

«ЧАСОПИСЬ ПРАВНИЧА» (1889–1912) ЯК ЕТАПНЕ ЯВИЩЕ У ФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВНИЧОЇ МОВИ

Анотація. У статті проаналізовано структуру та контент журналу «Часопись правнича», який виходив у Львові у 1889 - 1912 рр. і став першим українським власне науковим юридичним часописом. Українські правники на рубежі XIX-XX ст. провадили активну культурно-освітню діяльність, обстоюючи права української мови як основного чинника націєтворення, також цілеспрямовано працювали над виробленням фахової юридичної термінології. З цією метою широко використовувалися шпальти видання «Часопись правнича», у якому постійно публікувалися матеріали з різних галузей права, що засвідчили високий фаховий рівень українських правників та їхню свідому громадянську позицію. Вихід «Часописі правничої» є важливим етапом для формування як офіційно-ділового стилю, так і сучасної літературної мови. Матеріали цього правничого видання й досі не втратили свого наукового значення, оскільки вони є джерелом вивчення історії розвитку українського права, української мови, правничої термінології.

Ключові слова: правник, юридичний часопис, українська мова, правнича термінологія, правнича мова.

Abstract. The structure and content of the journal «Chasopys pravnycha» are covered in the article. «Chasopys pravnycha» (1889–1912) was published in Lviv and became the first Ukrainian scientific legal journal. In 1890–1914 Ukrainian lawyers played the main role in the development of the social and political life of the society. The Ukrainian Advocates carried out cultural and

educational work. Ukrainian lawyers defended the rights of the Ukrainian language as the main factor in nation-building, and also purposefully worked on the development of professional legal terminology. In their professional legal work they used the columns of the publication «Chasopys pravnycha», which constantly published materials from various fields of law. The first legal journal «Chasopys pravnycha» (1889–1912) testified the high professional level of Ukrainian lawyers and their conscious civic position. The publication of the «Chasopys pravnycha» is an important stage in the formation of both legal language and modern Ukrainian literary language. The materials of this legal journal still have not lost their scientific significance, as they are a source for studying the history of Ukrainian law, the Ukrainian language, legal terminology.

Key words: lawyer, legal journal, Ukrainian language, legal terminology, legal language.

В останні десятиріччя XIX ст. постає нова генерація українських правників, які, за влучним висловом Л.Ганкевича, стали «...оборонцями цілої нації. Всі вони вже національно свідомі, люди європейської культури, простолінійні і послідовні в своїм поведенні. Вони дають почин і переводять повну реорганізацію національно-політичного, економічного і культурного життя свого народу» [2]. Зрілість і високий фаховий рівень українських правників засвідчила поява першого фахового юридичного видання – «Часопись правнича», який заснували К. Левицький, Є. Олесницький і А. Горбачевський у квітні 1889 р. у Львові. Часопись виходив упродовж 1889–1912 рр. (спочатку – щомісяця, від 1891 р. – щокварталу, а з 1896 р. – щороку) за редакцією К. Левицького, А.Горбачевского та Є.Олесницького; з 1891 р. – редагує журнал К. Левицький. У 1892 р. Наукове товариство ім.Т. Шевченка організувало три секції: історично-філософічну, філологічну та математично-природописно-лікарську, при історично-філософічній секції була утворена правнича комісія, яка з 1894 р. стала видавати журнал, назва якого відповідно змінилася на «Часопись правнича. Видавництво НТШ». Від 1896 р. видання має назву «Часопись правнича. Розвідки правничі секції Історично-філософічної НТШ». У 1900 р. К. Левицький залишив посаду редактора журналу і ним став завідувач кафедри цивільного права Львівського університету, професор Ст. Дністрянський, який змінює назву видання: до 1907 р. журнал виходив як орган історично-філософічної секції НТШ під назвою «Часопись правнича і економічна».

Після виходу 9 тому в 1906 р. видання журналу припинилося через матеріальні труднощі НТШ, тільки у 1912 р.

вийшов 10, останній, том правничо-економічного часопису. Усього вийшло 35 номерів.

У програмній статті «Слово від видавців» читаємо: «Пускаємо в світ перший випуск нашої «Часописі правничої», першого у нас фахового, наукового місячника. Се перша проба нашої наукової сили на полі правознавства, як також на полі розвитку нашої правничої термінології. Знаємо добре, що завданню висказаному в першій оповістці: видавати місячник для теорії і практики і поставити на висоті научній йому належній, – ми на разі ще не зможемо відповісти. Всякий початок тяжкий, а наші правничі сили ще не зібралися до купи, ще може не пізналися при спільній праці науковій...». Стаття завершується зверненням до українських правників Галичини, Буковини, Угорщини, України, Боснії і Герцеговини до співпраці. Особливий інтерес у видавців викликало право і діяльність правників на українських землях під Російською імперією, бо західноєвропейська література не подавала нічого про стан правознавства в «далекій Державі російській».

Публікації журналу було поділено на такі рубрики: «Розвідки наукові», «Розвідки з практики і критики», «Рішення трибуналів», «Із судової практики», «Замітки літературні». У рубриці «Рішення трибуналів», висвітлювалися практично-правові та судові аспекти, оприлюднювалися рішення Трибуналу державного і державної влади в Галичині, найвищого Трибуналу судового, Трибуналу касаційного і Трибуналу адміністративного у поданні Г. Кузьми, К. Левицького, Є. Олесницького, С. Федака. Пізніше її замінила нова рубрика «Із судової практики», яку впродовж усього періоду існування журналу вели відомі юристи і судові радники: Я. Ільницький, І. Чернявський, М. Ліськевич, А. Дольницький. Постійна рубрика «Замітки літературні» містила оцінки, рецензії та огляди новій юридичних видань.

Редакція журналу від самих початків налагоджувала контакти з правниками різних, насамперед слов'янських, країн та культур, також співпрацювала з редакторами фахових юридичних часописів («Журнал гражданского и уголовного права» – С.-Петербург, «Юридический вестник» – Москва, «Pravnik» – Прага, «Юридическо списание» – Болгарія та іншими часописами з Белграда, Загреба), що зокрема згадано вже наприкінці першого річника – «Подяка за співпрацю» (1889 – Ч. 12).

На сторінках часопису друкувалися наукові розвідки, теоретичні та науково-практичні статті відомих правників

Галичини: А. Горбачевського «Дещо про новий закон громадський для 30 більших міст галицьких і його становище в системі краєвого законодавства громадського» (1889), Ст. Дністрянського «Про закон шлюбний в Угорщині» (1894), «Полагоди шкоди з огляду економічного і соціального» (1897), «Заручини в австрійським праві» (1899), Д. Кулика «Голоси теорії і практики про ос порене питання з права цивільного» (1986), П. Стебельського «Карпцов і становище его супроти науки о ув'язненню слідчим» (1896), Л. Левицького «Про публічне добро» (1897).

У перше десятиліття виходу часопису найбільшу кількість матеріалів подав редактор К. Левицький, який своєю титанічною працею намагався заповнити лакуни з різних галузей права: «Рішення найвищого трибуналу касаційного», «Рішення найвищого трибуналу судового», «В справі реформи поступованя неспорного» (1890–1891), «Новий закон пресовий в Австрії» (1894), «До питання про відносини службові учителів шкіл середніх» (1895), «До питання про відносини службові учителів шкіл середніх» (1895), «Про новий процес цивільний в Австрії» (1896), «Несвідомо поминений дідич: розвідка практична в освітленню теоретичнім» (1897), «Про новий устав езекуційний» (1897), ««Правда руська» пам'ятник закондатний права руського з XI віку» (1895).

Друкував журнал праці і вчених із Великої України – «Про нинішній етап земств в губерніях царства російського і проєктовані зміни» В.Спасовича (1889). Співробітничав тут також Іван Франко – «Грималівський ключ в р.1800» (1900).

Питання розвитку власне українського права, утвердження української мови в усіх сферах суспільного життя розглядалися у часописі постійно, а формування української правничої термінології було одним із пріоритетних завдань співавторів журналу. Нагадаємо, що часопис появився в час боротьби москвофілів та народовців – свідомих українців в Галичині. Тому проблема вибору правописної системи та форми літературної мови – це не лише філологічна чи культурологічна дискусія, для тогочасних правників це було питання утвердження української ідентичності, самого існування українства. Співредактори гостро відчували цю відповідальність, адже були піонерами – «немає в нас другої «Часописі правничої»». Редакція вже у передовій зазначала: «В справі термінології правничої стерегти чистоти нашої рідної бесіди руської (української – М.Г.) на основі наших багатих памяток літератури, як також усної протонародної словесності. Хочемо писати живим руським словом – кожному зрозумілим».

В іншій редакторській статті «З кінцем року» (1889. – Ч. 12), в якій зроблено своєрідний звіт про реалізацію завдань й плани на подальшу діяльність знов був зроблений акцент на мовній роботі: «в цім першім році йшли до цілі – образованню наших правників на основі розмовної мови». «Часопись правнича» перейшла на фонетичний правопис у 1894 р., що теж свідчить про свідомий український вибір видавців і редакторів.

Автори не лише декларували проблему розвитку офіційно-ділового стилю й термінології, а й постійно вводили лексичні новотвори в мову, обстоювали, часто навіть в судах, власні мовні позиції. В силу історичних обставин тогочасна правнича термінологія не стала основою для загальнонаціональної юридичної термінології, проте згадані вище праці засвідчують безумовно вагомий внесок «Часописі правничої» у розвитку офіційно-ділового стилю. За влучним висловом Ю. Шевельова, «Галичина аж до революції 1905–1906 рр. виконувала свою роль української мовної лабораторії» [5].

Таким чином, «Часопись правнича» (1889–1912) стала першим українським науковим юридичним журналом, який не лише поширював правові знання рідною мовою, а й обстоював право української нації на розвиток власної мови, термінології, правової системи в цілому. Видання «Часописі правничої» є важливим етапом для формування як офіційно-ділового стилю, так і сучасної літературної мови. Матеріали цього правничого видання й досі не втратили свого наукового значення, оскільки вони є джерелом вивчення історії розвитку українського права, української мови, правничої термінології.

1. Андрусяк Т. Правнича періодика Наукового товариства ім. Шевченка. *Українська періодика: Історія і сучасність*. Львів, 1995. С. 50–54.

2. Ганкевич Л. Десятиліття Союзу Українських Адвокатів. *Ювілейний альманах Союзу Українських Адвокатів*. Львів, 1934. С.40–43.

3. Гдакович М. С. Висвітлення проблем правничої термінології на сторінках журналу «Часопись правнича» (1889–1912). *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2013. Вип.2. С. 463–472.

4. Петрів М. «Часопись правнича» (Львів, 1889–1891, 1894–1900 рр.) – перший український юридичний журнал: історія та здобутки (До 125-річчя виходу у світ першого числа видання). URL: <http://www.lsl.lviv.ua/wp-content/uploads/Zb/NDI2014/JRN/PDF/3.pdf>

5. Шевельов Ю. Внесок Галичини у формування української літературної мови. URL: <https://zbruc.eu/node/57589>

Андрій Герасимович,
старший викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

«ВИМУШЕНА» НЕОБХІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У НОВИХ РЕАЛІЯХ

Анотація. У статті йдеться про використання сучасних інформаційних технологій задля вдосконалення навчального процесу в особливих умовах (карантин) при вивченні іноземних мов у вищих навчальних закладах. Зокрема, розглядаються можливості застосування дистанційних засобів навчання як здобувачами вищої освіти в різних видах навчальної діяльності (аудіювання, контроль знань), а також і викладачем для подачі та перевірки засвоєння навчального матеріалу. В умовах прийняття нового Закону України «Про Освіту» (2017) на сьогодні актуальною є проблема забезпечення підготовки компетентних фахівців, які будуть скеровувати та забезпечувати впровадження та використання дистанційної форми навчання як однієї із основних інституційних форм здобуття освіти. Крім цього, надзвичайно важливим постає питання організації освітнього процесу в умовах проведення адміністративної реформи в Україні та гібридної агресії з боку Російської федерації (як конвенційної, так і інформаційної, коли здобувач вищої освіти та педагог знаходяться на різних територіях України, в тому числі, на окупованій). Все це призводить до ситуації, коли частина освітнього процесу може відбуватися лише за умови організації дистанційного навчання. Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти застосування користувачами в різних сферах людської діяльності, включаючи і вищу освіту. Потужним поштовхом для застосування комп'ютерних технологій в системі вищої освіти стали виникнення і розвиток мультимедійних технологій, тобто таких, які дозволяють використовувати в процесі навчання різні інформаційні формати, такі як текст, звук, графіка, відео та анімація.

Ключові слова: дистанційне навчання, технології дистанційної освіти, надзвичайні освітні умови, інформаційні технології, комп'ютерні науки, мультимедійні технології, мультимедійні засоби, електронний підручник, гіперпосилання, інтерактивний режим, мультимедійна презентація.

Abstract. The article deals with the application of modern information technologies in order to improve the educational process, which includes foreign

languages learning at the universities, under special conditions (quarantine). In particular, the possibilities of using distance learning means by applicants for higher education in various types of educational activities (listening, knowledge control), as well as by a lecturer to present and test the mastering of educational material are considered. In the context of the adoption of the new Law of Ukraine «On Education» (2017), today there is a problem of providing training for competent professionals who will guide and ensure the introduction and use of distance learning as one of the main institutional forms of education. In addition, the issue of organizing the educational process in the context of administrative reform in Ukraine and hybrid aggression by the Russian Federation (both conventional and informational, when the higher education applicant and lecturer are in different parts of Ukraine, including the occupied) is extremely important. This leads to a situation when the part of the educational process can take place only if distance learning is organized. Distance education in Ukraine covers innovative, normative and legal, pedagogical aspects of application by users in various spheres of human activity, including higher education. The emergency and development of multimedia technologies, i.e. those that allow using various information formats such as text, sound, graphics, video and animation in the learning process, have been a powerful impetus for the application of computer technology in the higher education system.

Key words: *distance learning, distance education technologies, emergency educational conditions, information technology, computer science, multimedia technology, multimedia means, electronic textbook, hyperlinks, interactive mode, multimedia presentation.*

Для українського освітнього простору в реаліях інформаційного суспільства набули особливої значущості й гостроти питання забезпечення високого рівня інформатизації освіти, що передбачає оволодіння науково-педагогічними працівниками навичками та вміннями впроваджувати в освітні практики електронні освітні ресурси, спілкуватися в мережі Інтернет й керувати діяльністю здобувачів вищої освіти. В умовах прийняття нового Закону України «Про Освіту» (2017) на сьогодні актуальною є проблема забезпечення підготовки компетентних фахівців, які будуть скеровувати та забезпечувати впровадження та використання дистанційної форми навчання як однієї із основних інституційних форм здобуття освіти. Крім цього, надзвичайно важливим постає питання організації освітнього процесу в умовах проведення адміністративної реформи в Україні та гібридної агресії з боку Російської федерації (як конвенційної, так і інформаційної, коли здобувач вищої освіти та педагог знаходяться на різних територіях України, в тому числі, на окупованій). Все це призводить до ситуації, коли частина освітнього процесу може відбу-

ватися лише за умови організації дистанційного навчання. Позаяк, нагальним є питання застосування дистанційної форми організації освітнього процесу для отримання ефективного та підтвердженого з правової точки зору результату навчання. Крім вищезазначеного, з березня 2020 року, після запровадження на території України карантину від вірусного захворювання COVID-19, постала нова реальність для всього освітнього процесу як в Україні, так у всьому сучасному світі. Новий виклик усьому цивілізаційному світу, глобалізованому до цього часу, і вмить зруйнованому невидимим вірусом, – як взаємодіяти без соціальної (фізичної) взаємодії. Найболючіше, дана ситуація вдарила по освіті. І якщо для зовнішнього світу перейти на виключно дистанційну форму освіти майже не склало проблем, то в українських реаліях для освіти настали проблемні часи. Адже напрацьовано багато нормативно-правових документів щодо запровадження дистанційної форми освіти, а в реальності, – майже повна зупинка освітнього процесу, особливо це стосується ВНЗ державної форми власності. Виникла нова реальність, що вже не може визначати дистанційне навчання лише як одну із форм здобуття освіти, – реальність дистанційного навчання в умовах соціального дистанціювання.

Основними причинами призупинення освітнього процесу на момент запровадження карантину на теренах України вважаю наступні:

- відсутність чіткої програми дій (централізовано) щодо використання тільки дистанційної форми освіти для всіх учасників освітнього процесу;
- відсутність відповідної матеріально-технічної бази ВНЗ щодо забезпечення освітнього процесу виключно засобами дистанційного навчання;
- некомпетентність адміністративно-управлінського та педагогічного персоналу ВНЗ з питань цифрової та інформаційно-комунікаційної взаємодії (так званий «цифровий розрив» в освітньому середовищі «керівник закладу освіти – педагог – здобувач освіти»);
- неготовність адміністративно-управлінського персоналу ВНЗ робити екстрені, нестандартні кроки щодо зміни ставлення до можливості забезпечити дистанційну форму навчання у «турбулентній» ситуації, що виникла;
- неготовність педагогічного персоналу проводити освітній процес засобами дистанційного навчання, з іншої сторони, –

неготовність здобувачів вищої освіти сприймати освітню інформацію та систему оцінювання в дистанційному режимі.

Але ж, недарма, нинішнє століття справедливо називають добою інформаційних технологій, що стало наслідком бурхливого розвитку в сфері комп'ютерних наук. Вдосконалення програмного забезпечення дозволило застосовувати комп'ютери для вирішення найрізноманітнішого кола, як теоретичних, так і прикладних задач, що в поєднанні з мініатюризацією апаратних засобів (поява персональних комп'ютерів, ноутбуків, нетбуків та смартфонів) зробило комп'ютерну техніку надзвичайно зручним інструментом для практичного застосування у навчальному процесі.

Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти застосування користувачами в різних сферах людської діяльності, включаючи і вищу освіту. Потужним поштовхом для застосування комп'ютерних технологій в системі вищої освіти стали виникнення і розвиток мультимедійних технологій, тобто таких, які дозволяють використовувати в процесі навчання різні інформаційні формати, такі як текст, звук, графіка, відео та анімація.

Засоби мультимедіа нині широко застосовуються для створення електронних довідників, енциклопедій, а також так званих електронних підручників, які здатні подавати інформацію в зазначених вище форматах. До того ж, стаття в такій енциклопедії або підручнику може мати гіперпосилання на інше джерело, що містить інформацію, яка пов'язана зі змістом даної статті. Це дає можливість користувачу отримувати необхідну інформацію в нелінійний спосіб (подібно до того, як працює людський мозок) на відміну від друкованого матеріалу, який по своїй суті є лінійним.

А використання мультимедіа в інтерактивному режимі здатне перетворити комп'ютер, залежно від поставленої задачі, на викладача, співрозмовника, або екзаменатора, який оцінює правильність відповідей, що їх надає особа, яка навчається. Останнім часом мультимедійні засоби стали дуже популярними у викладанні іноземних мов у вищих навчальних закладах. Мультимедіа дозволяє використовувати комп'ютер для будь-якого виду діяльності (читання, говоріння, аудіювання, письмо). Наприклад, запропонований для читання текст може супроводжуватися тими чи іншими запитаннями, які дозволяють виявити ступінь розуміння прочитаного і, в разі неправильної відповіді, показати учню правильну відповідь з поясненням зробленої ним

помилки або (наприклад, у випадку граматичного завдання) посиланням на відповідний матеріал підручника. У випадку навчання говорінню особа, яка навчається, може використовувати записаний на носію текст або окремі слова з метою правильного відтворення їх змісту та вимови. При цьому коректність відтворення може контролюватися комп'ютером. Письмові вправи можуть передбачати як перевірку орфографії, так і складніші завдання. До них можуть належати такі, що вимагають від нього написати слово, яке підходить за змістом в даній ситуації. Подібне завдання було включено до програми ЗНО в перші роки його проведення.

Аудіювання з використанням комп'ютера може передбачати прослуховування тексту або його фрагмента з наступним виконанням завдань аналогічно тому, як це традиційно відбувалося за допомогою магнітофона або CD-плеєра. Використовуючи засоби мультимедіа, можна, як і під час звичайного уроку, чергувати різні види діяльності. Для мультимедійних технологій у поєднанні з інтерактивним режимом роботи характерним є різноманітність засобів реагування на діяльність учня. Наприклад, різна світлова або звукова сигналізація у випадку правильної чи неправильної відповіді на те чи інше запитання, відсилення до іншого матеріалу тощо. Подібна взаємодія здобувача вищої освіти з комп'ютером робить процес навчання жвавішим, цікавішим і захоплюючим.

Термін *edutainment*, що можна перекласти як розважальне або ігрове навчання (від поєднання англійських слів *education* – освіта та *entertainment* – розвага), багато в чому зобов'язаний своєю появою інтерактивному застосуванню мультимедійних технологій. Дослідники стверджують, що внаслідок використання мультимедійних технологій ефективність засвоєння здобувачами освіти навчального матеріалу здатне збільшитися на 75%.

У навчальній діяльності, і зокрема у викладанні іноземних мов, мультимедійні технології знайшли своє застосування у формі так званих мультимедійних презентацій. На відміну від індивідуального використання технічних засобів (комп'ютера, ноутбука), мультимедійні презентації призначені для подачі навчального матеріалу одразу для всієї аудиторії, тому для проведення таких презентацій необхідним є додатковий пристрій для демонстрації інформації на великому екрані.

Зазвичай, таким пристроєм є проектор, який відтворює інформацію з комп'ютера на екран.

На професійних сайтах можна знайти готові мультимедійні презентації, розроблені фахівцями. Разом з тим, враховуючи наявність відносно простого інструментарію для створення таких презентацій вручну, кожен викладач може розробити мультимедійну презентацію самостійно.

Звичайно, це потребуватиме від викладача певних зусиль і часових витрат, але презентація, створена під конкретну тему заняття, виявиться більш ефективною, оскільки її матеріал зорієнтований на цю тему, максимально їй відповідає і не містить матеріалу, що її не стосується. Існує точка зору стосовно небажаності надмірного, як вважається, застосування технічних засобів навчання, в тому числі й мультимедійних технологій під час презентацій у навчальному процесі.

Подібне застереження зустрічається, зокрема там, де викладач замість того, аби бути людиною, яка творчо керує ходом уроку, перетворюється на такого собі «натискача кнопок» на технічному пристрої.

На нашу думку, подібні побоювання певною мірою є перебільшеними, оскільки важко уявити собі «мовчазну» презентацію, чи то звичайну, чи мультимедійну. Кваліфікований викладач обов'язково коментуватиме інформацію, яка подається, не кажучи вже про необхідність давати відповіді на можливі запитання від аудиторії.

Саме тому, на наш погляд, ніяке застосування технічних засобів не може повністю виключити з навчального процесу традиційну дошку, хіба що звести її використання до мінімуму. Але це вже скоріше плюс, а ніж мінус.

1. Application of Multimedia in Education: <http://www.essay.uk.com/free-essays/information-technology/application-multimedia-education.php>

2. Маслюк Ю. А. Проблеми використання інформаційних та комунікаційних технологій у навчальній діяльності. *Інновації в освіті*. 2006. № 1. С. 117–123.

3. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>

4. Триус Ю. В., Герасименко І. В., Франчук В. М. Система електронного навчання ВНЗ на базі MOODLE: методичний посібник / за ред. Ю. В. Триуса. Черкаси, 2013. 220 с.

5. Байдалюк Я. Середовище навчання Moodle: його переваги та недоліки. URL: <http://irznanii.com/a/115399/seredovishche-navchannya-moodle-yogoperevagi-ta-nedolki>

Тетяна Головач,
доцент кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),
Любов Кузьо,
доцент кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

DEBATE AS AN ESSENTIAL STRATEGY IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Abstract. *The article, based on the analysis of available research, presents main approaches to the understanding of the notion of «debate» in modern methodology.*

The paper analyses debating in a foreign language as a worth trying and experimenting, among the other teaching methods and strategies.

It is proved that debate is the mix of research, discussion, engagement, competition, and cooperation seems to have a strong potential in a language learning environment. Therefore, the use of debate should be promoted in the EFL classroom, as it links language with the creation of meaning, fostering meaning-making, and deep learning as general educational goals.

Debating in English is a practice that requires all English language skills along with the skills of presentation and delivery. Debaters need updated information about current issues and concepts of different fields. Moreover, they need to conduct research on various issues. While presenting their logic and argument, debaters require standard delivery skills to convince judges and audiences. When practiced in an EFL class, debating makes students use language and presentation skills.

It is noted that debating helps in several ways to ice-break in EFL classes. The teachers introduce simple but controversial topics to the class and ask them to comment on those topics while sitting in their respective seats, students will feel encouraged to take part in the discussion. The teacher's role should be encouraging as well as motivating.

Key words: *debate, foreign language teaching, teacher's role, learning environment.*

Анотація. *У статті на основі аналізу наявних досліджень представлені основні підходи до розуміння поняття «дебати» в сучасній методології. У статті аналізується дискусія іноземною мовою яка займає ключове місце серед інших методів і стратегій навчання. Доведено, що дебати – це поєднання дослідження, обговорення, залучення, змагання*

та співпраці. Тому у процесі навчання іноземної мови слід заохочувати використання дебатів, так як вони пов'язують мову зі створенням сенсу, сприяючи створенню змісту і глибокого навчання як загальноосвітніх цілей.

Дебати на англійській мові – це практика, яка вимагає всіх навичок англійської мови, а також навичок презентації та подачі. Учасникам дебатів потрібна інформація про поточні проблеми і концепції в різних галузях. Більш того, їм потрібно проводити дослідження з різних питань. Представляючи свої аргументи, учасникам дебатів потрібні стандартні навички презентації, щоб переконати суддів і аудиторію. Під час занять англійською мовою дебати заохочують студентів використовувати мовні навички та навички презентації.

Зазначено, що дебати по-різному допомагають «зламати лід» у процесі навчання іноземної мови. Викладачі знайомлять студентів із простими, але дискусійними темами і просять їх прокоментувати ці теми. Студенти відчуватимуть себе заохоченими взяти участь в обговоренні. Роль викладача повинна бути не тільки мотивуюча, а й надихаюча.

Ключові слова: дебати, навчання іноземної мови, роль викладача, навчальне середовище.

In present-day methodology, the interest in issues connected with using debates in EFL classes is steadily increasing. The technique of debate has been widely investigated for its potential in terms of public speaking skills and other soft skills. It has become obvious that there is an inseparable connection between teaching language and providing meaningful listening, speaking and writing practice. Moreover, without knowledge of developing argumentation skills for persuasive speech we cannot learn the language as a means of communication.

It is widely known that debate is a rhetorical practice dating back to ancient Greece, based on an interactive and representational argument to persuade judges and audience. Hence, debating can be used in teaching English as a foreign language classes to practise all the skills in real contexts. Many researchers emphasize the importance of debates in EFL. For example, Daniel Krieger considers debate as an excellent activity for language learning because it engages students in a variety of cognitive and linguistic ways [5].

Farah Najam comments that a debate provides you with an opportunity to conduct yourself in a professional manner [3].

One can agree with Letizia Cinganotto that debate can be a motivating tool for the acquisition of language in authentic communicative contexts, as communicative purposes go way beyond the formal requirements of the EFL classroom [2].

As stated by the International Debate Education Association, «Debate is, above all, a way for those who hold opposing views to discuss controversial issues without descending to insult, emotional appeals or personal bias. A key trademark of debate is that it rarely ends in agreement, but rather allows for a robust analysis of the question at hand».

Alasmari and Ahmed remark that debating in English is a practice that requires all English language skills along with the skills of presentation and delivery. Debaters need updated information about current issues and concepts of different fields. Moreover, they need to conduct research on various issues [1]. Additionally, debaters need to master pronunciation of words, stress, vocabulary, brainstorming, script writing, logic building and argumentation. So practising debate in English requires many skills, which ultimately lead them to learn English [1, p. 148].

According to Alasmari and Ahmed when debating is used in EFL classes, all four skills of English language (listening, speaking, reading, and writing) are practised.

Listening: Through debates students can enhance their listening skills as they must focus on understanding what the opposing team is saying in order to plan their counter arguments. Moreover, training often takes place through Ted Talks.

Speaking: Regular practice of debate will improve fluency, pronunciation and vocabulary.

Reading: In order to plan effective and persuasive speeches, students have to read many sources that can be gathered through local and international newspapers, magazines, books, and websites.

Writing: Debaters have to take notes on what they are planning to say, organize the different parts, as well as focus on coherence, consistency and persuasion [2].

It should be noted, when a debate in a foreign language takes place, more criteria relevant to language competence are generally added, in particular:

- **Vocabulary:** debaters are led to use a wide variety of vocabulary;
- **Grammar:** fluency is generally more important than accuracy as some mistakes can be tolerated, provided that the speech is clear and effective;
- **Prosodic aspects** (pronunciation, stress, intonation): consistency of intonation and stress with the specific purposes of the speech is particularly important;

- Coherence of the speech and references to other arguments: being able to listen to the other speakers' arguments and react to them accordingly is crucial [2].

In order to make debate activities successful, the teacher must ensure that each and every student is well-acquainted with the topic beforehand. Give them enough time to prepare and get motivated for the big day.

Farah Najam propose to play some games in the classroom leading up to the debate, and allow the competing teams to play against each other building a productive rivalry through words. Some of the classroom debate games are as follows:

Quick Debates/ Hat Debates

A hat debate requires the teacher to break the class into two teams: «For» and «Against». The «For» team should sit in an outward-facing circle. The «Against» team should sit in a larger inward-facing circle with each member facing a member of the opposite team. A variety of debate topics are to be written on small slips of paper and placed in a hat. Often, such debates take place with just one speaker «for» and one speaker «against» the topic. It's just a one-minute argument. One circle should rotate and then the teacher draws a new topic from the hat. Participants in this kind of debate have a minimal time to prepare, so it's a great practice for spontaneous thinking and arguments.

Inner Circle/Outer Circle Debate Strategy

This debate strategy centres on listening to the views of others and responding to them. It is a very good pre-writing debate strategy.

Steps to follow

- Arrange the students into four groups of equal size.
- Assemble the students of Group 1 in a circle and sit on chairs facing outward, away from the circle. Arrange students in Group 2 into a circle of chairs around Group 1, facing the students in Group 1. Groups 3 and 4 gather around the perimeter of the circle, facing the circle.
- Choose an issue that the students will be motivated to discuss/debate.
- Now, give students in the inner circle 10-15 minutes to discuss the topic. For this duration, all other students focus their attention on the students in the inner circle. Other students are not allowed to speak.
- Students in the outer circle take notes about points those students bring up; notes are used in a follow-up classroom discussion and/or for writing an editorial opinion expressing a point of view on the issue at hand.

Role Play Debate

In a role play debate, students scrutinize different points of view or perspectives related to an issue.

Steps to follow

- Whatever the issue is for debate in your classroom, decide in advance or ask students to help you identify the stakeholders in the debate.
- Then gather the index cards – one card for each student.
- Note down the roles of the stakeholders on the index cards, one stakeholder per card. Be sure you have at least three index cards for each stakeholder role.
- When it is time to debate, each stakeholder presents his or her point of view.
- After the presentations, the entire class can join in by asking questions of the individual stakeholders. When it ends, students decide which side of the debate – the Affirmative or Negative – presented the strongest case [3].

Before starting a discussion, you have to agree on specific rules and regulations. That can be done in advance by the teacher, or students can do some research and come up with their own debate rules. After the rules, time limits, and scoring rubric are established, form the teams. That can be done by lottery, or students can choose a side. Each side should have some time to prepare their arguments prior to beginning the official debate. Each side also has to keep in mind that they will have to counter the arguments made by the other side. So, students don't just think about their own arguments, but they also think about what the other side might come up with and they will formulate a rebuttal [4].

Debate usually starts with the affirmative team (they support the statement/debate topic), followed by a member of the opposing team. Then another member of the affirmative team is up again, then opposing, and so forth. After each side has presented their arguments, they each get a chance to rebut the arguments made by the other side. The judges and audience should take notes during each side's comments so they can assign points later. It's very important that the debate team members speak slowly, clearly, and loudly enough so everyone can understand them.

As can be seen, debate as an activity, helps reach multiple classroom objectives: they not only practice speaking and listening skills, but also motivate students, develop their argumentation strategies, and encourage learner autonomy. Debates foster a great classroom envi-

ronment by encouraging teamwork and friendly competition. Students tend to think analytically and express themselves clearly.

1. Alasmari A. and Ahmed S.S. Using Debate in EFL Classes. English Language Teaching; Vol. 6, No. 1. 2013. P. 147–152. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/289722127_Using_debate_in_EFL_classes

2. Cinganotto Letizia Debate as a Teaching Strategy for Language Learning. Lingue e Linguaggi. Volume 30 (2019). P. 107-125. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/336836038_DEBATE_AS_A_TEACHING_STRATEGY_FOR_LANGUAGE_LEARNING_2019

3. Farah Najam Debate Activities in the Classroom. Retrieved from: <https://www.linkedin.com/pulse/debate-activities-classroom-farah-najam>

4. Hannah Haase Why debates are essential in foreign language classes. Retrieved from: <https://blog.robotel.com/debates-in-foreign-language-classes>

5. Krieger Daniel Teaching debate to ESL students: A six-class unit. The Internet TESL Journal, 11(2). 2005. Retrieved from: <http://iteslj.org/Techniques/Krieger-Debate.html>

Галина Горун,

старший викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ВИКОРИСТАННЯ НОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. У статті йдеться про використання нових інформаційних технологій у навчанні іноземної мови, яке передбачає активну позицію того, хто навчається, у процесі засвоєння знань. Новий вид пізнавальної діяльності виключає пасивне сприйняття інформації. Ця діяльність здійснюється протягом напруженої розумової діяльності, яка вимагає зосередженості та максимальної уваги, у результаті чого отримуються нові знання. У свою чергу, креативний характер навчально-пізнавальної діяльності сприяє розвитку пізнавальної самостійності студента, формуванню умінь самостійно поповнювати знання, здійснювати пошук та орієнтуватися у потоці інформації.

Сучасна методика викладання іноземних мов розглядає проблему розвитку видів мовленнєвої діяльності, формування мовленнєвої, а також соціокультурної та міжкультурної компетенції не лише засобами

комп'ютерних програм (навчальних, контролюючих, демонстраційних, інформаційно-довідникових, мультимедійних підручників), а останнім часом завдяки аутентичним та навчальним Інтернетресурсам, блог- та вікі-технологіям, та ін.. Зазначені технології мають цілий ряд важливих дидактичних особливостей: багаторівневність, багатожанровість, мультимедійність інформації, гіпертекстова структура документів, можливість створення особистої зони користувача, можливість організації синхронного та асинхронного спілкування, можливість автоматизації процесів інформаційно-методичного забезпечення та організації управління навчальною діяльністю та її контролю. Це значним чином збагачує мовну та культурну практику студентів, створює умови для розвитку навичок самостійної роботи, реалізації педагогічної технології навчання у співпраці, розробки індивідуальних навчальних програм.

Ключові слова: інформаційні технології, мультимедійність інформації, комп'ютерні технології, навчальні Інтернетресурси.

Abstract. *The article deals with the use of new information technologies in foreign language teaching, which involves an active position of the learner in the process of learning. A new type of cognitive activity eliminates the passive perception of information. This activity is carried out during intense mental activity, which requires concentration and maximum attention, resulting in new knowledge. In turn, the creative nature of educational and cognitive activities contributes to the development of cognitive independence of the student, the formation of skills to independently replenish knowledge, search and navigate in the flow of information.*

Modern methods of teaching foreign languages consider the problem of development of speech activities, the formation of speech, as well as socio-cultural and intercultural competence not only by means of computer programs (training, control, demonstration, information, reference, multimedia textbooks), and more recently thanks to authentic and educational Internet resources, blog and wiki technologies, etc.. These technologies have a number of important didactic features: multilevel, multi-genre, multimedia information, hypertext structure of documents, the ability to create a personal user area, the ability to organize synchronous and asynchronous communication, the ability to automate information and methodological support and management of educational activities and its control. This significantly enriches the language and cultural practice of students, creates conditions for the development of skills of independent work, the implementation of pedagogical technology of collaborative learning, the development of individual curricula.

Keywords: *information technologies, multimedia information, computer technologies, educational Internet resources.*

Інформатизація сфери освіти набуває сьогодні все більшого значення і вступає в новий етап свого розвитку. У навчальний процес упроваджуються нові інформаційні, мультимедійні та інші

комп'ютерні технології. Відповідно, актуальними є питання, від яких значною мірою залежить загальне уявлення про можливості комп'ютера, у тому числі і його місця, ролі та функцій у навчанні іноземним мовам.

Важливим напрямом покращення рівня викладання, удосконалення навчального процесу з іноземної мови у вищому навчальному закладі є використання різноманітних методик, зокрема тих, що базуються на сучасних інформаційних технологіях. Останнім часом у вищих навчальних закладах неможливо спостерігається скорочення кількості аудиторних годин і збільшення годин, що відводяться на самостійну роботу студентів.

Трансформується роль викладача у навчальному процесі. Ще кілька років тому викладач виконував функцію основного джерела інформації, а тепер він перетворюється на організатора та керівника, експерта та консультанта самостійної роботи студента. З огляду на це, потрібно використовувати більш ефективні форми й засоби навчання, які б виконували у навчальному процесі такі функції: інформативну, формуючу, мотивуючу, систематизуючу та контролюючу. Таким вимогам можуть відповідати новітні комп'ютерні засоби навчання, до яких належать електронні посібники, підручники, методичні вказівки, мультимедійні курси навчання, тренінгові та тестові програми. Щоб працювати за вищезазначеними вимогами, потрібно забезпечити три складові процесу викладання. По-перше, у наявності повинна бути матеріально-технічна база у вигляді спеціалізованих мовних лабораторій і технічних засобів навчання. По-друге, потрібно розробити відповідні електронні навчально-методичні засоби (посібники, глосарії, методичні вказівки, рекомендації щодо використання електронного носія інформації). І, по-третє, необхідно здійснити відповідну підготовку викладачів стосовно підвищення їх інформаційно-технологічної компетентності.

Досягнутий за останні роки прогрес у впровадженні новітніх комп'ютерних засобів у процес викладання іноземних мов у вищій школі потребує глибокого наукового обґрунтування дидактичних і методичних основ їх використання, визначення концептуальних засад створення електронних засобів навчання як для аудиторного, так і для позааудиторного (дистанційного) навчання. Впровадження електронних засобів у навчальний процес потребує комплексного вирішення таких дидактичних проблем, як розробка теорії, методики технології дистанційного навчання тощо. Для ефективної навчальної роботи необхідне якісне

дидактичне забезпечення – комплекс взаємопов'язаних за дидактичними завданнями освіти та виховання різних видів змістовної навчальної інформації на різних носіях (у паперовому та електронному вигляді), розроблених з урахуванням вимог педагогіки, психології та інших наук.

Дидактичні можливості електронних засобів навчання призначені сприяти: кращому засвоєнню знань; формуванню та розвитку різного типу вмінь і навичок, а саме, вмінь аудіювання на основі адаптованих та автентичних звукових текстів, умінь монологічного і діалогічного мовлення, вмінь і навичок перекладу та реферування текстів за фахом, умінь і навичок читання з безпосереднім використанням матеріалів мережі Інтернет та локальних мереж; підвищенню інформативної ємності та наочності; розширенню активного та пасивного словників; ознайомленню з лексикою сучасної іноземної мови, яка відтворює культуру певної країни, її політичний та соціальний устрій суспільства; формуванню креативності, розвитку творчої активності студентів; формуванню мотивації пізнавальної діяльності, потреби використання іноземної мови в інтерактивному спілкуванні; підсиленню мотивації самостійної роботи студентів; можливості індивідуалізації і диференціації роботи студентів, обираючи темп і обсяг навчального матеріалу, рівень його складності; розширенню можливостей контролю зі зворотним зв'язком і діагностикою, підвищенню його об'єктивності; створенню позитивної психологічної атмосфери під час самостійної роботи студентів.

Комп'ютерні програми та їх функції можна класифікувати як тренувальні, допоміжні, наставницькі, довідкові, контролюючі, навчальноігрові. Суттєва особливість усіх видів комп'ютерних програм навчання - це їх інтерактивність, наявність зворотного зв'язку. Зворотний зв'язок може бути як зовнішній, так і внутрішній. Зовнішній зворотний зв'язок дає можливість викладачу контролювати, оцінювати і корегувати взаємодію студента і комп'ютера. Внутрішній зворотний зв'язок дозволяє студенту робити певні висновки щодо результативності власної навчальної діяльності, надає необхідну допомогу та роз'яснення, а також, якщо потрібно, демонструє правильну відповідь або спосіб виконання певних дій.

Завдяки своїм технічним можливостям комп'ютер відкриває нові шляхи організації навчального процесу, він може бути використаний не тільки в структурі аудиторного заняття, але і в умовах позааудиторної самостійної роботи. Зазвичай, навчання

іноземної мови ведеться у різнорівневих групах і викладачеві серед інших проблем часто доводиться вирішувати:

а) проблему адаптивності, тобто організовувати роботу над вивченням матеріалу з урахуванням індивідуальних можливостей кожного студента;

б) проблему оптимізації навчального процесу, тобто забезпечити одночасну роботу всіх членів групи. Технічні можливості комп'ютера дозволяють вирішити ці проблеми. При досить великому на сьогоднішній день різноманітті пропонованих на ринку комп'ютерних програм з вивчення іноземних мов, і перш за все англійської, завдання викладача полягає в тому, щоб обрати найбільш оптимальний для даної групи варіант.

Слід пам'ятати, що, хоча використання комп'ютерів на заняттях з іноземної мови суттєво підвищує мотивацію учнів, графічні зображення, звук, рух слів, колір допомагають утримувати їх увагу та позитивно впливають на навчальний процес в цілому, відкриваючи великі можливості для творчості, роботу з комп'ютером на уроці, особливо на початковій та середній ступенях навчання, слід обмежувати, враховуючи психофізичний аспект взаємодії з комп'ютером. Роботу з комп'ютером рекомендується чергувати з іншими видами роботи, оскільки відмічається підвищена інтелектуальна стомлюваність студентів.

Набір же вправ з іноземної мови з використанням комп'ютера вельми різноманітний – починаючи від елементарного заповнення пропусків до ігор.

Computer Assisted Language Learning CALL не є суто новим напрямом в освіті, оскільки з тих пір, як комп'ютери з'явилися в навчальних закладах, педагоги з певною часткою успіху використовують комп'ютерні технології в навчальному процесі (наприклад, для створення тестів та виконання письмових робіт). Завдяки технічному прогресу світ отримав новий комп'ютерний ресурс - Інтернет, який не тільки є ще одним засобом спілкування, але і надає нові можливості у сфері навчання. З появою Інтернету в CALL увійшли наступні компоненти: Інтернет / the World Wide Web; навчальні програми на електронних носіях / CD-ROMs; електронна пошта / e-mail; відеоконференції / video-conferencing. Для того щоб залучити дані ресурси в навчальний процес, необхідно розробити і опрацювати ряд технологій роботи з ними. Привабливість Інтернет ресурсу обумовлена декількома моментами.

По-перше, оскільки Інтернет являє собою безмежне джерело інформації, він дозволяє викладачеві заощадити час на пошук необхідного сучасного автентичного матеріалу і зосередитися на методичній роботі з обробки текстової, звукової, візуальної інформації.

По-друге, Інтернет надає великі можливості для творчості, тому що при використанні он-лайн матеріалу викладач стає автором: сам визначає мету, розробляє структуру уроку, винаходить нові види робіт.

По-третє, сьогодні молодь настільки захоплена Інтернетом, що частину життя вона проводить у віртуальному просторі. Використання Інтернету дозволяє підвищити ефективність навчання іноземної мови за рахунок підвищення мотивації студентів, оволодіння навичками критичного осмислення автентичних текстів і проведення досліджень у мережі, у цілому, занурення у мовний простір.

Значна кількість електронних засобів навчання є багатофункціональними. Це електронні підручники та навчальні посібники, які містять систематизований навчальний матеріал відповідно до вимог програми викладання іноземної мови у вищій школі. Вони мають забезпечувати студентів необхідним для них обсягом інформації, а також сприяти формуванню відповідного рівня вмінь та навичок для певного етапу навчання. Розробка електронних підручників є одним з провідних напрямків діяльності вищих навчальних закладів, що працюють над упровадженням дистанційного навчання. Доцільно комплексно застосовувати такі форми сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій на різних видах занять в інформаційно-пошуковій, експериментально-дослідницькій і самостійній навчальній діяльності, зокрема, в діяльності студентів з метою обробки отриманої інформації, здобуття знань і формування вмінь та навичок спілкування іноземною мовою.

Відзначимо, що самостійна робота студентів на основі інформаційних засобів навчання сприяє формуванню високої культури розумової праці; формуванню та розвитку прийомів і навичок самостійно навчатись, умінь розумно витратити та розподіляти свій час; виробляє розумові вміння аналізу, синтезу, порівняння, зіставлення тощо; навчає самостійному мисленню.

Застосування інформаційних технологій у процесі навчання іноземних мов призводить до якісних змін всіх елементів

системи іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців, а саме:

1) основою змісту системи іншомовної підготовки стають не логіка наукового пізнання, а професійні завдання. Відповідно, відкрита освіта дозволяє здійснити перехід від предметного принципу побудови змісту до створення інтегрованих навчальних курсів, що відбивають цілісну картину майбутньої професійної діяльності;

2) змінюється характер самого знання. Головним при відборі змісту іншомовної професійної підготовки стає критерій «знання – під діяльність». Знання майбутніх фахівців починають виступати не тільки у функції онтології, але й у функції засобів для вирішення конкретних професійних завдань. Однак це не означає, що в системі іншомовної підготовки зникає фундаментальне знання. Воно залишається, але починає вибудовуватися за іншими законами: знання – не про запас, а під реальні потреби й проблеми, які можуть виникати в практичній діяльності у майбутніх фахівців. Першорядного значення набувають універсальні (методологічні) знання, що дозволяють оцінювати й прогнозувати майбутнє;

3) змінюються вимоги до методів і форм організації навчання іноземних мов, а отже і до рівня підготовки викладачів та їхніх ролей у навчальному процесі. Провідними стають активні індивідуальні й групові (спільні, колективні) форми роботи з навчальним матеріалом;

4) змінюються тип діяльності та характер взаємин викладача й студентів. Студент стає повноцінним суб'єктом діяльності при вирішенні як навчальнопрофесійних, так і власне професійних завдань, одержуючи при цьому необхідну допомогу від викладача.

1. Гуревич Р. С. Використання інформаційних технологій у навчальному процесі. К., 2002.

2. Давиденко Ю. Є. Використання інформаційно-комунікативних технологій для мовної освіти. *Іноземні мови*. 2005. № 3. С. 40–41.

3. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / под ред. Е. С. Полат. М.: Академия, 2005.

4. Султанова Б. К. Активизация самостоятельной работы студентов дистанционного обучения на основе образовательного портала: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук: 13.00.08. Астана, 2007.

Роксолана Запотічна,
викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

Анжела Посохова,
доцент кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НЕМОВНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто особливості процесу навчання іноземній мові здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей немовних закладів вищої освіти, мета якого полягає не тільки в освоєнні навичок спілкування іноземною мовою, а й отриманні спеціальних знань за фахом. Здійснено огляд низки наукових праць українських вчених, у яких розглядаються різноманітні аспекти викладання іноземної мови для здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей. Висновки більшості з цих наукових праць вказують на те, що потенціал вивчення іноземної мови у закладах вищої освіти використовується не повною мірою. За таких умов практичне опанування іноземної мови не сповна втілюється в комунікативних та лінгвістичних навичках, що, як наслідок, може обмежити когнітивну та трудову діяльність економіста в майбутньому. У статті підкреслюється, що метою вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням є як розвиток комунікативних навичок, так і вдосконалення знань у сфері економіки. Визначено проблеми, з якими стикаються майбутні економісти під час вивчення іноземної мови. Зроблено висновок про те, що викладачі іноземних мов повинні відбирати та структурувати навчальний матеріал відповідно до запитів здобувачів вищої освіти; враховувати особливості економічної діяльності та вимоги сучасного ринку праці; підготувати майбутніх економістів до читання, розуміння та аналізу професійних оригінальних текстів на основні економічні теми.

Ключові слова: іноземна мова, економіка, немовний заклад вищої освіти, економічні першоджерела.

Abstract. The peculiarities of foreign language teaching methods at non-language higher education establishments on the example of undergraduates of economic specialties are analyzed in the article. Numerous scientific papers

by Ukrainian scholars which consider different aspects of teaching a foreign language for undergraduates of economic specialties are overview. Most of these papers show that the potential of learning a foreign language at higher education establishments is not fully used. Under such conditions, the practical mastery of a foreign language is not embodied in communicative and linguistic skills, which in future can limit the cognitive and, in the long run, the labor activity of the economist. It is emphasized that the purpose of foreign language learning for professional purposes is both communication skills development and knowledge improvement in the sphere of economy. The problems that future economists face when learning a foreign language are identified. It is concluded that foreign language teachers should select and structure educational material in accordance with undergraduates requests. Thus, while working at the faculty of economics, they should take into account the peculiarities of economic activities and economic environment, as well as the requirements of the contemporary labor market. Foreign language teachers should prepare future economists for reading, understanding, and analyzing of professionally original texts on major economic topics.

Key words: *foreign language, economics, non-language higher education establishment, primary sources in economics.*

Метою вивчення іноземних мов здобувачами вищої освіти економічних спеціальностей немовних закладів вищої є оволодіння мовленнєвою компетенцією з іноземної мови для спілкування в усіх основних сферах людської діяльності, при цьому особлива увага повинна приділятися поглибленому вивченню мови професійного (економічного) спрямування [1, с. 59].

Процес євроінтеграції України, перебудова зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств розширює її співпрацю з іноземними державами та висуває нові підвищені вимоги до рівня іншомовної підготовки фахівців і в першу чергу економічної сфери, яка є найактивнішою у сучасному світі. Сучасний економіст повинен не лише володіти професійними знаннями, уміннями і навичками, а й бути готовим до застосування свого досвіду на практиці у змінному економічному середовищі [2, с. 185]. Погоджуючись з думкою Р. Майбороди, ми вважаємо, що серед основних навичок, які необхідні майбутнім фахівцям з економіки, слід відзначити наступні: проведення наукового та ділового усного спілкування в монологічній та діалогічній формах; обґрунтування ідей у письмовій формі у форматі есе; проведення наукової та проектної діяльності з використанням інформаційних ресурсів; спілкування з іноземними партнерами у подальшій професійній діяльності; різні види читання зі словником і без нього для наукових досліджень, тобто систематизація, аналіз та інтерпретація професійної інформації; досконале розуміння професійно орієнто-

ваних текстів; творче самостійне мислення, професійна культура та наукова полеміка [3, с. 15].

Різноманітні аспекти навчання іноземної мови професійного спрямування здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей розглядали у своїх наукових працях Ю. Авсюкевич, А. Бичок, Б. Бігич, Ю. Дегтярьова, О. Капустіна, Т. Караєва, Карпова, Т. Корж, З. Корнєвої, В. Лівенцова, Л. Манякіна, Є. Мірошніченко, О. Пенькова, Т. Перович, В. Титова, Н. Сініцина, Б. Тернова, Л. Ушакова, Л. Чеботарьова, О. Шевченко та інші.

Незважаючи на значну кількість методичних досліджень з навчання іноземної мови здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей, не існує єдиного комплексного підходу, який би повною мірою забезпечував формування іншомовних комунікативних умінь майбутніх економістів. Проте, більшість дослідників погоджуються з тим, що під час навчання іноземної мови майбутніх економістів необхідно враховувати особливості їхньої професійної діяльності та професійного середовища, а також вимоги сучасного ринку праці.

Здобувачі вищої освіти економічних спеціальностей звикли до презентації навчального матеріалу не тільки вербально, але й за допомогою таблиць, схем, графіків, діаграм, математичних викладок тощо. Це цілком зрозуміло, оскільки у процесі викладання фахових економічних дисциплін викладачі, як правило, звертаються саме до таких засобів навчання. Домашні завдання здобувачі вищої освіти часто готують у вигляді зведених таблиць чи графіків. Зважаючи на вищесказане, ми вважаємо, що і завдання з іноземної мови також слід частково подавати у такому ж вигляді. Це допоможе здобувачам вищої освіти закріпити теоретичні та практичні знання, засвоєні ними на заняттях з економічних теорій, менеджменту, бухгалтерського обліку тощо, закріпити на заняттях з іноземної мови.

Варто також зазначити, що соціокультурний компонент іноземної мови для бізнесу, менеджменту та ділового спілкування передбачає знання норм етикету, правил комунікативної поведінки, дотримання міжнародних стандартів в оформленні документів, уміння вести телефонні розмови, робити записи тощо. Тому викладачам іноземної мови, які працюють на економічному факультеті, доводиться відбирати та структурувати навчальний матеріал відповідно до запитів здобувачів вищої освіти [4, с. 51].

Важливе завдання, яке стоїть перед викладачами іноземної мови, на нашу думку, полягає в підготовці майбутніх фахівців до

самостійного опрацювання, читання та розуміння фахово спрямованого навчального матеріалу іноземною мовою, дібраних із фахових першоджерел, аналізу оригінальних текстів з основних тем економіки, нагромадження ними словникового запасу, вивчення професійної термінології. Варто зазначити, що економічна термінологія є однією з найскладніших, невпорядкованих, багатоаспектних термінологічних систем. Зараз не існує достатньо повних англо-українських та українсько-англійських економічних словників, які б повністю відображали лексикологічні та фонетичні аспекти одиниць, які вони налічують.

Важливою, на нашу думку, у процесі вивчення іноземної мови, є робота з професійною економічною термінологією, постановка проблемних задач, виконання завдань пошукового характеру, ділові ігри, проведення учбово-професійного ділового спілкування з використанням засобів інтернет. Формами роботи, найбільш ефективними на креативному етапі, є проведення форумів, презентацій, ділових нарад іноземною мовою з використанням інтерактивних та інтернет засобів, завдання проектно-пошукового характеру, самостійна та групова робота майбутніх економістів по створенню проектів, планів, складання кошторисів, рекламних об'яв, самопрезентацій та презентацій умовної організації, підприємства іноземною мовою. Сучасна професійна освіта економіста припускає наявність певних навичок роботи з іншомовною літературою, оскільки професійно значуща інформація у наш час черпається із різних вітчизняних та закордонних джерел. Так, на нашу думку, у процесі викладання іноземної мови для майбутніх економістів доцільно заохочувати їх читати та аналізувати доповіді та аналітичні матеріали міжнародних фінансових організацій з актуальних питань економічного та фінансового розвитку країн світу. Вона є доступною на іншомовних, зокрема англійських, сайтах мережі Інтернет. Саме тому розвиток мобільності майбутнього економіста розглядається у контексті навчання іноземній мові, причому однією з важливих умов її формування є використання інформаційних ресурсів у процесі професійної підготовки [3, с.17].

Аналіз сучасних наукових досліджень щодо питання професійної підготовки економістів показує, що потенціал навчання іноземній мові не використовується в повній мірі.

На жаль, випускники закладаів вищої освіти не завжди готові та здатні брати участь в професійно-значущому міжкультурному спілкуванні. Це пояснюється, перш за все, тим, що

викладання іноземної мови в немовному закладі вищої освіти здійснюється на I–II курсах, і до кінця – до V курсу навчання – здобувачі вищої освіти забувають мову, якщо немає постійної потреби у ній, а також підкріплення комунікативними діями. Основне місце в освітній програмі на молодших курсах займають загальноосвітні дисципліни, профільних дисциплін мало, отже, професійна орієнтація іноземної мови відповідно ускладнюється. Крім того, викладання іноземних мов спрямовано, в основному, на формування та розвиток навичок і вмінь читання, перекладу та реферування.

Однак, не передбачається послідовного, поетапного вивчення переглядового та пошукового читання – найбільш важливого для фахівця виду змістовного читання. Вивчення усного іншомовного мовлення обмежується короткими повідомленнями на соціокультурну тематику – про себе, родичів і знайомих, обрану професію, рідне місто та інші [5, с. 25].

За таких умов, практичне оволодіння іноземною мовою не знаходить свого втілення в комунікативно-мовних уміннях, які б дозволяли встановлювати професійні та соціокультурні контакти із зарубіжними колегами. А такий стан справ обмежує пізнавальну, і, в перспективі, трудову діяльність фахівця-економіста.

1. Дудікова Л. Сучасні підходи викладання іноземних мов на нефілологічних спеціальностях вищих навчальних закладів. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2012. № 6. С. 59–61.

2. Максименко О., Микал Т. Про морально-ціннісний складник у підготовці студентів-економістів до міжкультурної комунікації німецькою мовою. *ДВНЗ «Київський національний університет імені Вадима Гетьмана»*. 2016. С. 185–189.

3. Майборода Р. Конкурентоспроможність, академічна та професійна мобільність студентів економічних спеціальностей у контексті вивчення іноземних мов. *«Молодий вчений»*. 2019. № 4.3 (68.3). С. 15–18.

4. Гришкова О. Методика навчання англійської мови за професійним спрямуванням студентів нефілологічних спеціальностей. *Видавництво Чорноморського державного університету імені Петра Могили*. 2015. 220 с.

5. Чорній В. Професійно-орієнтований підхід до викладання іноземної мови студентам нелінгвістичних спеціальностей. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2018. № (1) 15. С. 25–28.

Н. С. Івасів,
О. В. Оленюк,
Н. В. Рубель

(Львівський національний університет
імені Івана Франка)

ІНШОМОВНА ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Анотація У статті визначені роль і місце іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців природничих спеціальностей у процесі їх професійної підготовки. Розглянуті особливості іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців природничих спеціальностей у процесі їх професійної підготовки.

Ключові слова: професійна підготовка майбутніх фахівців природничих спеціальностей, іншомовна професійна підготовка майбутніх фахівців природничих спеціальностей.

Abstract. The role and the place of foreign language professional training in the process of the future specialists majoring in science professional training have been defined. Specific features of the future specialists majoring in science professional foreign languages training in the process of future specialists majoring in science professional training have been analyzed.

Key words: future specialists majoring in science professional training, future specialists majoring in science foreign languages professional training.

Визначення пріоритетів і напрямків підготовки фахівців у сфері вищої освіти України було зумовлене приєднанням її до європейського освітянського співтовариства, і, відповідно, необхідності внесення європейського виміру у вітчизняну сферу вищої освіти. Міністерство освіти і науки України, враховуючи рекомендації Ради Європи та у співпраці з Європейським центром вищої освіти та Міжнародною асоціацією університетів, провели фундаментальну роботу з метою формування єдиних стандартів у сфері освіти для забезпечення визнання національної системи вищої освіти у європейському освітянському просторі.

Окрему увагу було приділено професійній підготовці фахівців нефілологічних спеціальностей, зокрема фахівців природничого профілю [6, с. 295].

Галузевим стандартом вищої освіти України визначено головні завдання професійної підготовки майбутніх фахівців

природничих спеціальностей в умовах входження її до Європейського та міжнародного простору. Одне з першочергових – формування готовності до здійснення ефективної комунікативної взаємодії в умовах іншомовного професійного середовища, тобто до професійного спілкування [2, с. 12]. Адже, професійні кадри – це підготовлені фахівці, здатні забезпечити якісну успішну діяльність у всьому її різноманітті, розв'язати проблеми і виконати завдання, поставлені перед сферою природничих наук на сучасному етапі [7, с. 5].

Якісна професійна підготовка майбутніх фахівців природничих спеціальностей повинна забезпечувати вітчизняний ринок праці висококваліфікованими фахівцями, з одного боку, та сформувати у майбутнього фахівця високий рівень професійної компетентності для достойного конкурування на міжнародному ринку праці, з іншого. Іншомовна підготовка – невід'ємна складова професійної підготовки майбутніх фахівців природничих спеціальностей в умовах розширення міжнародних зв'язків України, реформування її економіки та гуманітаризації вищої освіти. Сучасний фахівець повинен володіти знаннями, технологіями, прийомами, ефективними методами роботи; вміти застосувати свої різноманітні фундаментальні і прикладні знання у своїй професійній діяльності, а також володіти вмінням самостійного пошуку та опрацювання необхідної інформації професійного характеру, кількість якої сьогодні невпинно зростає [1, с. 7].

Підготовка до професійного спілкування в іншомовному середовищі має пріоритетне значення у іншомовній професійній підготовці фахівців природничих спеціальностей, адже сьогоднішні виклики потребують швидкого реагування, швидкої комунікації. Тому володіння лише теоретичними знаннями у сфері іншомовного спілкування обмежуватиме професійну діяльність майбутнього фахівця. Проаналізувавши наукові дослідження за темою, можемо констатувати, що метою вивчення майбутніми фахівцями природничих спеціальностей іноземної мови повинно бути не накопичення теоретичних знань, а формування у них практичних навичок усного і писемного мовлення, слухання, розуміння і читання, вміння застосовувати ці навички для вирішення комунікативних завдань [3, с. 48]. Це твердження можемо екстраполювати на вивчення іноземної мови професійного спілкування. Так можна стверджувати, що метою вивчення іноземної мови професійного спілкування майбутніми фахівцями природничих спеціальностей повинно бути не накопичення теоретичних знань, а формування у

них практичних навичок професійного усного і писемного мовлення, слухання, розуміння фахової інформації іноземною мовою, а також навичок читання і розуміння літератури за фахом, вміння застосовувати ці навички для вирішення комунікативних завдань у ситуаціях професійної діяльності. Для досягнення цієї мети у методиці навчання іноземних мов у процесі підготовки майбутніх фахівців природничих спеціальностей до професійного спілкування в іншомовному середовищі здійснюється: читання і аналізування автентичної іноземномовної літератури за професійною тематикою (вивчення особливостей академічного та наукового стилів мовлення), використовуючи різні методи навчання (читання, переклад і анотування текстів на професійну тематику); укладання фахових тлумачних та термінологічних словників іноземною мовою; дискусії; бесіди; діалоги на фахову тематику; написання проєктів-досліджень (індивідуальних та групових) іноземною мовою на фахову тематику; підготовка виступу та доповіді для участі майбутніх фахівців природничих спеціальностей у міжнародних студентських та наукових конференціях; підготовка презентацій наукових відкриттів в професійній сфері та ін.

Особливу увагу у процесі іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців природничих спеціальностей слід звернути на конструктивну організацію самостійної роботи. Адже, сучасність ставить все нові виклики. Так, характерною особливістю сучасної професійної підготовки фахівця є збільшення кількості навчального часу на самостійну роботу. Самостійна робота майбутнього фахівця природничих спеціальностей у процесі його іноземної професійної підготовки передбачає самостійне опрацювання окремих тем на фахову тематику, виконання вправ та завдань, підготовку до обговорення проблемних соціальних і фахових питань, створення проєктів, написання повідомлень та рефератів на фахову тематику. На самостійну роботу виносяться, здебільшого, мовленнєві завдання, пов'язані із читанням і письмом, виконання яких вимагає значних затрат навчального часу. Індивідуальне читання передбачає обов'язкове та додаткове читання. Головне завдання індивідуального читання навчальної, науково-популярної, фахової літератури іноземною мовою – мотивувати студентів до самостійного вивчення іноземної мови шляхом опрацювання автентичних текстів, сприяти розвитку креативності, творчого підходу до вирішення різних завдань. Успішною можна назвати мотивацію, яка викликає у студента пізнавальний інтерес, формує систематичність і наполегливість у на-

бутті знань. Як показали проведені у цій галузі психологічні дослідження, особливо важливим фактором для успішного самостійного навчання є внутрішня мотивація, тобто та, яка виходить із самого процесу діяльності. Особливо, коли ця діяльність ініціюється самим студентом, а отже – цікава і корисна для нього [5, с. 30]. Відомо, що тільки ті знання, які студент здобув самостійно, завдяки власному досвіду, будуть справді фундаментальними. Саме тому, на часі перехід вищої школи від передачі інформації до керівництва навчально-пізнавальною діяльністю, а отже – формування у студентів навичок самостійної творчої роботи.

Високий рівень володіння іноземною мовою професійного спілкування став однією з найважливіших вимог і потреб професійної діяльності майбутнього фахівця природничих спеціальностей, що зумовило необхідність напрацювання нових підходів до організації навчання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах, де здійснюється професійна підготовка таких фахівців [4, с. 1].

Серед найбільш популярних: професійний, комунікативний, особистісно-орієнтований, системний, індивідуальний. Застосування всіх цих методів має на меті підготувати висококваліфікованого фахівця своєї галузі, здатного якісно виконувати поставлені професійні завдання, використовуючи отримані знання, вміння, навички, а також бути готовим до постійного професійного розвитку.

1. Білецька Г.А. Педагогічні умови інтеграції фундаментальних і професійно-орієнтованих дисциплін у підготовці екологів: авт. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04./ Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2004. 19 с.

2. Галузевий стандарт вищої освіти МОНУ. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра і спеціаліста з напрямку підготовки «Екологія». К.: МОНУ, 2008. 12 с.

3. Мегалова И. А. Новейшие информационные и коммуникационные технологии формирования иноязычной компетенции в российских и зарубежных вузах (сравнительный анализ): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Саратовский государственный университет имени Н. Г. Чернышевского. Саратов, 2000. 180 с.

4. Морська Л. І. Формування вмінь професійного спілкування англійською мовою у студентів факультету фізичного виховання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02.01. К., 2001. 20 с.

5. Поперечная Н. В. Личностная ориентация при организации самостоятельной работы по иностранному языку. *Нові тенденції та підходи у викладанні англійської мови на сучасному етапі*: тези доповідей. Регіональний науково-практичний семінар. Дніпропетровськ: Видавництво Дніпропетровського університету, 2003. С. 29–30.

6. Про перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 787. *Освіта в Україні: Нормативна база*. К.: КНТ, 2011. С. 289–324.

7. Старовойт С. М. Професійна підготовка фахівців з охорони та захисту навколишнього середовища у вищих навчальних закладах Великої Британії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С. М. Старовойт. К., 2005. 20 с.

Мар'яна Кашук,

доцент кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У НЕМОВНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті визначено дистанційне навчання як нову організацію освіти, що ґрунтується на використанні як кращих традиційних методів отримання знань, так і нових інформаційних та телекомунікаційних технологій, а також на принципах самоосвіти. Виокремлено переваги та недоліки застосування дистанційного навчання в процесі вивчення іноземних мов. Визначено роль викладача та здобувачів вищої освіти в навчальному процесі. Зокрема, зазначено, що дистанційна освіта розширює й оновлює участь викладача у процесі навчання, робить його наставником-консультантом, який повинен координувати пізнавальний процес, постійно удосконалювати свій рівень, підвищувати творчу активність і кваліфікацію відповідно до нововведень та інновацій.

Ключові слова: дистанційна освіта, дистанційне навчання, здобувач вищої освіти, викладач, іноземна мова, переваги дистанційного навчання, недоліки дистанційного навчання.

Abstract. The article defines distance learning as the organization of education, based on the use of both the best traditional methods of acquiring knowledge and new information and telecommunication technologies, as well

as the principles of self-education. The advantages and disadvantages of using distance learning in the process of learning foreign languages are highlighted. The role of teachers and higher education receivers in the educational process is determined. In particular, it is noted that distance education expands and renews the teacher's participation in the learning process, makes him a mentor-consultant, who must coordinate the cognitive process, constantly improve his level, increase creativity and skills in accordance with innovations.

Key words: *distance education, distance learning, higher education receiver, teacher, foreign language, advantages of distance learning, disadvantages of distance learning.*

Наявність значної кількості наукових статей, монографій, посібників та дисертацій з педагогічної тематики, висновки яких полягають у рекомендаціях впровадження дистанційних технологій та форм навчання у навчальний процес, вказує на доцільність використання дистанційного навчання й у вивченні іноземних мов. Як зазначають В. Вишнівський та М. Гніденко: «дистанційне навчання представляє собою нову організацію освіти, що ґрунтується на використанні як кращих традиційних методів отримання знань, так і нових інформаційних та телекомунікаційних технологій, а також на принципах самоосвіти» [1, с. 5]. В сьогоденних умовах майже всі заклади вищої освіти активно розробляють та запроваджують систему дистанційного навчання, яке забезпечує ефективну інтерактивно-інформаційну взаємодію між всіма учасниками освітньої діяльності.

Теоретичні і практичні аспекти дистанційного навчання були розглянуті в дослідженнях як зарубіжних, так і вітчизняних вчених: В. Баженова, П. Марков, К. Колос, В. Куклев, В. Ващенко, Д. Аветисян, А. Мелюхін, J. Adams, G. Hoppe, J. Kettunen та інші.

Метою нашого дослідження є розглянути можливості застосування дистанційного навчання для вивчення іноземної мови у немовних закладах вищої освіти та виокремити його переваги.

Слід зауважити, що стрімкий розвиток дистанційної освіти в Україні почав відбуватися у зв'язку з ухваленням положень та нормативних документів законодавства України «Про створення Українського центру дистанційної освіти», «Про затвердження Положення про дистанційне навчання», «Про освіту» тощо.

Об'єктивною тенденцією у закладах вищої освіти є скорочення кількості аудиторних годин та збільшення годин, що відводяться на самостійну роботу здобувачів вищої освіти. Трансформується роль викладача в навчальному процесі: поступово

втрачає актуальність функція викладача як основного джерела інформації, він перетворюється на організатора, консультанта, керівника та експерта самостійної роботи здобувачів вищої освіти. Усе це потребує пошуку більш ефективних засобів навчання, які б виконували в навчальному процесі такі функції: інформаційну, формувальну, систематизуючу, контролюючу та мотивуючу. Таким вимогам можуть відповідати новітні комп'ютерні засоби навчання. До яких належать електронні посібники, мультимедійні курси, тренінгові програми та дистанційне навчання взагалі [2, с. 239–240].

Так, під час вимушених *карантинних* заходів у зв'язку з пандемією коронавірусу, викладачі кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення Львівського державного університету внутрішніх справ забезпечили викладання іноземних мов із використанням платформ дистанційного навчання Moodle, Zoom, Skype. Використання дистанційних технологій дозволило викладачам розподілити обсяг матеріалу для кожного заняття згідно розкладу занять та відповідно до кількості годин, відведених на певну тему, та забезпечити, таким чином, виконання навантаження у повному обсязі. Гнучкість дистанційного навчання та багатофункціональність платформи «Moodle» дозволила розробити до кожної теми словник для вивчення фахової лексики, текст на відповідну тему, граматичний матеріал, лексичні і граматичні вправи та завдання до теми для закріплення нового матеріалу, а також тестові завдання для проведення контрольних зрізів знань.

Розгляд і аналіз організації навчання іноземній мові дистанційно на базі комп'ютерних телекомунікацій показав, що дистанційне навчання іноземним мовам має свою специфіку, обумовлену тим, що припускає навчання різним видам мовленнєвої діяльності. Звичайно, для навчання таким видам мовленнєвої діяльності, як читання і написання, можна значною мірою обмежитися курсом в мережах, оскільки особливості цих видів мовленнєвої діяльності не вимагають самі по собі об'ємної графіки і навіть значного за обсягом звукового супроводу. Проте, при навчанні говорінню, вимові й аудіюванню неможливо обмежитися тільки текстовими файлами, адже необхідна опора на звуковий супровід, а також створення різних ситуацій, що стимулюють усні висловлювання суб'єктів навчання, тобто виникає потреба опори на ілюстративний матеріал [2, с. 242].

Безперечно, враховуючи методику і специфіку дистанційного навчання іноземної мови у закладах вищої освіти, слід виокремити його численні переваги.

До них, зокрема, належить наступне:

- дистанційна форма може успішно застосовуватися при вивченні іноземної мови здобувачами вищої освіти на будь-якому етапі навчання;
- дистанційне навчання не є формою заочного навчання або видом самостійної діяльності; воно будується відповідно до змісту та цілей очного навчання;
- дистанційне навчання надає можливість здобувачам вищої освіти самостійно опрацьовувати навчальний матеріал та отримувати необхідні консультації в зручний для них час незалежно від місця знаходження [3].

До того ж, дистанційне навчання передбачає рівні можливості отримання освіти незалежно від місця проживання, стану здоров'я і соціального статусу, що дає змогу значно розширити кількість здобувачів вищої освіти. Також дещо змінюється роль викладача. Адже, дистанційна освіта розширює й оновлює його участь у процесі навчання, робить його наставником-консультантом, який повинен координувати пізнавальний процес, постійно удосконалювати свій рівень, підвищувати творчу активність і кваліфікацію відповідно до нововведень та інновацій [2, с. 245].

Слід відзначити і позитивний вплив дистанційного навчання на психологічний стан тих здобувачів вищої освіти, які некомфортно і ніяково почуваються в аудиторії при великій кількості слухачів і викладача.

Проте, безперечно, незважаючи на усі вище вказані позитивні сторони дистанційного навчання, слід зауважити, що спілкування і навчання через мережу Інтернет неспроможне замінити повною мірою безпосереднє «живе» спілкування як між самими здобувачами вищої освіти, так і з викладачами. І в першу чергу це стосується саме вивчення іноземних мов, позаяк успішне та ефективне вивчення будь-якої іноземної мови, метою якого є насамперед оволодіння навичками спілкування, вимагає постійної комунікації, обговорення, висловлення власної думки з боку здобувачів і власне контролю процесу навчання з боку викладача, що не завжди вдається досягнути повною мірою. Більше того, дистанційне навчання не дає можливості об'єктивно оцінити знання здобувачів вищої освіти, що своєю чергою відбивається на результатах успішності здобувачів вищої освіти.

Зрештою, інколи відбувається збій в системі Інтернет і здобувачі вищої освіти втрачають можливість бути повноцінними учасниками навчального процесу.

З кожним роком все більше викладачів та здобувачів вищої освіти знайомляться з новими прогресивними технологіями, використовують їх і вводять у свій стиль викладання і навчання, і ці технології надають практичні та творчі ідеї та змушують їх створювати свої власні сучасні методи в процесі як традиційного так і дистанційного навчання.

1. Вишнівський В. В., Гніденко М. П., Гайдур Г. І., Ільїн О. О. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів. К.: ДУТ, 2014. 140 с.

2. Олійник О.В. Інноваційні технології дистанційного навчання іноземної мови для студентів немовних ВНЗ. *Лінгвістичні дослідження*. Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2014. Вип. 38. С. 238–246. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua>

3. Сидоренко І.А. Дистанційна освіта як сучасний метод викладання іноземної мови. URL: <https://www.kamts1.kpi.ua>

Оксана Клак,
доцент кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЕТАПИ Й ФОРМИ РОБОТИ НАД НАУКОВИМ ТЕКСТОМ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ НАУКОВОЇ МОВНОКОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Анотація. У статті проаналізовано основні етапи формування мовнокомунікативної компетенції майбутніх фахівців у процесі роботи з науковими текстами під час вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням». Зазначено, що удосконалення навичок усного й писемного наукового мовлення передбачає опрацювання спершу репродуктивних різновидів мовленнєвої діяльності (конспектування за методом Корнелла, Гейтса тощо, реферування, анування), а згодом і продуктивних (творчих) (написання тез, наукових статей, рецензій, відгуків). У статті визначено напрямки практичної роботи зі студентами для формування в них відповідних умінь і навичок, з'ясовано переваги різних форм роботи над науковими текстами, їх роль у розвитку мовнокомунікаційних компетенцій майбутнього фахівця.

Ключові слова: науковий текст, репродуктивна мовленнєва діяльність, продуктивна мовленнєва діяльність, мовнокомунікативна наукова компетенція.

Abstract. *The article analyzes the main stages of the future specialists' speech-communicative competence formation in the process of working with scientific texts during the study of the discipline «Ukrainian language for professional purposes». It is noted that the improvement of oral and written scientific speech skills involves the study of reproductive (summarizing by the method of Cornell, Gates, etc., abstracting, annotation) and productive (creative) (writing abstracts, scientific articles, reviews) types of speech activity. The article identifies areas of practical work with students to form their appropriate skills, the benefits of various forms of work on scientific texts, their role in the development of the future specialist's language and communication competencies.*

Work on the scientific text continues throughout the period of study of higher education and finds its natural continuation in their professional activities. Its effectiveness depends on the systematicity and consistency in the formation of skills of culture of oral and written scientific speech and involves the study of reproductive and later productive types of speech activity, structural features of these texts, their genres, lexical and grammatical design.

Key words: *scientific text, reproductive speech activity, productive speech activity, linguistic-communicative scientific competence.*

Традиційним у лінгвістиці є визначення тексту як письмового чи усного цілісного утворення, що, становлячи лінійну послідовність висловлень, об'єднаних тематичними, логічними, смисловими, сюжетно-композиційними та формально-граматичними зв'язками, виступає комунікативною одиницею [3, с. 165]. Ця одиниця вищого рівня є засобом реалізації комунікативної та когнітивної функції мови, а процес творення, породження тексту розглядають як комунікативно-когнітивну діяльність суб'єкта.

Як зазначає Р. Барт, у тому сучасному, новітньому значенні слова, яке ми прагнемо йому надати, текст принципово відрізняється від літературного твору: це не естетичний продукт, а знакова діяльність; це не структура, а структуроутворювальний процес; це не пасивний об'єкт, а робота і гра; це не сукупність замкнутих у собі знаків, а наділений змістом, який можна відновити, простір, де окреслені лінії значеннєвих зрушень [1, с. 40].

Попри неоднозначність та багатоаспектність у визначенні поняття тексту, дослідники сходяться в тому, що він є «продуктом мовлення, породження якого має різнопланову «заданість»: на характер та організацію текстової структури впливає сфера

функціонування (стильова належність тексту), тип етнокультури адресанта й адресата тексту, рівень їхнього інтелекту, мовної та комунікативної компетенції, іллокуційно-перлокуційні настанови тощо» [4, с. 136]. Саме текст є способом репрезентації наукової інформації та результатом наукових досліджень.

Науковий стиль, жанри й типи наукових текстів, міжстильові й міжжанрові взаємодії, особливості наукової мови були об'єктом досліджень Л. Іванова, А. Коваль, Л. Мацько, Т. Михайлюк, М. Приходи, В. Салімовського, П. Селігея, О. Семеног. Неодноразово наголошували на важливості вивчення законів побудови наукових текстів, їх мовних і жанрових особливостей під час підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти (Л. Барановська, Г. Бондаренко, Л. Головата, Г. Кацавець, Т. Лобода, Л. Паламар тощо). Попри це, актуальним, на нашу думку, є підвищення загальної культури усної й писемної наукової мови здобувачів вищої освіти та посилення ролі української національної мови в розвитку наукової й освітньої галузі. Одним із шляхів досягнення цих цілей вважаємо систематичне й послідовне формування в студентів умінь і навичок роботи з науковим текстом у процесі вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням».

Метою статті є визначення етапів та аналіз форм роботи над науковим текстом як засобу формування мовнокомунікативної наукової компетенції майбутніх фахівців.

На думку Г. С. Онуфрієнко, науковий текст – це «єдиний комунікативний блок, що має чітку логізовану структурну організацію, яка формується під впливом двох основних факторів: характеру висвітлюваного змісту (тема → підтема → комбінація підтем) та способу його презентації» [5, с. 21]. Складність роботи з науковим текстом зумовлена його особливостями порівняно з іншими видами подібних матеріалів. Науковому тексту властива раціональність (він складається із суджень, умовиводів, побудованих за правилами логіки науки і формальної логіки), широке використання понятійного, категорійного апарату науки, через що він може бути незрозумілий або не зовсім зрозумілий для нефахівців; особлива жанровість (науковий звіт, дисертація, стаття, тези, реферат тощо) [6, с. 6–7].

Робота над науковим текстом триває упродовж усього періоду навчання здобувачів вищої освіти й знаходить своє закономірне продовження вже у їх фаховій діяльності. Її ефективність залежить від систематичності та послідовності

у формуванні навичок культури усного й писемного наукового мовлення й передбачає опрацювання репродуктивних, а згодом і продуктивних різновидів мовленнєвої діяльності, структурних особливостей цих текстів, їх жанрів, лексико-граматичних засобів оформлення тощо.

Робота з репродуктивними різновидами мовленнєвої діяльності є початковим етапом у формуванні наукової мовнокомунікативної компетенції майбутніх фахівців і пов'язана, зокрема, з умінням конспектувати, писати, перекладати й редагувати анотації до наукових статей, укладати реферати-резюме тощо. Усі ці жанри є способом скороченого викладу певного тексту.

Так, конспектування є одним зі складних видів самостійної роботи, яке традиційно супроводжує процес прослуховування лекцій у закладах вищої освіти, а також опрацювання науково-навчальної літератури. Конспект повинен відображати основні положення первинного наукового тексту, його методологічні засади, авторські гіпотези, етапи аргументування та висновки. Виконуючи такий вид робіт, студенти вправляються в умінні стисло викладати думки автора, виділяти в них головне, що, безумовно, є важливим підготовчим етапом у написанні власних наукових текстів.

Серед методів конспектування ефективною вважають технологію Корнелла, створену професором Корнелльського університету Уолтером Пауком. Для конспектування за методом Корнелла аркуш ділять на три частини – дві вертикальні й одну горизонтальну. Угорі залишають місце для дати й теми лекції. У правій (найбільшій) частині фіксують основну інформацію, супроводжуючи її коротким поясненням. Ліву частину залишають для головних думок і питань, тут вказують те, що потребує додаткового опрацювання, відповіді на поставлені питання, тезовий план лекції. В останній частині конспекту – висновках, або резюме, – підбивають підсумки, зазначають питання, які були розглянуті, найважливіші дати тощо. Цей розділ заповнюють останнім. Метод Корнелла спонукає студентів повертатися до занотованого матеріалу, аналізувати його, активізуючи мозкову діяльність.

Популярним є й метод конспектування Біллі Гейтса. Для цього аркуш паперу потрібно розділити на чотири квадрати. У першому слід записувати питання, які виникли під час лекції. У другому – головні тези й ідеї. Третій слугує для фіксації дат, імен, подій. А четвертий – для висновків. Цей метод, як

і попередній, допомагає здобувачам вищої освіти навчитися структурувати матеріал, аналізувати його.

Зручною й ефективною технікою візуалізації мислення є майндмеппінг, або метод ментальних карт (метод Тоні Б'юзака). Інтелектуальна карта слугує способом презентації пов'язаних між собою ідей, слів, понять, завдань, які розташовуються навколо основного слова (ідеї, поняття, теми). Уся схема будується на основі ключових слів або картинок, які відображають частини головної ідеї [7].

Усі другорядні елементи пов'язані семантичними, логічними та іншими зв'язками з головною ідеєю й розташовані за їх важливістю, вони формують певні зони й підрозділи. Серед переваг цього методу візуалізації інформації називають можливість повного й швидкого опрацювання й огляду великої теми, планування власних стратегій, наочність зв'язків і відношень між різними фрагментами інформації. Крім того, ментальні карти стимулюють уяву й пам'ять студентів, активізують їхню розумову діяльність, спонукаючи до встановлення зв'язків між відомою й новою інформацією, її аналізу, узагальнення та систематизації, підвищують продуктивність праці тощо.

Схожим на традиційний метод конспектування (стенографування всього, що озвучує лектор) є метод пропозицій. Відмінність останнього полягає в тому, що кожне нове речення студент записує з нового рядка й нумерує його. Це полегшує роботу з конспектом, зокрема в оформленні покликань на інформацію, зазначену раніше.

Сприйняття лекції не як пасивного, а як активного процесу – основна ідея методу течії, розробленого канадським письменником і журналістом Скоттом Янгом. Під час конспектування студент фіксує лише головні моменти лекції, зосереджуючи свою основну увагу на власних думках, коментарях, припущеннях. Такий метод, безумовно, сприяє розвитку творчого, критичного мислення.

Близьким до звичайного конспекту є реферат-резюме – скорочена форма наукового тексту з конкретними відомостями, ідеями автора та висновками. Особливістю цього різновиду реферативних досліджень є його максимальна лаконічність, зосередженість на основних положеннях вихідного тексту (другорядний матеріал відкидають), відсутність суб'єктивних думок.

Робота з репродуктивними різновидами мовленнєвої діяльності під час вивчення дисципліни «Українська мова за

професійним спрямуванням» передбачає й формування умінь і навичок написання анотації – короткої характеристики художнього твору, наукової статті, дисертації тощо, яка має на меті привернути увагу читача, викликати в нього інтерес до художнього тексту чи наукового дослідження. Під час опрацювання жанрових і лексико-граматичних особливостей таких текстів варто зосередитись на тому, що анотація має бути інформативною, змістовно, відображати основні думки праці й при цьому не дублювати будь-які її фрагменти, а виклад повинен бути чітким, логічним і зв'язним.

Засвоєння здобувачами вищої освіти репродуктивних методів роботи з науковим текстом є передумовою їх ефективної роботи над продуктивними (творчими) різновидами мовленнєвої діяльності – тезами, науковими статтями, рецензіями, відгуками тощо.

Ознайомлення студентів з продуктивними різновидами мовленнєвої діяльності варто, на нашу думку, починати з написання тез – коротко сформульованих основних положень наукової статті чи доповіді. Цей вид роботи передбачає формування умінь і навичок уважного читання тексту, визначення його теми й основної думки, відокремлення головної інформації й побіжної, додаткової, виділення логічно-сміслових частин та добір заголовків до них, короткого, узагальненого передавання змісту вихідного тексту (його «згортання»). Під час вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» студентам пропонують завдання з написання тез і тезового плану за готовим матеріалом (статтею чи доповіддю в науковому журналі) як початкового етапу підготовки власної статті (наприклад, оформлення тез доповіді з теми «Спілкування в соцмережах: засіб розвитку чи руйнації української літературної мови»).

Наступним етапом формування мовнокомунікативної компетенції здобувачів вищої освіти є написання власної наукової роботи, що «має на меті сформувати в студентів стійкий інтерес до наукового дослідження, поглибити й поширити (завдяки опрацюванню першоджерел) теоретичні знання, опанувати вміння творчо застосовувати теоретичні знання з різних дисциплін, критично оцінювати фахову літературу, самостійно здобувати дослідним шляхом нові знання» [2, с. 117].

Чинниками успішної роботи зі створення власного наукового тексту є не лише належна комунікативна підготовка

майбутнього фахівця (дотримання ним норм сучасної української літературної мови, вміння користуватися усіма стилістичними засобами) та вільне послуговування понятійно-категорійним апаратом науки.

Якість статті залежить від ретельно проведеної підготовчої роботи, зокрема збору фактичного матеріалу та його сортування, опрацювання наукової літератури з визначеної тематики, постановки проблеми, вибору методів та методик аналізу, послідовності, логічності викладу основних результатів дослідження, ґрунтовності висновків та правильності оформлення списку використаної літератури та покликань.

Окремим етапом у роботі з продуктивними науковими текстами є формування умінь і навичок написання відгуків і рецензій. Така робота передбачає не лише ознайомлення з науковим дослідженням, а й критичну оцінку його, що вимагає від студентів складної аналітичної роботи, високого рівня теоретичної та спеціальної підготовки, дотримання ними норм наукового етикету, вміння вільно послуговуватися науковою термінологією та фразеологією.

Формування у здобувача вищої освіти умінь і навичок роботи з репродуктивними та продуктивними різновидами мовленнєвої діяльності у процесі вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» сприятимуть відповідні завдання і вправи на визначення композиційних особливостей наукового тексту, його теми й основної думки, виокремлення структурних елементів, з'ясування їх лексико-граматичних особливостей, стилістичних ознак, виділення ключових слів та засвоєння наукової термінології та фразеології, переклад та редагування текстів тощо.

Таким чином, формування наукової мовнокомунікаційної компетенції здобувачів вищої освіти у процесі вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» потребує системного й комплексного підходу й полягає не лише в засвоєнні понятійно-категорійного апарату майбутнього фаху, а й у кріпінні роботи над науковими текстами, репродуктивними й креативними різновидами мовленнєвої діяльності. Показником високого рівня професійної компетенції майбутнього фахівця є не лише досконале дотримання ним норм сучасної української літературної мови, а й знання законів побудови наукових текстів, їх лексико-граматичних особливостей, володіння професійною термінологією та фразеологією й уміння застосовувати ці знання

на практиці у процесі здійснення самостійних наукових досліджень.

1. Андреев Р. И., Смирнов С. А., Тихомиров В. А. Основы научной работы и оформление результатов научной деятельности: учеб. пособие. М.: Финансы и статистика, 2004. 272 с.
2. Денискіна Г., Мацько Л. Українська наукова мова (теорія і практика): навч. посіб. Тернопіль: Підручники і посібники, 2011. 272 с.
3. Загнітко А., Миронова Г. Синтаксис української мови: теоретико-прикладний аспект. Brno: Masarykova univerzita, 2013. 223 с.
4. Матвійчук Т. П. Наукове трактування тексту та його роль у комунікативній діяльності людини. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nchnpu_10_2012_9_40.pdf
5. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.
6. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація: навч.-метод. посібн. К.: НАДУ, 2008. 184 с.
7. Okada A., Buckingham Shum S., Sherborne T. Knowledge cartography: software tools and mapping techniques. London: Springer Ltd, 2008. 424 p.

Любов Кузьо,

доцент кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

TEMPORAL PERSPECTIVE AND LEARNING MOTIVATION OF STUDENTS WHO STUDY ENGLISH AS A SPECIALITY DISCIPLINE

Abstract. *The article deals with the correlation between temporal perspective and motivation of learning English among students studying English as a discipline of specialization. It is determined that the availability and a high level of internal motivation of English learning and motivation, aimed at obtaining profession promotes the growth of English study success. Shared by students from the above mentioned peculiarities of motivation is the presence of much higher number of motivational items, including that related to obtaining tangible profits and values, the desire to go abroad for a long time. It is scientific-*

cally grounded and empirically verified that students with high efficiency and internal motivation of English learning are characterized by significantly higher quantitative indicators of time perspective characteristics (future events related to the further study of the English language or its usage in a professional activity, leaving abroad, obtaining material profits, prospects). It is proved that students with different levels of motivation to learn English differ significantly in contents and structural-dynamic characteristics of their time perspective. Disclosed differences in the characteristics of the time perspective can serve as markers, the presence of which allows to predict the formation of certain types of English learning motivation of students with various professional specialization and their level of success with this discipline. Detected conflicts argue that the notion of internal motivation is only generalizing, such that brings together a group of the motives which may have independent value.

Key words: *temporal perspective, internal motivation, external motivation, motive, motivational items, discipline of specialization, correlative links.*

In terms of integration of Ukraine into the international scientific and educational community, learning and teaching foreign languages is one of the basic principles of expanding mobility of teaching staff, students and other professionals to enhance their competitiveness in the domestic, European and international labor markets. Speaking foreign language greatly enhances the chance for application of knowledge and skills in professional activity, promotes the enrichment of the latest experience. At the same time, successful learning a foreign language may be associated not only with the students' success or their intellectual abilities but much depends on the motivation of educational activity. That is why in modern educational process the level of the teacher's professional training, his efforts to provide accessibly information to students, to form necessary skills and abilities is as important as his ability to take into account the personal characteristics of the individual as an active participant in this educational process.

Consideration of the regulatory link of educational activity of modern students today has not lost its relevance, because the empirical data obtained in the past decade does not reflect the current state of the problem. An important factor in the motivation of the person's behavior is his temporal perspective (Bozhovych L. I., Ginsburg M. R., Nuttin J., Rehush L. A.). The influence of temporal perspective can be manifested in the motivational process, goals and causal structures of which regulate behavior. Specificity and peculiarities of the events that make the bases for the temporal perspective of the student, may not only affect the direction of his personality, but also to determine its content, influence the activity and initiativeness of the subject of educational

process, to form a sense of satisfaction in his training and his personal awareness of the importance of the results of obtaining new knowledge. The clearer and more distinct in the minds of young people will be the image of the future, the more determined and responsible decisions can young people make at the present. At the same time, the basic theoretical and practical efforts of scientists in the development of the problem of personal self determination of the individual in the context of planning and understanding his own future life course mainly focused on the study of mechanisms of formation of life prospects in their relationship with periods of human life course (Bozhovych L. I. , Golovakha Ye. I., Kon I. S., Tytarenko T. M., Khomych G. O.); the most studied are the conditions of their formation in adolescence (Levenets A. Ye., Radchuk G. K., Rud G. V., Todoriv L. D.) which requires a subject's self-determination (Erickson E.), planning and structuring expectations for their future life (Ginsburg M. R.), the achievement of personal maturity (Golovakha Ye. I.). Numerical data on the socio-economic, age, sex and individual psychological factors of formation of time and life perspective of the individual are obtained (Abulkhanova – Slavskaya K. O., Sydoryk Yu. R., Tolstykh N. N.), relationship between characteristics of temporal perspective and academic success of students (Ryabikina I.V.).

However, there is no study on the problem of formation of temporal perspective in the context of the study of individual disciplines of professional training. In particular, the relationship between the students' temporal perspective features and motivation of students' studying English is not revealed. To specify the scientific understanding of the factors influencing the formation of such motivation it was necessary to study the nature of existing relationships between these entities.

The purpose of the study is to highlight the differences between motivational characteristics of temporal perspective in the groups of students who are learning English as a subject of specialization.

The study was carried out on the basis of Lviv State University of Internal Affairs and Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Empirical sample included 253 respondents. 25 (10%) students of all respondents under study have not carried out all suggested methods. Therefore, the results of 228 students were analyzed among which 18,4% men (42 people) and 81,6% – women (186 people). All respondents were divided into three groups under study. Group №2 (under study) included students who learn English as a discipline of specialization during all courses of study: students of the first-third

years of training in the course of training «Primary training and English language».

The study covered 82 students. 4 (5%) respondents within the number of investigated students did not fulfil all of the suggested methodics. Therefore, we analyzed the results of 78 respondents (all – women). The age of people under study was from 17 to 21 ($M = 19 \pm 1$).

For the purpose of solving the tasks and uses a set of theoretical and empirical methods: theoretical – analysis, comparison, generalization and systematization to study the psychological meaning of temporal perspective for the selection and justification of differing levels of motivation of students studying English definition theoretical prediction model of the relationship between time perspective and motivation level of students studying English; psycho (questionnaires, interviews, psychometric tests, semantic differential method, the method of incomplete sentences) – aimed at establishing performance parameters studied motivation and temporal perspectives; Methods of Mathematical Statistics (statistical Kolmogorov-Smirnov test, nonparametric criterion for distinguishing Mann-Whitney, Spearman correlation analysis) to identify indicators of statistical significance of differences and relationships investigated the correlation parameters.

Identifying relationships percentage of the time perspective and motivation to learn English in the groups studied in-depth study of foreign languages was carried out on a sample of students of the educational direction «Primary education» with specialization «English». English for this group of respondents is a discipline specialization.

Given that successful performance parameters do not meet the normal distribution ($p \leq 0,05$), in order to establish the correlation relationships between them and the percentage of the time perspective, we used the method of Spearman's rank correlation. According to recorded data obtained by respondents semester grades in English positively correlated with the number of expectations from the other (C3), desires to leave (EX) for a long time abroad (excluding tourism). A negative correlation was found between semester grades and aspirations of students complete their studies (R4). Results grammatical test positively correlated with the desire to rest (L), the number of motivational objects that relate to future implementation to several months (M) and years (Y). Negative correlations were found between the results of tests and the number of aspirations for self-realization and self-development (SR) and the desire of students complete their studies (R4).

It should be noted that the success rates of learning English and grammar test results correlate well with the parameters of methods «The prospect of my life» and «events of my future.» Specifically, with increasing levels of student achievement increases their level estimates of its future as hopeful, but more sad, is not clear, not specified, not planned. At the same time, high performance grammar test results recorded in those students who assess their future life as a long-term, one that depends on their actions, interesting, surrounded by many people.

Constructs, which found correlations with indicators of progress learning English never coincide with those which correlate with the results of the test in English grammar. In our view, the general emotional background of these constructs are also different. The observed pattern for his explanation of additional research needs. We can assume that more objective measure of English through the use of tests allows you to identify a group of students who feel more confident than those assessment of knowledge of English which is more dependent on teacher evaluations.

Indicators of progress learning English positively correlated with the number of respondents indicated future events expected related future studies (R3), travel abroad (EX). Results English test positively correlated with the number of events associated with expectations of profit and wealth, the total number of respondents indicated future events. However, with the growth and success metrics and test results indicated respondents decreases the duration of their term perspective, but a growing number of events related to the aspirations of the rest.

The success of the study of English respondents and results of performance of the test in English positively correlated with the percentage of the «gain knowledge» methods of studying motives for learning in higher education by T. I. Ilyin.

Specifically, we found the presence of positive correlation relationships between indicators of achievement in English and parameters of the acquisition of knowledge and skills development. Results English test positively correlated with the percentage of the motivation of knowledge.

Analysis of the differences between the performance parameters of methods Nyuttena groups of people with different semester grades in English, reveals that the presence of significant differences between respondents who received various semester assessment on indicators of the desire to graduate in high school (R4), the total number of motivational objects (Summa) and the desire for a long time to go

abroad (EX) and localization motivational objects in the period after graduation, the desire for rest (L) and expectations of something other (C3). In particular, the representatives of groups that were rated «excellent» recorded significant predominance aspirations to get anything other than their typical counterparts assessment of «satisfactory» ($M_s = 5,2$ vs. $3,6$).

Similarly, the amount of incentive objects ($M_s = 39,8$ vs. $37,9$) and aspirations for a long time to go abroad ($M_s = 2,1$ vs. $0,8$ vs. $0,3$) also significantly higher in students -vidminnykiv. At the same time, for «excellent» characterized by a significantly smaller number of motivational objects that are located aged 25 years and over ($M_s = 0,6$ vs. $1,8$), than that observed in students who received the final assessment «4». The «excellent» significantly fewer aspirations to graduate in high school and the rest ($M_s = 1$ vs. $2,8$ and $1,75$ vs. $2,8$ respectively) than respondents who are trained to «3». It should be noted that the number of aspirations in high school to graduate students enrolled at the «3» is also far ahead of his colleagues estimated «4» ($M_s = 2,8$ vs. $1,5$).

The higher number of motivational constructs that characterized more successful respondents, can be explained, possibly, a higher level of diligence that allows them to also learn more effectively. On the other hand, this does not exclude a greater level of cognitive complexity «excellent», which allows them to produce more motivational sites and learn more effectively. The trend of higher growth in the number of successful motivational objects located aged 25 years and over may indicate the presence of a clear plan of respondents in this period of their lives. This also corresponds to the presence of positive correlation between the level of success of the test and the number of grammatical motivational objects that are located in a period of months or years. This may indicate that the studied groups of students study the success of their English language more dependent on the kind of goals that temporally localized in the near future.

The predominance of «excellent» number of aspirations to go abroad can be considered an important motivational factor learning English. Perhaps this is just among the «excellent» due to a large number of motivational objects that are located in the immediate future, since life abroad uyavlyatys may be less predictable because of the lack of experience of the students stay there. On the other hand, less successful students who have more plans that are localized in the period of adulthood, do not plan to emigration, seeking a greater extent than «Excellent» abstractly formulated to get their self-realization in

Ukraine. We receive depends not consistent with the results of IV Ryabikinoyi [mistakes! Source links nayden.2 not], under which seniors in high achievers dominate self motivation. However, in that work not studied the success of students in learning English. Note, however, that the latter may be important in shaping the motive travel abroad, and this, in turn, may affect the reduction in the number desire for self-realization and self.

The fact that the students who received the semester evaluation of English «3» much higher aspirations have to complete training in universities than in «excellent,» we tend to explain within the framework already outlined above hypothesis - less successful students have more goals in adult life, to achieve which is probably not too important is knowledge of English. «Excellent» is having more goals in the coming months and years, the need for easier transfer hard and diligently to acquire knowledge. The same may be due to increasing number of recent motivational objects associated with the desire to rest, which is less successful, and probably less diligent students not think. Our assumptions expressed his checks need of additional research.

This distribution of respondents makes it possible to establish statistical differences, but, in our view, indicates the presence of both internal and external motivation of students toward training. Namely, both excellent, and for their less successful peers is important to obtain a document confirming that they have higher education and understanding of the importance of learning English for their future. However, these factors do not significantly affect the success of their study of English.

Thus, we found that the rise in the success of the study respondents English due to the increasing number of correlation motivational objects from coming months and several years. Conversely, the lower the success of a growing number of motivational objects that are localized in the period of life after 25 years. Given the predominance of «excellent» aspirations to go for a long time abroad, we can assume that just because their goals are focused in the near term, they are more aware of the need for careful study of English and so they have much less aspirations quickly complete their studies in universities than this is typical of students in the «3». It also can affect the availability of «excellent» less abstractly formulated aspirations for self-development and self-realization. Less successful, and probably less diligent students much less suggest motivational objects associated with relaxation.

Successful students called more events in the future time perspective, and in particular those related to future training and future income or wealth. However, less successful students indicate the duration of his term perspective. Further analysis of the characteristics of temporal perspectives of respondents with different motivation of learning English, in our view, should be made with regard to the aforementioned laws.

According to the answers to individual questions, respondents with internal procedures inherent motivation shorter, dark, sad and loneliness associated with temporal perspective. In people with internal motivation time perspective, respondents evaluated as more interesting, clear, bright, safe, surrounded by many people (not alone). Such contradictions, in our view, prove that the concept of intrinsic motivation is only a summary, so that a group of motives that may have independent significance. However, it should be noted that the characteristics of temporal perspectives of respondents who are learning English as unprofessional discipline is more consistent in their synthesis according to the groups motivate students studying English.

Group of respondents, which was the dominant motivation diploma of higher education indicates significantly more motivational objects related to the impact on other situations, rest and get future income or wealth. For these students are more characteristic longer time perspective. Respondents who have no motives data indicate significantly more future events that are associated with the desire to finish school and fulfillment.

It should be noted that the characteristics of temporal perspectives based respondents are avoiding failure complement our temporal perspectives features that characterize motivated students from graduation. Namely, for these characteristic studied is significantly greater number of motivational objects, including those that relate to the whole life of the subject, which relate to personal life and professional activities of the respondent. Students who have no motives data indicate significantly greater number of events related to the future of education, in particular aspirations to learn English and go abroad for a long time.

Respondents of motivation aimed at obtaining a profession recorded significantly more incentive objects, including those related to self-realization, future professional activity and the desire to graduate, obtaining property, travel abroad. These students evaluate their future as a more joyful, hopeful, exciting, safe but more lonely than their counterparts who have no reasons above. The latter characteristic is

also significantly larger number of objects related to the ability to influence others and the desire for rest and a desire to learn English after graduation and work in this field, which they could use their knowledge of English . It should be noted that these trends may have significant impact on students' knowledge of English.

Results of the study motivation of learning English and temporal characteristics of the prospects of students who are learning English as a discipline specialization allow us to conclude that our desire to combine motifs categories ob'ektivovani internal-external causes inconsistencies inherent characteristics of respondents temporal perspective. This is confirmed by the analysis very close (or even uniform) response (affirmative or negative) on certain issues that can be correlated with internal and external reasons. Such contradictions, in our view, prove that the concept of intrinsic motivation is only a summary, bringing together a group of motives that may have independent significance. In these students with a high level of motivation of learning English recorded significant predominance aspirations to get something from the other, the total number of motivational objects and aspirations to go abroad than respondents indicated low motivation. Promising a broader and deeper development issues can be considered the inspection characteristics of temporal perspectives of the students who live in different cultural, political and economic conditions; study interdependencies features English learning motivation and individual psychological characteristics of the teacher. Therefore, experimental developments in that perspective, continue to be relevant and promising.

1. Божович Л. И. Проблемы формирования личности / под ред. Д. И. Фельдштейна Вступительная статья, 2-е изд. М.: Изд-во «Институт практической психологии»; Воронеж: НПО «МОДЭК», 1997. 352 с.

2. Гинзбург М. Р. Личностное самоопределение как психологическая проблема. *Вопросы психологии*. 1988. №2. С. 19–26.

3. Головаха Є. І., Кронік О. О. Психологічний час і життєвий шлях особистості. *Філософська думка*. 1983. № 1. С. 59–61.

4. Левенець А. Є. Психологічні особливості становлення життєвої перспективи в юнацькому віці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». К., 2006. 20 с.

5. Маслоу А. Мотивация и личность. пер. с англ. СПб.: Питер, 2008. 352 с.

6. Нюттен Ж. Мотивация, действие и перспектива будущего. М.: Смысл, 2004. 608 с.

7. Радчук Г. К. Структурні та динамічні характеристики ціннісних орієнтацій студентів Проект: «Теоретико-методологічні проблеми психологічного супроводу професійної діяльності. *Наука і освіта. Спецвипуск.* Одеса, Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського. 2009. № 5. С. 135–140.

8. Регуш Л. А. Психология прогнозирования: успехи в познании будущего. СПб.: Речь, 2003. 352 с.

9. Рудь Г. В. Формування життєвих перспектив у ранній юності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» К., 2005. 20 с.

10. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис. М.: Издательская группа «Прогресс», 1996. 344 с.

Тетяна Липченко,

викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

Христина Вербицька,

доцент кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто питання пошуку шляхів, засобів, методів активізації пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти як основи розвитку їхнього творчого мислення та самостійності. Проаналізовано особливості вибору іноземномовного фахового матеріалу, який використовується для навчального процесу.

У статті також наголошується на важливості обсягу термінологічної лексики для забезпечення комунікативної діяльності здобувачів вищої освіти у межах тематики спілкування. Також увагу акцентовано на особливостях навчання професійно спрямованого говоріння, – вправи повинні відповідати таким стабільним вимогам, як заданість ситуації, професійна спрямованість завдань, природність ситуації спілкування, вмотивованість мовленнєвої дії здобувача вищої освіти, новизна.

Ключові слова: підготовка фахівців, навчання іноземних мов, навчальний процес, комунікативна діяльність, аналіз навчального матеріалу, комунікативні вміння та навички.

Abstract. *The article deals with the question of finding ways, means, methods of activating the cognitive activity of higher education applicants as the basis for the development of their creative thinking and independence. The features of the choice of a foreign language professional material, which is used for the educational process, are analyzed.*

One of the priority tasks is to strengthen the practical direction of training, in particular in the study of foreign languages, developing their skills and abilities to use the acquired knowledge in practice. Successful and effective study of terminological vocabulary in the teaching of a foreign language for professional purposes will depend on the choice of foreign language professional material. The content of the selected material will determine how effectively the teacher will be able to organize learning activities in the classroom, create situations for searching and analyzing certain information, control the content of statements of higher education applicants and at the same time develop their analytical thinking, scientific conjecture, intuition, critical approach to information, to encourage them to active, creative activity, both when reading texts and in other types of speech communication. It is necessary to create a set of exercises in order to solve communicative and cognitive problems when working with professional literature.

Teaching professionally oriented speech has its own characteristics: exercises must meet such stable requirements as the given situation, professional orientation of tasks, the naturalness of the communication situation, the motivation of the speech action of the higher education seeker, novelty. In accordance with the general theory of problems, problem-based teaching of a foreign language should be built in such a way that higher education students receive knowledge not in a ready form, but as a result of their own efforts, mobilization of previously acquired knowledge in solving problems. Creating situations of authentic and problematic nature requires from higher education applicants to make independent decisions, find different means and methods of solving problems. It is the series of problem tasks that develop the ability to read literature in the specialty as a basic component of information activities, open up the possibility of using a foreign language to solve professional problems.

Key words: *preparation of specialists, teaching foreign languages, educational process, communicative activity, educational material, communication skills and abilities.*

Сьогодні іноземна мова як навчальний предмет стає джерелом полікультурного розвитку особистості, впливає на усвідомлення себе як культурно-історичного суб'єкту, який сприймає історію свого народу в розвитку, відчуває відповідальність за свій народ та майбутнє держави. Інтеграція України до єдиного світового простору вимагає якісної підготовки висококваліфікованих кадрів, які б могли гідно представляти свою державу перед світовим співтовариством. У Національній доктрині розвитку освіти

у ХХІ столітті відзначається, що стратегічним завданням сучасної системи освіти є виховання творчої соціально-активної особистості. Для підготовки компетентного фахівця необхідним є пошук шляхів, засобів, методів активізації пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти як основи розвитку їхнього творчого мислення та самостійності.

Одним з першочергових завдань є посилення практичного спрямування підготовки фахівців, зокрема при вивченні іноземних мов, вироблення у них навичок та умінь використовувати набуті знання на практиці. Здобувач вищої освіти повинен досконало володіти не лише знаннями свого фаху, але й вільно спілкуватися з іноземцями у різних службових ситуаціях. Успішне й ефективне вивчення термінологічної лексики при викладанні іноземної мови професійного спрямування залежатиме від вибору іноземномовного фахового матеріалу, який використовується для навчального процесу. Таким основним матеріалом є тексти фахового спрямування. Від змісту відібраного матеріалу буде залежати наскільки ефективно викладач зможе організувати навчальну діяльність на занятті, створити ситуації для пошуку та аналізу визначеної інформації, проконтролювати зміст висловлювань здобувачів вищої освіти і водночас розвивати їх аналітичне мислення, наукову здогадку, інтуїцію, критичний підхід до вміщеної в текстах інформації, спонукати їх до активної, творчої діяльності, як при читанні текстів, так і в інших видах мовленнєвого спілкування.

Обсяг термінологічної лексики повинен бути достатнім для забезпечення комунікативної діяльності здобувачів вищої освіти у межах тематики спілкування, визначеною програмою. Окресливши тематику фахових текстів та відібравши термінологічну лексику для активного засвоєння здобувачами вищої освіти, потрібно створити комплекс вправ з метою вирішення комунікативних і пізнавальних задач при роботі з фаховою літературою. Навчання професійно спрямованого говоріння має свої особливості: вправи повинні відповідати таким стабільним вимогам, як заданість ситуації, професійна спрямованість завдань, природність ситуації спілкування, вмотивованість мовленнєвої дії здобувача вищої освіти, новизна.

У відповідності до загальної теорії проблемності проблемне навчання іноземної мови повинно будуватися таким чином, щоб здобувачі вищої освіти отримували знання не в готовому вигляді, а в результаті власних зусиль, мобілізації раніше отриманих знань,

у процесі вирішення проблемних завдань. Здобувач вищої освіти має бути націленим на проблемний зміст, монологічний текст або діалогічне висловлення, що мають міжособистісну і міжкультурну спрямованість. Це сприяє формуванню здатності не тільки здобувати, але і закріплювати знання, виробляти комунікативні вміння та навички. А створення ситуацій автентично-проблемного характеру вимагає від здобувачів вищої освіти самостійного прийняття рішення, знаходження різних засобів і методів рішення поставлених проблем.

Слід враховувати, що розумова діяльність здобувачів вищої освіти максимально активізується при урахуванні фактору часу (обов'язкова фіксація та обмеження часу, який відводиться на вирішення будь-якого проблемного питання). Необхідно зауважити, що використання проблемного методу дозволяє значно збільшити час індивідуальної мовленнєвої діяльності здобувачів вищої освіти. Складним і специфічним завданням є укладання професійно-спрямованих проблемних завдань з іноземної мови [2, с. 30]. Необхідно виконати велику підготовчу роботу, пов'язану з аналізом навчального матеріалу і виокремлення тих моментів, які мають бути подані у вигляді проблемних завдань. Досвід показує, що ця робота кропітка і трудомістка, але надалі витрачені зусилля цілком компенсуються. Саме серії проблемних завдань розвивають уміння читання літератури за фахом, як базового компонента інформаційної діяльності, відкривають можливості використання іноземної мови для вирішення професійних завдань. Вони забезпечують формування відповідних видів мовленнєвої діяльності, допомагаючи реалізувати основну функцію вивчення іноземної мови – формування у здобувачів вищої освіти професійної комунікативної компетенції. Враховуючи особливості професійного мислення, творчі завдання дають можливість моделювати реальні ситуації професійної діяльності майбутнього фахівця: у проблемній ситуації здобувачі вищої освіти вирішують завдання мовного і професійного характеру.

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури свідчить, що для більш чіткої і обґрунтованої організації навчального процесу у ЗВО з метою використання ресурсів іноземної мови для формування компетентного фахівця необхідно враховувати принципи навчання.

Дане твердження, поряд з організуючими принципами, торкається принципів здатних мобілізувати навчальний процес. Вони передбачають: а) подібність навчального процесу і життєвої практики; б) опору на логічне й образне мислення; в) організацію

творчої групової й індивідуальної діяльності; г) переживання почуття успіху.

Сьогодні зростає інтерес до можливості навчати іноземної мови у формі мовленнєвої діяльності, де закладені великі можливості не тільки для навчання, але для всього розвитку особистості.

Як засвідчує практика при викладанні іноземних мов, ґрунтуючись на вище згаданих принципах, слід переходити до більш ефективних прийомів навчання [3, с. 138]. Якщо традиційно в навчальній практиці переважали тренувальні прийоми навчання, то для даної пропозиції, вважаємо, більш актуальним є використання творчих, інтерактивних, проєктивних, інноваційних методик, однією з особливостей яких є пошук і наявність поставленої проблеми і завдання з її вирішення.

Вважається, що іноземна мова як предмет вивчення виявляє великі розвивальні, виховні можливості (І. Є. Пассов, К. К. Платонов, І. Л. Бім, Ю. К. Чабанський, І. А. Махмутов), оскільки предмет «Іноземна мова професійного спрямування» є унікальним серед інших предметів: одночасно іноземна мова є і метою і засобом навчання. Тому основним джерелом навчальних, розвивальних і виховних цінностей у процесі вивчення іноземних мов є сам предмет. Слід підкреслити, що завдяки зацікавленню іноземними мовами увага перемістилася на вивчення мови, що використовується в реальному спілкуванні фахівців окремої галузі. У зв'язку з цим, науковці наголошують, що сучасним досягненням у галузі навчання іноземних мов для спеціальних цілей став такий висновок: оскільки іноземна мова знаходить своє застосування в різних ситуаціях спілкування фахівців кожної конкретної галузі, можна моделювати процес їх реальної комунікації, і відібравши попередньо для цього необхідний мовний та мовленнєвий матеріал, звужити весь широкий діапазон мови до конкретних потреб спеціалістів і цим полегшити процес оволодіння мовою для спеціальних цілей.

Розвиваючі можливості предмету «Іноземна мова професійного спрямування» у ЗВО розкриваються за певних умов: якщо здобувачі вищої освіти стає суб'єктом навчальної діяльності, її активним учасником і творцем; коли навчання сповнюється особистісного змісту, а навчальні завдання включають різноманітні аспекти діяльності людини та постають підготовчим етапом для трудової діяльності.

Робота над іншомовним висловлюванням сприяє розвитку логіки мислення, коли здобувач вищої освіти має будувати свої

висловлювання послідовно, інформативно, логічно-зв'язано і ситуативно. Відтак, отримують розвиток гностичні функції аналізу і синтезу: на матеріалі іноземної мови здобувачі вищої освіти вчаться розрізняти цілі граматичні конструкції на частини і навпаки, об'єднувати частини в єдине ціле.

Отже, основним завдання навчання іноземної мови здобувачів вищої освіти ЗВО є не просто навчити їх користуватися нею як засобом спілкування в усіх видах мовленнєвої діяльності в різноманітних ситуаціях, а використовувати іноземну мову в усіх видах мовленнєвої діяльності в ситуаціях професійної діяльності.

1. Актуальні проблеми ділового дискурсу та бізнес-комунікації: матеріали II Міжнар. очно-заоч. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих учених (1 берез. 2013 р.) / редкол.: Г. Г. Дрінко, І. В. Решетарова; Донбас. держ. пед. ун-т; Горл. ін-т інозем. мов та ін. Горлівка: ПІМ, 2013. 169 с.

2. Барабанова Г. В. Когнітивно-комунікативна модель навчання професійно орієнтованого читання іноземною мовою в немовному вузі. 2004. №1. С. 29–31.

3. Цимбал С. В. Психологічні особливості формування професійної компетентності майбутніх спеціалістів засобами іноземної мови: дис. ... канд. психолог. наук: 19.00.07. К., 2006. 173 с.

4. John, Ann M. Text, Role and Context: Developing Academic Literacies. NY: Cambridge University Press, 2009.

Наталія Медвідь,
старший викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

НОВІТНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ СТУДЕНТАМ ЗВО

Анотація. У статті проаналізовано новітні сучасні методи навчання української мови як іноземної, суть яких полягає у визначенні механізмів адаптації лексичної інформації та способів її засвоєння та збереження. Наголошено на тому, що когнітивний підхід у навчанні зможе зробити комунікативну методику більш динамічною і надасть новий імпульс для поновлення методичної думки.

Ключові слова: методика викладання української мови як іноземної, процес навчання, методи навчання, мова, лексика, когнітивно-комунікативний метод навчання.

Abstract. *The article analyzes the latest modern methods of teaching Ukrainian as a foreign language, the essence of which is to determine the mechanisms of adaptation of lexical information and ways of learning and storing it. The problem of teaching Ukrainian as a foreign language as a means of communication is especially relevant in modern methods. However, traditional teaching methods in combination with communicative methods do not give significant positive results.*

Students at the initial stage of the Ukrainian language as a foreign language have an underestimated level of development of auditory differential feeling, which violates the perception of the sound image of words. Some students do not know how to use lexical material when constructing their own statements, do not know how to associate verbal pairs of thematically related words, correctly encode and decode vocabulary material. This leads to the inability to reflect the required number of facts, to express themselves logically and competently, to spontaneously maintain a conversation or to lead a discussion. It is the cognitive approach to learning that will be able to make communicative methods more dynamic and provide a new impetus for the renewal of methodical thought.

Key words: *methods of teaching Ukrainian as a foreign language, learning process, teaching methods, language, vocabulary, cognitive-communicative method of teaching.*

Аналіз стану освіти у сучасній Україні актуалізує необхідність її виведення на рівень розвинутих країн. Зокрема, це стосується проблеми вивчення української мови іноземцями, які студіюють в нашій державі. Закріплення Конституцією України статусу української мови як державної зумовлює зростання її значення у всіх сферах українського суспільства: вона є мовою державних органів влади, мовою радіо і телебачення, преси, художньої літератури, мовою науки і освіти, засобом спілкування людей у виробничій і культурній сферах. Ці функції української мови актуальні не тільки для носіїв мови, а й для іноземців, які тут здобувають освіту.

Мова є невід'ємною частиною цивілізації і культури кожного суспільства. В ній віддзеркалюються всілякі відмінності в способі бачення позамовної дійсності, а також норми і зразки збереження. Тому в процесі навчання української мови як іноземної відбувається конфронтація однаково як мовних систем, так і культур, що репрезентуються різними цивілізаціями.

Методи, що розвивалися упродовж віків, мали фундаментальний вплив на моделювання процесу навчання і учіння інозем-

них мов, зокрема української, проте принципово відрізнялися між собою. Однак ці методи найчастіше розвивалися окремо від контекстів їх використання.

Планування курсу з вивчення української мови як іноземної включає необхідність вибору методу навчання. На сьогодні у практиці навчання української мови як іноземної є поширеним когнітивно-комунікативний метод.

Особливо актуальною в сучасній методиці постає проблема навчання української мови як іноземної як засобу спілкування. Однак, традиційні методи навчання у поєднанні з комунікативною методикою не дають вагомих позитивних результатів. Студенти на початковому етапі української мови як іноземної мають занижений рівень розвитку слухового диференційного відчуття, що порушує сприйняття звукового образу слів. Частина студентів не вміє використовувати лексичний матеріал під час побудови власних висловлювань, не вміє асоціювати словесні пари тематично пов'язаних слів, правильно кодувати та декодувати словниковий матеріал. Це призводить до невміння відображати потрібну кількість фактів, висловлюватися логічно та грамотно, спонтанно підтримувати розмову або вести дискусію. Саме когнітивний підхід у навчанні зможе зробити комунікативну методику більш динамічною і надасть новий імпульс для поновлення методичної думки.

Проблемою когнітивного підходу у навчанні української мови як іноземної займалися багато методистів та лінгвістів. Сучасні модифікації комунікативного підходу до навчання української мови як іноземної одержали найбільш послідовне теоретичне обґрунтування в лінгводидактичній комунікативно-когнітивній парадигмі. На цьому етапі відбувається подальша теоретична розробка і практична реалізація когнітивно-комунікативно підходу до навчання професійно-орієнтованої української мови як іноземної в моделях навчання різних видів мовленнєвої діяльності: читання, аудіювання, писемного та усного мовлення. У процесі становлення перебуває й система часткових методичних принципів комунікативного підходу, так само як і трактування в рамках підходу загальнодидактичних та лінгводидактичних принципів.

«Когнітивний» (від лат. *cognitio* – знання, пізнання) підхід формально пов'язується з опублікованою в 1967 році У. Найсером програмною роботою «Когнітивна психологія». У своїй роботі У. Найсер запропонував провести аналіз розумової діяльності за допомогою експериментальних методик психології та фізіології, з метою обґрунтування необхідності врахування специфіки

психічних процесів для підвищення ефективності інтелектуальної праці людини.

Когнітивний підхід в своїх роботах розвиває С. Шатілов. Він запропонував комунікативно-когнітивну та культурно-країнознавчу концепцію викладання іноземних мов. Комунікативний компонент цієї концепції автор розглядає через технології навчання, які повинні забезпечувати інтерактивне, особистісно-мотиваційне спілкування студентів на занятті української мови як іноземної. Когнітивний компонент передбачає усвідомлене засвоєння студентами культурно-країнознавчих відомостей та мовного матеріалу.

Інтерес до когнітивно-комунікативного навчання іноземних мов поступово зростає. Проблема навчання іноземних мов розглядається не як навчання власне лінгвістичних знань, а як трансляція знань про світ. Розглядаючи когнітивний аспект оволодіння іноземною мовою, О. Леонтьєв підкреслює, що опановуючи іноземну мов, ми одночасно засвоюємо властивий відповідному народові образ світу, певне бачення світу через призму національної культури, одним із важливіших компонентів якої є мова. На думку О. Леонтьєва, основне завдання оволодіння іноземною мовою в когнітивному аспекті полягає в тому, щоб навчитися здійснювати орієнтування так, як це робить носій мови.

Варто також зазначити, що когнітивний підхід до навчання заснований не тільки на когнітивній психології, він також базується на принципі свідомості у викладанні й на теорії соціоконструктивізму, згідно з якою студент є активним учасником процесу навчання, а не об'єктом навчальної діяльності викладача.

Навички зрілого читання іншомовних текстів можуть бути розвинені вже на початковому етапі вивчення української мови як іноземної, якщо використовувати когнітивно-комунікативну методику, побудовану на психокогнітивній моделі декодування інформації за принципом «зверху-вниз», від більш високого рівня (фонові знання, очікування читача) до розпізнавання лексико-граматичних форм. Ефективність когнітивно-комунікативної методики навчання читання забезпечується комплексом вправ, у якому враховуються індивідуально-особистісні характеристики, когнітивні стилі та стратегії студентів. За допомогою когнітивно-комунікативної методики навчання читання українською мовою як іноземною можна скоротити шлях оволодіння великим обсягом професійно-орієнтованої іншомовної інформації, яка необхідна студентові ЗВО, а також покращити швидкість та якість її вилучення для подальшого використання.

Вміння анотувати професійно-орієнтовані тексти є однією з вимог Програми з української мови як іноземної для професійного спілкування, згідно з якою навчання анотуванню (на рідній та іноземній мовах) повинно бути спрямоване на вироблення навичок та вмінь оформлення отриманої інформації. До найбільш вагомих принципів комунікативно-когнітивного підходу належать: принцип цілісного сприйняття тексту; принцип функціональності; принцип професійної орієнтації та тематичної серійності; принцип інтегративної мовленнєвої діяльності; принцип системності; принцип формування стратегій навчальної діяльності.

Основним методичним принципом під час навчання анотуванню вважається принцип цілісного сприйняття тексту. Когнітивна психологія доводить, що сприймати інформацію легше, якщо студент уявляє, що саме він буде вивчати. Тому при когнітивно-комунікативному підході аналіз починається з тексту в цілому і спрямований на виявлення його макроструктури, яка матеріалізується студентами текстовою матрицею. Після того, як складена текстова матриця, починається робота з його лексико-граматичними одиницями, що спонукає студентів до мовної здогадки на основі контексту.

Принцип функціональності виявляє ту функцію, яку виконує текст в рамках мовленнєвої діяльності в якості складової частини.

При анотуванні професійних текстів дуже важливо, щоб сприйняття тексту йшло «від функцій (змісту) – до засобів», враховуючи як розуміння функції, яка ним використовується в акті комунікації, так і жанрово-стилістичну спрямованість тексту.

Принцип системності відображає два аспекти: системність когнітивних процесів – запам'ятовування і забування та системність методичну, яка стосується процесу навчання. Спочатку визначається кінцевий продукт (мета), а потім завдання, які приведуть до кінцевого результату.

Принцип інтегративності мовленнєвих видів діяльності, тобто взаємозв'язане формування навичок писемного мовлення, формує і закріплює лексико-термінологічну систему професійного реєстру студентів.

Для навчання анотуванню професійних текстів виділяють наступні навчальні стратегії: визначення функціонального типу тексту, пошук інформативних складових, складання текстової матриці та формування концепту тексту. Комунікативні стратегії – це узагальнення інформації в формі анотації і критичне розуміння тексту.

Отже, когнітивний підхід до навчання української мови як іноземної полягає у визначенні механізмів переробки лексичної інформації та шляхів засвоєння і збереження нової лексичної інформації.

Методична доцільність когнітивного підходу полягає в організації активної мовленнєво-мисленнєвої діяльності студентів у процесі навчання їх іншомовної фахової лексики.

-
1. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки. Вільний вибір. Відкритість. Діяльність. Ідеальність. Луганськ: Навчальна книга, 2004. 275 с.
 2. Житник Б. О. Методичний poradник: форми і методи навчання. Харків: Основа, 2005. С. 23.
 3. Барабанова Г. В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання в немовному ВНЗ: монографія. К.: Фірма «Інкос», 2007. 315 с.
 4. Зонтова С. Є. Когнітивний підхід до навчання іншомовної лексики. Проблеми сучасної педагогічної освіти: зб. наук. праць. Ялта: РВВ КГУ, 2005. Вип. 8. Ч. 2. С. 89–93.
 5. Солсо Р. Когнитивная психология. Питер, 2006. 588 с.

Анжела Посохова,

доцент кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

Роксолана Запотічна,

викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ДО ПИТАННЯ ФАХОВОЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ЗВО МВС УКРАЇНИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ»

Анотація У статті розглядається навчальний процес як когнітивно-комунікативний процес передачі знань засобами іноземної мови як мови фаху, пропонується практичний підхід для досягнення поставлених цілей. В умовах глобалізації відбувається процес інтернаціоналізації як загальномовної лексики, так і фахових термінологічних систем. Крім того, процес глобалізації супроводжується широким впровадженням сучасних

комп'ютерних технологій, що в свою чергу спричинює чисельні запозичення іншомовної термінології.

Ключові слова: іншомовна фахова компетенція, когнітивно-комунікативний процес, термінологічна лексика, галузева термінологічна система, термінологічний корпус, субмова.

Abstract. *The article deals with the educational process as cognitive-communicative act of transferring knowledge by means of the foreign language in particular. To achieve the goals set a practical approach is also suggested. In view of the above, we analyze professional terminology and vocabulary as a key means of «information transfer», and knowledge of foreign language professional terminology and vocabulary by future professionals as an important component of their foreign language competence. The problem of transfer of professional knowledge by means of terminological vocabulary is becoming increasingly important in the context of the dynamic development of science and education.*

Thus, the study of the features of terminological and professional vocabulary in an authentic foreign language professional environment in foreign language classes as a language of specialization contributes to the optimization of scientific and cognitive and communicative activities of students, activation of professional vocabulary and development of their foreign language professional competence and general competence. In the conditions of globalization there is a process of internationalization of both common vocabulary and professional terminological systems. In addition, the process of globalization is accompanied by the widespread introduction of modern computer technology, which in turn leads to numerous borrowings of foreign terminology.

Key words: *foreign professional competence, cognitive and communicative process, terminology, branch terminology system, terminology complex, sub-language.*

У сучасних умовах зміни соціального замовлення на володіння іноземною мовою зумовлюють нові підходи до мети навчання, вимагають переосмислення існуючої методичної концепції, пошуку раціональних методик, які дозволяють оптимізувати та інтенсифікувати процес навчання іноземної мови у немовному ЗВО. Інноваційні процеси в галузі освіти в цілому і в мовній освіті зокрема пов'язані з намірами нашої держави приєднатися до європейського освітнього простору. Перший крок було зроблено в цьому напрямку із прийняттям рішення щодо переходу вищої освіти до нових світових стандартів існування, що має бути здійснено за основними принципами та напрямками розвитку Болонського процесу. Іншим важливим моментом стало те, що Україна здобула можливість проведення Європейського чемпіонату з футболу, Євро 2012. Такі соціально-політичні та культурні події

вимагають, перш за все, збільшення кількості спеціалістів із знанням хоча б однієї іноземної мови.

У системі вищої освіти МВС України особливого значення набувають проблеми фахової іншомовної підготовки курсантів, а саме: 1) оволодіння іноземною мовою у контексті загальної мовної підготовки; 2) знання фахової термінології і професійної лексики, специфічних аспектів функціонування фахової іноземної мови у фаховому мовному середовищі; 3) практичне володіння фаховою іноземною мовою; 4) набуття високого рівня фахової іншомовної компетенції. Розглядаючи навчальний процес з викладання іноземної мови для фахових потреб у курсантів ЗВО МВС України як когнітивно-комунікативний процес, ми вважаємо знання іноземномовної фахової термінології і лексики майбутніми спеціалістами правоохоронних органів як важливу складову їхньої іноземномовної компетенції.

З огляду на зазначене вище, ми аналізуємо фахову термінологію і лексику як ключовий засіб «інформаційного трансферу», а знання іншомовної фахової термінології і лексики майбутніми спеціалістами як важливу складову їхньої іншомовної компетенції. Проблема передачі професійних знань засобами термінологічної лексики набуває все більшої актуальності в контексті динамічного розвитку науки і освіти. Таким чином, вивчення особливостей функціонування термінологічної і фахової лексики в автентичному іншомовному фаховому середовищі на заняттях з іноземної мови як мови фаху сприяє оптимізації науково-пізнавальної і комунікативної діяльності студентів, активізації фахового словника, а також розвитку їхньої іншомовної фахової компетенції загалом, і фахової лексичної компетенції зокрема [2].

Ефективне використання термінологічної лексики в фаховому іноземно-мовному мовленні потребує з боку студента ґрунтовних знань особливостей організації і функціонування галузевих термінологічних систем, знання цілісного комплексу екстралінгвістичних і лінгвістичних характеристик термінологічного корпусу певної фахової сфери. Відповідно, ці питання та шляхи їх вирішення привертають увагу як теоретиків фахової комунікації, так і викладачів, які безпосередньо займаються практикою викладання іноземних мов як мов фаху на немовних факультетах ВНЗ України.

Ми розглядаємо термін як окрему одиницю наукових знань і певного наукового досвіду, що позначає окремі об'єкти, факти, явища та процеси в окремій науковій чи фаховій сфері. Відтак,

окремий термін є компонентом окремої термінологічної системи, оскільки він функціонує і реалізує своє значення тільки в рамках термінології окремої галузі знань, до якої належить. З розвитком науки, виробництва відбувається розширення, поновлення, уточнення термінологічного корпусу відповідних фахових сфер, що супроводжується появою нових термінологічних одиниць, міграцією термінів з одного фахового середовища в інше тощо. З позиції когнітивного підходу навчання лексики повинно здійснюватися на основі стратегій переробки, збереження та відтворення інформації [1].

Практична робота з активізації іншомовної термінологічної лексики потребує певної теоретичної підготовки як з боку викладача іноземної мови як мови фаху, так і з боку студента. Продуктивним видається підхід запропонований К. Серажим, який передбачає таку послідовність підготовчої роботи в аудиторії: 1) визначення базових понять; 2) дослідження когезійних зв'язків в межах терміносистеми, що аналізується; 3) виділення термінологічних одиниць, що виступають лексичною базою експлікації цих провідних понять; 4) візуалізація структурно-семантичної організації терміносистеми в вигляді певної схеми, таблиці тощо; 5) виокремлення корпусу термінів як результат пошукової роботи з лексикографічними джерелами та іншими фаховими матеріалами [3].

Такий підхід до вивчення термінологічної лексики у комплексі із залученням інформаційних технологій для обробки великого корпусу лексичних одиниць при роботі з друкованими та електронними лексикографічними джерелами й автентичним фаховим матеріалом забезпечує активізацію когнітивної діяльності студентів, сприяє вдосконаленню їхніх навичок науково-дослідної роботи та має вирішальне значення для подальшого розвитку їхньої фахової мовленнєвої компетенції на основі активізації навичок володіння іншомовною фаховою термінологією.

Львівський державний університет внутрішніх справ є одним із ведучих спеціалізованих юридичних вузів Західного регіону України, що має свої традиції та методику викладання правознавчих дисциплін загалом, та іноземної мови зокрема. Необхідно зазначити, що поточний 2019-2020 навчальний рік дещо відрізняється від попередніх тим, що за наказом МВС України на базі ЛьвДУВС пройшла акредитація з напрямку підготовки «Правоохоронна діяльність». Беручи до уваги вимоги часу та орієнтацію на особистісний підхід до кожного курсанта,

силами викладачів кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення було розроблено і впроваджено в навчальний процес комплексу навчально-методичних матеріалів, до якого, зокрема, входять базові посібники «English Course for Law Enforcement Professionals. Part I» (автор: Вербицька Х. І.), «English Course for Law Enforcement Professionals. Part II» (автор: Посохова А. В.), збірник діалогів на побутову та професійну тематику («Traffic Rules Must Be Observed», «Asking the Way», «Breakdown», «A Brawl» etc.), а також навчальний посібник «Правова міжкультурна комунікація: До ЄВРО-2012».

Окрім зазначеної літератури викладачі активно використовують на практичних заняттях підручник «English for Law Enforcement», видавництва Macmillan та «Police», видавництва Express Publishing, що є мовними курсами, створеними для задоволення комунікативних потреб правоохоронців ХХІ сторіччя, які пропонують широкий спектр нової термінологічної лексики. Оскільки процес глобалізації супроводжується активним впровадженням комп'ютерних технологій, тож вивчення іншомовної термінології відбувається із використанням комп'ютерів з навушниками та мультимедійного проектора. Це дозволяє курсантам навчатися основам професійного спілкування в усних і письмових формах у типових мовленнєвих ситуаціях.

В умовах глобалізації відбувається процес інтернаціоналізації як загальномовної лексики, так і фахових термінологічних систем. Крім того, процес глобалізації супроводжується широким впровадженням сучасних комп'ютерних технологій, що в свою чергу спричинює чисельні запозичення іншомовної термінології. В наслідок цього, вивчення проблеми засвоєння курсантами сучасної іншомовної фахової термінології як важливої складової професійної мови набуває особливої актуальності. Активне володіння іншомовною фаховою термінологією впливає на формування іншомовної фахової компетенції майбутнього спеціаліста.

Отже, в умовах зростаючих вимог щодо фахової іншомовної підготовки курсантів ВНЗ МВС України значне місце в навчальному процесі з вивчення іноземних мов займає набуття курсантами високого рівня фахової комунікативної і лексичної компетенції. Знання фахової іноземної мови стає вагомим чинником успішного соціального становлення молодих спеціалістів та їхнього подальшого професійного росту та самореалізації, оскільки іншомовна фахова компетентність

визначає ступінь їхньої конкурентоздатності на сучасному ринку праці.

1. Головин Б. Н., Кобрин Р. Ю. Лингвистические учения о терминах. М., 1987. 240 с.

2. Гороховська Т. В. Формування культури професійного мовлення майбутніх працівників органів внутрішніх справ: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницьк, 2007. 20 с. URL: <http://www.nbu.gov.ua/ard/2007/07gtvovs.zip>

3. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність (на мат. сучасної газетної публіцистики): монографія / ред. В. Різун. К., 2002. С. 52–56.

Мирослава Рій,
викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Анотація. У сучасному світі доволі швидко зростає необхідність володіння іноземною мовою, що веде до невпинного збільшення рівня вимог знань іноземної мови студентами нелінгвістичних навчальних закладів. Все більша увага звертається на аспекти вивчення іноземної мови як мови професійної взаємодії. Проблема удосконалення фахової підготовки досліджувала не одна людина, однак проблема формування професійних якостей майбутніх юристів у процесі вивчення іноземних мов залишається недостатньо дослідженою на теренах сучасної педагогічної науки. Специфіка оволодіння мовою полягає не стільки в сприйнятті та розумінні навчальної інформації, скільки у формуванні різних видів мовної діяльності з використанням іноземної мови, що вимагає тривалого тренування. Саме тому необхідно розуміти, які завдання постають при вивченні іноземних мов, чого саме необхідно навчати майбутніх юристів і якими навичками вони повинні володіти.

Ключові слова: підвищення професійної компетентності майбутніх спеціалістів, формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності майбутніх юристів, формуванні мовної діяльності, професійно-орієнтоване вивчення, комунікативна обізнаність.

Abstract. Nowadays, we can see a quite fast increasing of necessity in foreign language proficiency. It leads us to more and more high level of requirements in foreign language proficiency in non-linguistical students. We pay more attention to the study of a foreign language as a language of professional interaction. The problem of improving professional training has been studied by many researchers, but the problem of forming the professional qualities of future lawyers in the process of learning foreign languages remains insufficiently studied in the field of modern pedagogical science. The specificity in foreign language proficiency is not as much in perception and mastering of educational information but in formation of different types of language activities using a foreign language. That requires a long training. That's why we must understand what problems we can meet in future lawyers' learning and what skills they need to master.

Key words: improving the professional competence of future specialists, formation the foreign professional and communicative competence of future lawyers, formation of language activity, professionally-oriented learning, communicative awareness.

Нині актуальним є дослідження проблем підвищення професійної компетентності майбутніх спеціалістів, їхньої підготовки до діяльності у сучасних соціально-економічних умовах. Досліджуючи стандарти вищої професійної освіти протягом останніх років, не можна не зазначити помітне зростання рівня вимог до володіння іноземною мовою студентами нелінгвістичних навчальних закладів. При цьому володіння іноземною мовою охоплює не тільки вміння здобувати професійну підготовку. В умовах розширення сфер співробітництва з зарубіжними партнерами надзвичайно актуальною стає здатність спілкуватися з іноземними колегами. Відповідно, одним із найважливіших елементів професійної компетентності майбутніх юристів є володіння іноземною мовою на рівні, доступному для сприйняття реципієнтом. Саме тому навчання іноземної мови як засобу комунікації у процесі майбутньої професійної діяльності є пріоритетним завданням викладача. Таким чином, формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності майбутніх юристів, необхідної їм для обробки та використання інформації іноземною мовою є актуальною проблемою сучасної професійної вищої школи.

Метою статті є визначення того, які можливості надає професійно-орієнтоване навчання іноземної мови, а також яких навичок повинен набути фахівець при вивченні іноземної мови.

Проблему удосконалення фахової підготовки юристів досліджували Бадурка О., Біленчук П., Коваль Н., Скаун О. Окремим аспектам мовної підготовки правників присвячені роботи Артику-

ца Н., Прадіда Ю., Токарської А. У наш час все більше уваги приділяється аспектам вивчення іноземної мови як мови професійної взаємодії. Зокрема, проблема навчання професійно-орієнтованої іноземної мови досліджувалась такими авторами як О. Г. Поляков, Н. Д. Гальскова, А. Waters, Т. Hutchinson. Однак проблема формування професійних якостей майбутніх юристів у процесі вивчення іноземних мов залишається не достатньо дослідженою на теренах сучасної педагогічної науки. Це і зумовило актуальність дослідження.

Головне завдання при навчання іноземної мови полягає у формуванні мовної діяльності студента тією мовою, що вивчається. Специфіка оволодіння мовою полягає не стільки в сприйнятті та розумінні навчальної інформації, скільки у формуванні різних видів мовної діяльності з використанням мови, що вимагає тривалого тренування [1, с. 61]. Таким чином, сучасна методика викладання іноземної мови повинна вирішувати завдання підготовки професіонала, здатного до самостійного вирішення різноманітних комунікативних завдань, що виникають у процесі професійної діяльності.

Цільове або професійно-орієнтоване вивчення іноземних мов будується не тільки на базі загальноновживаної міжстильової лексики, але і значною мірою на лексиці, яка є властивою для певної професійної групи. Умовами для професійно-орієнтованого навчання іноземної мови студентів юридичних факультетів є необхідність ознайомлення їх з загальною та юридичною терміносистемою права, читання аутентичних текстів, формування в них навичок самостійної роботи зі створення індивідуального словника, оволодіння навичками усного професійного спілкування на прикладах найпоширеніших ситуацій повсякденного спілкування, необхідних для професійної комунікації [2].

Професійно-орієнтована лексична обізнаність юриста – це знання професійних лексичних одиниць і вміння їх застосовувати у різних ситуаціях професійного спілкування. Таким чином, завдання формування у студентів-юристів професійно-орієнтованої лексичної обізнаності на сучасному етапі полягають:

- у розвитку вміння і швидко застосовувати за різних обставин лексичне мислення студента;
- у формуванні навичок використовувати синонімічну сукупність іноземної мови; у розвитку мовної здатності добре і швидко міркувати, зіставляти різні думки, всебічно зважувати їх, роблячи певні висновки;

- у поглибленні вмінь передбачення закономірностей розвитку і закінчення явищ і процесів у природі й суспільстві під час читання юридичних текстів іноземною мовою, зокрема англійською чи німецькою, або сприйняття їх на слух;

- у поглибленні навичок самостійної роботи з текстом за фахом, удосконалювання вміння до самонавчання;

- у розвитку комунікативних здібностей.

На початковому етапі вивчення іноземної мови здійснюється формування навичок і вмінь спілкування в усній і писемній формах у межах сфер і ситуацій, визначених програмою відповідно до вікових особливостей студентів і їхніх інтересів, на основі використання прийнятих для цього мовленнєвих зразків [3, с. 10]. Оволодіння іноземною мовою розглядається як певний рівень сформованості навичок і вмінь використовувати мову для усного і писемного спілкування, як механізм пізнання історії, культури, особливостей політичної, правової сфер життя інших народів. Юристу необхідно на високому рівні володіти фаховою термінологією, адже її досконале знання, доцільне застосування в галузі юриспруденції є запорукою успішної професійної діяльності. Формуванню термінологічної компетенції слід приділяти увагу не лише у процесі вивчення фахових дисциплін, а й за допомогою засобів іноземної мови.

Як показує досвід, одним з найефективніших способів оволодіння юридичною лексикою студентами правових факультетів виявився понятійно-жанровий підхід, який спрямовується на ознайомлення із загальними особливостями функціонування юридичної термінології в різних типах юридичних текстів, залежно від функціонально-стилістичного різновиду тексту і жанру. Для роботи за допомогою цього методу викладачеві необхідно чітко уявляти собі, які ознаки юридичної термінології переважають в різних жанрах, які належать законодавчому, документальному і судовому реєстрам, які відповідають вузьким професійним сферам побутових джерел права, а на які з них у першу чергу необхідно звертати увагу студентам юридичних факультетів, які, опановуючи мову спеціальності, повинні оволодіти сукупністю всіх мовних засобів, що застосовуються в спеціальній області комунікації, гарантуючи розуміння між людьми, що працюють в даній області [4].

Поєднуючи такі підходи та застосовуючи міжпредметні зв'язки, можна досягти значно кращих результатів, виробити у майбутнього фахівця глибоке розуміння професійної терміноси-

стеми, навчити його доцільно послуговуватись здобутими знаннями. Показниками сформованості культури мовлення є правильність, точність висловлювань, якість і доступність викладу, чистота і виразність мовлення, багатство мовних засобів, доречність висловлювань, відсутність „слівпаразитів”, різноманіття лексики, логічність, стилістична довершеність. Висока комунікативна обізнаність правовика формується в умовах навчальної діяльності й розрізняється як інтегральна якість, що об’єднує особистісні та професійні параметри.

Висновки. Отже, можна констатувати, що професійно-орієнтоване навчання іноземної мови дозволяє організувати активну взаємодію всіх учасників процесу спілкування, за якого відбувається взаємозбагачуючий обмін аутентичною, професійно значущою інформацією іноземною мовою, набуття вмінь професійного спілкування. Особливістю профільно-орієнтованого навчання іноземної мови студентів юридичних спеціальностей в немовному ЗВО є максимальне врахування специфіки професійної сфери.

-
1. Pendans M. Les activites d'apprentissage en classe de langue / Pendans M. Paris: Hachette, 1998. 61 с
 2. Розенбаум Е.Н. Основы обучения диалогической речи на языковом факультете педагогических вузов. М.: Просвещение 1975. 268 с.
 3. Le francais dans le mond. Revue international et professeurs de francais. Paris: № 303. Mars-Avril, 1999. P. 8–10.
 4. Мицич П. Как провести деловую беседу / П. Мицич. М.: Экономика, 1997. 167 с.

Ольга Романюк,
викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Анотація. У статті розглянуто комунікативний підхід та його практичне застосування у викладанні іноземних мов. Визначено мету та основні переваги комунікативного підходу на протипагу традиційним

методам. Мотивація – одна із головних чинників, що сприяє вивченню та оволодінню іноземною мовою. Результати та ефективність навчання здобувачів вищої освіти залежать від їхньої мотивації та безпосередньо від викладача. Тому важливо обрати найбільш оптимальний підхід у викладанні. Подано три етапи співпраці викладача та здобувачів вищої освіти на занятті, а саме: залучення, вивчення та активація. Комунікативна компетенція є основою комунікативного підходу до вивчення іноземних мов, за допомогою навчання аспектів компетенції розвиваються комунікативні здібності здобувачів вищої освіти. Серед основних компонентів комунікативної компетенції: граматична, соціолінгвістична, соціокультурна, дискурсивна та стратегічна компетенція. Виділено та описано п'ять принципів, з яких складається комунікативний метод навчання мовленнєвої діяльності: принцип мовленнєво-розумової діяльності, індивідуалізації, функціональності, ситуативності та принцип новизни. З'ясовано, що мовний бар'єр значною мірою впливає на розвиток комунікативної компетенції здобувачів вищої освіти. Висвітлено можливі причини виникнення мовного бар'єру та запропоновано шляхи його подолання. Оскільки застосування комунікативного підходу має в пріоритеті розвиток розмовної мови, з часом здобувачі вищої освіти втрачають страх розмовляти іноземною мовою. Наголошено на особливостях навчання іноземної мови у немовному закладі вищої освіти. Надзвичайно важлива роль викладача при застосуванні комунікативного підходу у вивченні іноземних мов. Викладач повинен створити таку атмосферу, аби учасники групи позбавлялися боязкості зробити помилку. Зроблено висновок, що комунікативний підхід найефективніший у формуванні комунікативної компетенції здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: комунікативний підхід, комунікативна компетенція, мовний бар'єр, комунікативна ситуація.

Abstract. The article deals with the communicative approach and its practical application in foreign languages teaching. The purpose and main advantages of the communicative approach as opposed to the traditional approaches are determined. Motivation is one of the main factors that contributes to learning and mastering a foreign language. Students' results and effectiveness of learning depend on their motivation and directly on the teacher. It is important to choose the most optimal approach in teaching. There are three stages of learning between a teacher and students during the class, namely: engagement, study and activation. Communicative competence is the basis of a communicative approach to the study of foreign languages, by learning the aspects of competence, the communicative abilities of students are developed. Among the main components of communicative competence: grammatical, sociolinguistic, sociocultural, discursive and strategic competence. There are five principles that make up the communicative method of teaching speech activity: the principle of speech-mental activity, individualization, functionality, situational and the principle of novelty. It was found out that the language barrier significantly affects the development of

communicative competence of students. The possible causes of the language barrier are highlighted, and ways to overcome it are suggested. Since the application of a communicative approach prioritizes the development of spoken language, over time, students lose the fear of speaking a foreign language. Emphasis is placed on the peculiarities of teaching a foreign language in a non-linguistic education institution. The role of the teacher in applying a communicative approach to foreign languages teaching is extremely important, the teacher must create an atmosphere in which group members are not afraid of making a mistake. It is concluded that the communicative approach is the most effective in the formation of communicative competence of students.

Key words: *communicative approach, communicative competence, language barrier, communicative situation.*

Питання розвитку комунікативної компетенції студентів з кожним роком стає актуальнішим, оскільки міжнародна співпраця у всіх сферах розглядається, як ключовий елемент статусу будь-якої країни та її представників у всьому світі. Нинішні студенти є майбутньою рушійною силою у цьому процесі. Тому важливо підготувати їх до цієї місії вже зараз. Тому заміна традиційних підходів до викладання на інноваційні та ефективніші є найважливішим завданням у сучасній освіті.

Навчання іноземної мови у немовному закладі вищої освіти (ЗВО) має ряд особливостей, на відміну від студентів-лінгвістів, які обирають іноземну мову, як основну спеціальність та приділяють їй вивченню значну увагу, студенти немовних спеціальностей часто мають низьку мотивацію в опануванні іноземною мовою.

Завдання педагога у навчальному процесі – сприяти мотивації здобувачів вищої освіти та обрати найбільш ефективний підхід у навчанні іноземних мов. Одним із таких є комунікативний підхід, оскільки він підкреслює важливість спілкування в рамках навчання мовлення. Комунікативний підхід до викладання англійської мови був представлений у 1970-х роках британськими та американськими вченими з метою підвищення ефективності розвитку комунікативних навичок неносіїв англійської мови.

Комунікативний підхід став відомим, оскільки пропонував альтернативу традиційним підходам, таким як граматично-перекладний метод, який базується переважно на перекладах, вивченні граматичного матеріалу, запам'ятовуванні, фонетиці та формуванні навичок перекладу та читання. Як результат, використовуючи граматично-перекладний метод, студенти

володіють значними знаннями та навичками, відчувають труднощі в розмові.

Дослідженням різних аспектів комунікативного підходу в процесі навчання іноземних мов займалися: І. Бім, М. Ляховицький, Л. Малишевська, Ю. Пассов, І. Плужник, Г. Рогова, В. Скалкін, Н. Скляренко, А. Старков, І. Сусов, С. Шатілов, Е. Шубін, G. Brumfit, J. Harmer, K. Johnson, W. Littlewood, K. Morrow, A. Wesley, G. Widdowson та інші [1]. Однак застосування комунікативного підходу в навчанні іноземних мов у немовному ЗВО, а також оволодіння цим підходом і його використання в практичній діяльності потребує подальшого дослідження та вивчення.

Головною метою комунікативного підходу є формування комунікативної компетенції, яка включає і граматику, і соціолінгвічну, і професійну компетентність.

Викладач проходить три етапи навчання разом зі студентами: залучення, вивчення та активація (використання). На етапі залучення викладач задіює здобувачів вищої освіти до навчального процесу: ініціює захоплюючу дискусію, пропонує обговорити щось, тощо. На етапі навчання студенту пояснюють граматичну тему та використання нових слів та виразів, тобто вони працюють над розширенням словникового запасу та освоєнням граматики. На етапі активізації знань студент виконує різні вправи для закріплення нової граматики та слів.

Комунікативний підхід розвиває комунікативні здібності здобувачів вищої освіти шляхом навчання аспектів комунікативної компетентності, а саме усвідомлення конкретних загальних уявлень та шляхом створення умов для засвоєння студентами іноземної мови за допомогою спілкування. Останній варіант полягає в тому, що здобувачі вищої освіти насправді відкривають структурну систему мови в процесі навчання спілкуванню, тому у них є можливість випробувати, як мова насправді використовується.

Комунікативний підхід навчання мовленнєвої діяльності складається з п'яти принципів:

- принцип мовленнєво-розумової діяльності: навчання спрямовується на спілкування, яке можливе лише за умови постійного практичного використання мови в ситуаціях, наближених до реальних;

- принцип індивідуалізації при керівній ролі особистісного аспекту; оскільки людина має своє індивідуальне ставлення до оточення, то і мовлення її теж є індивідуальним;

– принцип функціональності спирається на систему мовленнєвих засобів;

– принцип ситуативності: застосування мовленнєвих засобів відбуваються ситуативно, в межах певного контексту, відтворює комунікативну реальність;

– принцип новизни забезпечує розвиток мовленнєвих умінь, зокрема динамічності, здібності перефразовувати, комбінувати [2, с. 67].

Одним із головних термінів у комунікативному підході навчання іноземних мов є «комунікативна компетенція» – здатність правильно і доречно використовувати мову, залежно від конкретної ситуації спілкування.

Комунікативна компетенція включає в себе наступні складові компоненти, які слід формувати у здобувачів вищої освіти немовного ЗВО:

1) граматична компетенція (лінгвістична) – головна мета полягає не в знанні граматичних правил, а у використанні правил в побудові словосполучень, узгодженні часів;

2) соціолінгвістична компетенція – навички адекватної комунікації в межах певної соціальної групи;

3) соціокультурна компетенція – знання з країнознавства, культурних особливостей носія мови, їх звичних традицій, норм поведінки та етикету і вміння розуміти та адекватно використовувати їх у процесі спілкування, залишаючись при цьому носієм іншої культури;

4) дискурсивна компетенція – здатність побудови цілісних, зв'язкових та логічних висловлювань різних функціональних стилів в усній та письмовій мові на основі розуміння різних видів текстів при читанні та аудіюванні; уміння розуміти, інтерпретувати письмові тексти;

5) стратегічна компетенція – уміння розуміти і вживати висловлювання, відповідно до комунікативних намірів того, хто говорить та конкретної ситуації спілкування.

Важливою складовою комунікативної компетенції є відсутність мовного бар'єру та страху спілкування. Основа комунікативного підходу – говорити грамотно. Правильність мовлення – головна навичка. Як правило, з'являється мовний бар'єр, через те, що студенти бояться висловлюватися іноземною мовою та допустити помилку. Однією з причин виникнення мовного бар'єру може бути низька самооцінка. Такі здобувачі вищої освіти постійно хвилюються через те, що інші скажуть чи

подумають про них і часто вважають, що їхні мовленнєві уміння слабші, ніж у інших. Особистість викладача також може бути причиною появи страху у спілкуванні іноземною мовою. Деякі педагоги намагаються домінувати над аудиторією, постійно прагнуть бути в центрі уваги, багато говорять та коментують інших, часто поспішають виправляти кожну зроблену помилку, перешкоджаючи вільному говорінню студентів. Тому краще вказувати на помилки, не перебиваючи, а після того, як студент завершить розповідь. А під час розповіді можна робити записи, аби не забути помилки.

Це сприятиме спокійній та невимушеній атмосфері під час спілкування іноземною мовою. Водночас викладач повинен слідкувати, щоб здобувачі вищої освіти практикували застосування нового матеріалу під час іншомовного спілкування, старались правильно будувати речення та пояснювати нову лексику іноземною мовою, намагаючись залучити до бесіди всіх членів групи.

Понад третину часу заняття приділяється розвитку розмовної мови, здобувачі вищої освіти внаслідок чого втрачають страх розмовляти англійською. Застосування підходу дає їм можливість швидко формулювати свої думки та вільно говорити іноземною мовою. Викладач повинен будувати діалоги та бесіди таким чином, щоб студентам було цікаво відповідати на запитання та висловлювати свою точку зору, особливо на професійні теми.

Застосування комунікативного підходу допомагає практикувати правильну вимову. Заняття містять різні вправи для відпрацювання тих чи інших звуків, зокрема, за допомогою скоромовок. Той факт, що студентам потрібно багато говорити на занятті, як правило, повторюючи одні і ті ж слова неодноразово, поступово привчає їх вимовляти звуки точніше та звучати правильно.

Можна зробити висновок, що застосування комунікативного підходу у навчанні іноземних мов відіграє провідну роль у формуванні комунікативної компетенції здобувачів вищої освіти. Серед переваг підходу: швидкі та ефективні результати (у порівнянні з традиційними методами та підходами) засвоєння студентами іноземної мови завдяки виконанню комунікативних завдань; залучення усіх студентів до навчального процесу; контекстуалізація навчальної інформації, лексики та граматики, для кращого розуміння значення; нерозривний зв'язок між мовою повсякденного спілкування та ситуаціями її використання.

Застосування комунікативного підходу в навчанні має беззаперечний результат в практичному оволодінні студентами іноземною мовою, а організація комунікативних ситуацій допомагає засвоїти іншомовний матеріал.

1. Зеленська О. П. Деякі аспекти комунікативного підходу до навчання іноземних мов майбутніх вчителів іноземних мов. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2018. Вип. 151 (2). С. 23–26.

2. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / за ред. О. І. Пометун. К.: А.С.К., 2004. 192 с.

Ірина Сковронська,

завідувач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

Богдана Юськів,

старший викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

СКЛАДОВІ ФАХОВОЇ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПРАВОЗНАВЦЯ

Анотація. Професійне спілкування правознавців є складним соціально-психологічним процесом, що передбачає виконання наступних функцій: комунікативної, перцептивної та інтерактивної. Мовна свідомість правника формується на прикладі і за зразком психологічної моделі світу, у якому існує. Рівень розвитку мови завжди виступає каталізатором рівня розвитку суспільства. За рівнем комунікації між членами суспільства можемо робити висновок про загальний рівень його освіченості. Людське сприйняття має безліч вимірів. Воно охоплює поняття обумовленості, операційні механізми та інші явища, над якими переважає концептуальність. Результатом концептуального сприйняття є формування звиклої здатності абстрагуватися, узагальнювати і розвивати поняття.

Ключові слова: мовна, мовлення, свідомість, навички, комунікація, правовий дискурс, комунікативна лінгвістика, сталі словосполучення, психологічна модель світу.

Abstract. Professional communication of lawyers is a complex socio - psychological process that involves the following functions: communicative, perceptual and interactive. The linguistic consciousness of a lawyer is formed on the example and on the model of the psychological model of the world in which it exists.

The level of language development always acts as a catalyst for the level of development of society. According to the level of communication between members of society we can conclude about the general level of education.

The specificity of the language of lawyers makes it possible to use in it not only expressively colored stable complexes, but also expressively neutral. According to the defined subject, lawyers use regular phrases not only of a purely legal nature, but also those that are most clearly informative. Thus, in the process of constructing a legal text, the lawyer turns to the use of regular phrases of different thematic groups.

Human perception has many dimensions. It covers the concept of conditionality, operational mechanisms and other phenomena over which conceptuality prevails. The result of conceptual perception is the formation of the usual ability to abstract, generalize and develop concepts.

Key words: Language, speech, consciousness, skills, communication, legal discourse, communicative linguistics, fixed phrases, psychological model of the world.

Окремі аспекти використання психологічних знань у діяльності правників були висвітлені у наукових дослідженнях В. О. Коновалової, В. Ю. Шепітько, А. В. Дулова, В. Г. Андросюка, О. М. Столяренка, М. І. Єнікєєва, Я. Ю. Кондратьєва, М. В. Костицького, О. Р. Ратінова та інших.

Що ж стосується проблем сучасної лінгвістики, то вона має за основу тенденцію розуміння і сприйняття того, що пізнання мови починається з пізнання її виразника - визначеного і повноважного користувача. Наукові погляди О. Потебні забезпечили розвиток сучасного мовознавства у контексті того, що знання людей про світ не є тотожними, і це відображається на змісті, який вони вкладають у слова. Слово є засіб, який виходить з глибини людської природи. Як у слові вперше людина усвідомлює свою думку, так і в ньому ж перш за все вона бачить ту закономірність, яку потім переносить на світ [1, с. 124]. У цьому сенсі правова сфера не є винятком.

Перш за все вважаємо за необхідне дати визначення основних функцій, що мають місце у професійній комунікації правників. *Комунікативна функція* – це обмін інформацією між суб'єктами професійної діяльності, у тому числі з особами, котрі становлять професійний інтерес.

У суді такий обмін інформацією, здійснюється між прокурором і суддею, прокурором і адвокатом, прокурором – підсудним, прокурором – іншими учасниками судового процесу.

Перцептивна функція означає процес сприймання один. одного правниками та іншими суб'єктами професійної діяльності, у тому числі з особами, котрі становлять професійний інтерес та встановлення на цій основі взаєморозуміння з метою ефективного вирішення професійних завдань.

Інтерактивна функція полягає в організації взаємодії між правниками та іншими працівниками правоохоронних органів, тобто в обміні не тільки знаннями, досвідом, ідеями, а й діями, вчинками (правник-адвокат, правник-суддя тощо).

Відомо, що процеси породження мовної свідомості та мовного висловлювання є об'єктом дослідження у психолінгвістиці. Найсучасніші судження про мову та прийоми зміни переконань за допомогою психолінгвістичного програмування належить Робертові Ділтсу. Він типізував досвід вчених-психолінгвістів М. Еріксона, Д. Гріндера, Н. Хомського, А. Кожибські, Дж. Лаборде і звів власну теорію того, яким чином уміле уживання мови та мовлення дає можливість реалізовувати вплив на інших людей. Мова є одним із фундаментальних складових частин, з яких ми будуємо власні моделі світу. Вона спроможна здійснювати незмірний вплив на те, як ми сприймаємо дійсність і реагуємо на неї [2, с. 21]. Визначені обставини мовного спілкування вимагають тих систем значень елементів висловлювання, які у конкретній мові реалізуються реальною кількістю значень граматичних категорій, і в морфологічній теорії позначаються відповідними формальними конструкціями [2, с. 45].

В.фон Гумбольдт обрав за об'єкт дослідження психологію мовної особистості у комунікації (вчення про духовну енергію мови), О. Потебня - зв'язок думки та мовлення, Х.Штейнталь та К. Бюлер – етнопсихологічний розвиток, В. Вундт – експериментальну психологію мови.

Людське сприйняття має безліч вимірів. Воно охоплює поняття обумовленості, операційні механізми та інші явища, над якими переважає концептуальність. Результатом концептуального сприйняття є формування звиклої здатності абстрагуватися, узагальнювати і розвивати поняття.

Відтворюючи концепт зовнішнього світу, його логічні поняття і категорії, людський індивід виявляє одночасно і «здатність сприйняття» [2, с. 32].

Вирізняючи у сприйнятому суттєве, він полегшує собі сприйняття через готові формули, утримуючи уявлення та ідеї у своєму внутрішньому світі, - «здатність пам'яті» [2, с. 32].

Характеристика модерної комунікативної лінгвістики у правовій сфері, предметом якої є професійна комунікативна діяльність, зводиться до аналізу дослідження невербальної та мовної комунікації, що виходить за межі комунікативної лінгвістики у праві і стає ще й об'єктом дослідження когнітології, риторики, психології, прагматики та інших наук. Така вагома риса комунікації, як її ефективність, характеризується безпосередньою зміною суб'єкта впливу, його емоційного стану, його знань про світ, ставлення до тих чи інших реалій світу, оцінок, тобто зміною його особистісної суті. Ця перспективна, на думку О. Селіванової, складна проблема комунікативної лінгвістики потребує ґрунтовних досліджень і у галузі психології та риторики. Відомо, що в центрі комунікативного акту перебуває людина, а поверхнєве сприймання ефективності «як максимального наближення інтенції до інтерпретанти відображає лише гносеологічний аспект комунікацій, тобто оптимальне передавання інформації» [3, с. 121], на жаль не продукує професійного підходу до розв'язання проблеми досягнення комунікативного ідеалу у межах формування мовної майстерності фахівця.

З метою бути відповідно сприйнятим і зрозумілим для навколишніх, а також вірно подати інформацію про світ, людина надає думкам словесних форм. Тому важливо виявити чинники впливу на формування комунікативної майстерності правника. Такими словесними формами та чинниками впливу у мові загалом і у мові права зокрема є сталі словосполучення – поєднання, які вийшли за межі вільного сполучення слів і до певної міри набули ознак сталості, однак ще не стали стійкими, тому їх не фіксує жоден з фразеологічних словників.

Як уже зазначалося, дослідниця мовної компетенції та діяльності людини О.Селіванова крізь призму психолінгвістики наголошує на перспективності та монодослідженості у зв'язку з проблемою породження мовлення, питань «коректування та корегування комунікації, її складності, недбалості, частковості інтелектуалізації мовлення, рекурсивності сприймання, пошуку істини, умовиводів, паратексту, контролю мовця за процесом спілкування...» [3, с. 51].

Увага науковиці (цілком закономірно) зупинена на ще трьох надзвичайно актуальних проблемах: опрацюванню функціональ-

ного напрямку в сучасній лінгвістиці, модерній теорії тексту та новочасній комунікативній лінгвістиці.

Правничий текст, на відміну від наукового чи художнього, характеризується рядом специфічних ознак. Сюди слід віднести насамперед прикладну спрямованість, суворий документалізм, лаконічність, чіткість, адже, для юридичної реалізації правових норм варто знати, яке значення вкладає в те чи інше поняття законодавець, правник. Кожен вираз на означення того чи іншого поняття у мові правників використовують сталі словосполучення, оскільки вони характеризуються не оказіональним, а рекурентним ужитком і мають завчасно відоме значення.

Важливу роль сталі словосполучення відіграють з позиції герменевтики правничого тексту, оскільки вони є нероздільними лексичними сполученнями, що передають певні поняття, однаково відомі усім носіям мови. Саме вони допомагають реципієнтам адекватно сприймати авторський правничий (чи то усний, чи то писемний текст).

З огляду на те, якого типу інформацію подає правник (правознавець), використовуються ті сталі словосполучення, які стосуються даної галузі чи подієвої ланки. Глибина риторичної майстерності та відображувальної свідомості правознавця є основними чинниками, які шляхом синтезу стилістичних засобів якнайкраще відтворюють хід подій в уяві реципієнта.

Відомо, що за рівнем розвитку мови можемо судити і про рівень розвитку суспільства. Основна функція мови – комунікативна. Мова повинна обслуговувати суспільство. З її допомогою члени суспільства спілкуються і отримують інформацію. «Саме визначення комунікативної функції мови як її суттєвої характеристики, в явній або завуальованій формі, подане у переважній більшості праць, і дозволяє звести до неї такі, часто виділювані функції мови, як експресивну (вираження думок), акумулятивну (нагромадження суспільного досвіду і знань)» [4, с. 15].

Ці функції настільки тісно пов'язані, що діють як одне ціле. А «однією з фундаментальних функцій мови, яку вона виконує за допомогою слів і словосполучень, є номінативна. Адже все, пізнане людиною,... тільки тоді стає фактом свідомості народу, коли одержує назву. Саме тому мови сучасних розвинених народів мають у своєму словниковому складі до мільйона тільки загальноживаних слів» [5, с. 3].

Сталі словосполучення полегшують сприйняття викладеного матеріалу, викликаючи вже відомими мовними сигналами від-

повідні реакції у читача або слухача. Образні засоби метафоризації, підпорядковані яскравому зображенню подій, сприяють створенню певного настрою. Тобто для увиразнення своїх почуттів та думок у тексті автор використовує сталі словосполучення, які стають знаковими для описуваної ситуації. Наприклад для **опису скоєння злочину**: *умисне вбивство; легке (важке) тілесне ушкодження, неумисне вбивство, умисне тяжке тілесне ушкодження, необережне водіння, яке спричинило смерть та ін.*; для **характеристики валютних операцій**: *валютний дериватив, валютні цінності, валовий прибуток, валютні кошти, обіг валюти та ін.*; для **характеристики договірної системи**: *договір страхування, договір схову, договір оренди землі, договір позики та ін.*; для **характеристики діяльності підприємств**: *підприємство зв'язку, підприємство з обмеженими інвестиціями, підприємство поштового зв'язку тощо.*

Сталі словосполучення, уміло введені в правничий текст, допомагають формувати потужне асоціативне поле, яке продукує в свідомості людини конкретні чуттєві образи. Працюючи над текстом, усним чи писемним, правник повинен ретельно добирати різноманітні мовні засоби, враховуючи при цьому інтелектуальні особливості адресата. Таким чином текст стає насамперед продуктом мовноетичної і розумової активності й діяльності правника. Ступінь же сприйняття й розуміння думок з боку аудиторії залежить від усіх компонентів мовного повідомлення: ситуації мовного спілкування, адресата, адресанта, протікання мовного повідомлення і самого мовного повідомлення. Будь-який текст, у тому числі й правничий, - це система знаків, у яких закодована інформація, а знак є символом, що відтворений у процесі пізнавальної діяльності людини. Саме сталі словосполучення полегшують процес сприйняття і осмислення інформації, оскільки виконують роль своєрідних інформаційних кодів. «Процес декодування буде настільки легшим, наскільки знайомий читачеві або слухачеві код, а повторюваність є безумовна властивість знаку» [6, с. 9].

Специфіка мови правників робить можливим використання у ній не лише експресивно забарвлених стійких комплексів, але й експресивно нейтральних. Відповідно до визначеної тематики правники використовують сталі словосполучення не лише суто правового характеру, але й ті, які є найбільш виразно інформативними. Таким чином у процесі побудови правничого тексту правник звертається до використання сталих словосполучень різних тематичних груп.

Мова правників лаконічна та чітка. У різноманітній фаховій літературі, а також у фахових юридичних виданнях використовуються ті сталі словосполучення, які є широко вживаними у статтях Кримінального кодексу України. Значна частина таких сталих словосполучень позбавлена образності, що виразною ознакою офіційно-ділового стилю правників. Наприклад: *правова основа, притягати до суду, кримінальна відповідальність, обстоювати рівні права, кримінальне переслідування, оскаржувати результат в суді, порушувати карну справу, криміногенна ситуація, брати під варту, визнавати правомірним, об'єкт переслідувань* тощо.

Вагома частка сталих словосполучень юридичного характеру тягнє до номінацій і термінолексики кримінального права. Наприклад, викриваючи злочинні дії окремих осіб, правники активізують у вжитку відомі широкому загалові сталі словосполучення на зразок: *карна справа, порушити справу, службове розстеження* та ін. Найчастіше пересічний читач зустрічається з повідомленнями правничої і юридичної тематики на шпальтах газет.

Наприклад: **Суд розглядає справу про позбавлення його депутатських повноважень як сумісника. У зв'язку з цим кримські депутати погодились скасувати свої рішення. У зв'язку з цим Верховний суд пропонує не кидати таких злочинців за ґрати, а накласти на них економічні санкції. Суд визнав винним у скоєнні вбивства групу осіб. Суд не повертатиме справу на повторний розгляд, ухвалить остаточне рішення, яке оскарженню не підлягає** (зі судових матеріалів).

Сталі словосполучення наявні у виступах суддів, прокурорів, адвокатів. Викладаючи фактичну суть справи, правознавці дотримуються певної структури промови. Оскільки її зміст і побудова не можуть бути однаковими, правник повинен уміти не лише правильно встановити пропорції промови, але й добирати відповідні мовні засоби, які найкраще б допомогли окреслити обставини і хід справи.

Для успішного виконання завдань, які стоять перед правознавцем у процесі практичного втілення його комунікативної майстерності і одним з основних є завдання психологічного впливу на всю аудиторію. Тому промовцю слід якомога повніше дослідити якісний і кількісний склад аудиторії, мотивацію присутності, інтереси, переконання, врахувати вік, емоційний стан, рівень уваги, зацікавленість слухачів тощо [7, с. 41].

Отже, правник – промовець зобов'язаний спонукати слухати себе. Цього можна досягти завдяки використанню голосових при-

йомів, звернення до слухачів з прямими запитаннями, пов'язаними зі змістом промови, жестами, мімікою, а також за допомогою засобів мовної та мовленнєвої виразності (прислів'їв, приказок, гумору, яскравих образів тощо).

Поряд з прийомами стилістичного синтаксису у правничих дискурсах використовуються і фразеологічні одиниці (крилаті вирази, афоризми, примовки, приказки, прислів'я), а також сталі словосполучення.

Слід також пам'ятати, що правничий текст виконує комунікативну й інформативну функції. Кожен правник, «у відповідності до своєї поцесуальної позиції, аналізує і дає оцінку зібраним доказам, формулює свої висновки і обґрунтовує їх тими даними, які були здобуті у процесі розслідування і судового розгляду справи» [7, с. 40].

Отже, комунікативна майстерність правознавців, мова права не можуть бути відокремлені чи протиставлені загальномовним процесам, адже вони являють собою єдину систему, неподільний організм, у якому, поряд з професійними, збережені усі норми загальнонародного мовлення.

Уміле використання широкої палітри мовних засобів дозволяє найбільш повно реалізувати комунікативні задуми автора, виконати різні комунікативні функції – не лише подавати інформацію про щось, але й впливати на розум, емоції, почуття аудиторії.

1. Потєбня А. Полное собрание сочинений. *Мысль и язык*. 1924. Т. 1. 208 с.

2. Дилтс Р. Фокусы языка. Изменение убеждений с помощью НЛИ. Санкт-Петербург, 2000. 245 с.

3. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля. К., 2008. 711 с.

4. Мецлер А., Скиба В. Деякі аспекти функціонально-комунікативного аналізу мови. *Мовознавство*. 1988. №3. С. 15–20.

5. Демський М. Українські фразеологізми й особливості їх творення. Львів, 1994. 62 с.

6. Крупський І. Українська газета, як художньо-поліграфічний феномен: історія, сучасний стан, перспективи розвитку. Львів, 1994. 101 с.

7. Озерський І. В. Використання прокурором психологічних знань при підтриманні державного обвинувачення в суді: монографія. Полтава, 2008. 368 с.

Оксана Федішин,
старший викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація. У статті мова йде про організацію самостійної роботи здобувачів вищої освіти при вивченні іноземної мови, що дозволяє сформувати навички самостійної діяльності здобувачів вищої освіти, розвинути їхню самоосвіту та прагнення до професійного самовдосконалення, виробити здатність самостійно приймати обґрунтовані рішення. Застосування новітніх інформаційно – комунікаційних технологій є надзвичайно ефективними засобами в організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти і заслуговує широкого використання. Комп'ютерні технології та мережа Інтернет створюють можливість для комплексного розвитку навичок мовлення, говоріння, письма та аудіювання, вони дозволяють глибше зрозуміти культуру країни, мова якої вивчається, спонукають інтерес до вивчення іноземної мови.

Ключові слова: самостійна робота, рівень володіння мовами, лексична компетенція, лексичні та граматичні елементи, інформаційно-комунікаційні технології.

Abstract. The article deals with the organization of independent work of higher education students in learning a foreign language, which allows to form skills of independent activity of higher education students, to develop their self-education and desire for professional self-improvement, to develop the ability to make informed decisions. The use of the latest information and communication technologies are extremely effective means in the organization of independent work of higher education for students and deserves wide use. Computer technology and the Internet provide an opportunity for the integrated development of speech, speaking, writing and listening skills, they provide a deeper understanding of the culture of the country whose language is being studied, and stimulate interest in learning a foreign language.

Key words: independent work, level of language proficiency, lexical competence, lexical and grammatical elements, information and communication technologies.

Зміни, які відбуваються в соціальній, економічній, політичній і культурній сферах життя України, зумовлюють необхідність

перебудови і модернізації системи освіти взагалі і вищої освіти зокрема, для того, щоб країна мала змогу долучитися до європейського освітянського простору, інтегруватися в нього. Сьогодні у світовому освітньому процесі виникає і широко обговорюється нова система цінностей та ідей освіти, відроджується концепція особистості, заснована на ідеях природовідповідності та культурної самоідентифікації, а також на індивідуально-особистісному розвитку.

З'являються нові парадигми освіти. Мета державної політики України в галузі освіти полягає у створенні умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, які будуть ефективно працювати і навчатися протягом життя, зберігати й примножувати цінності національної культури і громадянського суспільства, розвивати й зміцнювати незалежну, демократичну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти. Серед пріоритетних напрямків державної політики в галузі освіти є розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом життя.

Навчання протягом усього життя можна розуміти по-різному: це може бути можливість вчитися в різних навчальних закладах і отримувати різну освіту, різні професії; підвищувати свій рівень, здобуваючи ступені «магістра» або «доктора» наук; але найголовніше це підвищення своєї кваліфікації шляхом **самостійної роботи**.

Тільки самостійна робота, самоосвіта, самовдосконалення, самостійна діяльність саме протягом усього життя може зробити людину справжнім професіоналом, знавцем своєї справи, зробити її справді необхідною для суспільства. І суть не тільки в тому, що зростає об'єм інформації, розвиваються нові технології, удосконалюються методи і прийоми роботи тощо. Якщо людина не навчиться практично з початкової школи працювати самостійно, прагнути до розширення свого світогляду, удосконалення своєї майстерності, вона ніколи не досягне відповідного рівня досконалості, не зможе принести бажаної користі людям і не отримає задоволення від своєї діяльності [2].

Що стосується ефективної професійної підготовки спеціалістів, то сьогодні вона абсолютно немислима без володіння ними іноземною мовою і не тільки тому, що зростають різноманітні контакти України з іншими країнами, але, перш за все, з огляду на те, що не може спеціаліст у наш час бути висококваліфікованим, інтелігентним, мислячим без такого володіння іноземною

мовою. Мовна підготовка стає основою фундаментальної освіти у вищій школі. Домінуючими мотивами навчання іноземної мови у ЗВО є: професійний інтерес; загальнопізнавальний інтерес; лінгвістична зацікавленість; етична зацікавленість. Здобувачі вищої освіти повинні мати доступ до різних програм, у тому числі й до багатопрофільного навчання, розвивати **рівень володіння мовами** і використовувати нові інформаційні технології.

Оскільки кінцева мета навчання іноземної мови у закладі вищої освіти – формування вмінь вільно орієнтуватися в іншому-вищому середовищі, а також адекватно реагувати в різних ситуаціях, питання пошуку, створення та застосування нових технологій навчання та удосконалення існуючих є дуже актуальним. Серед основних резервів підвищення ефективності навчання іноземної мови – **самостійна робота** здобувачів вищої освіти, яка є і формою навчання, і його засобом, і його метою [1].

Навчальний предмет «Іноземна мова» повинен закладати основи вмінь самоосвіти в галузі цього предмета. Інтенсифікації самостійної роботи сприяють також чіткі та доступні методичні рекомендації щодо самостійного оволодіння певним лексичним матеріалом, який має професійне спрямування. Кафедра іноземних мов Львівського державного університету внутрішніх справ робить спробу створити певні навчально-методичні матеріали для самостійної роботи над лексичним матеріалом, які стосуються раціональної організації навчальної діяльності здобувачів вищої освіти у позааудиторний час. Цілеспрямовано дібраний навчальний матеріал з профілюючої спеціальності підвищує у здобувачів вищої освіти інтерес до навчання мови, вносить елемент новизни в процес навчання.

Як відомо, з трьох систем мови лексика є найважчою для засвоєння. По-перше, здобувачів вищої освіти практично не доводилося стикатися з таким професійно спрямованим лексичним матеріалом у середній школі. По-друге, низький рівень комунікативної готовності, обумовлений недостатніми лексичними знаннями і вмінням працювати з довідковою літературою, викликає труднощі при роботі з нею.

По-третє, її об'єм не завжди сприяє підвищенню мотивації навчання іноземної мови. По-четверте, існують такі об'єктивні фактори, як незначна кількість годин, що відводиться на навчання іноземної мови у ЗВО, вимоги програми, віковий фактор, ступінь володіння іноземною мовою, здатність до навчання іноземної мови тощо.

При вивченні іноземної мови ставиться за мету досягнення тим, хто навчається, такого рівня **лексичної компетенції** (під компетенцією мається на увазі сума знань, умінь і характерних рис, які дозволяють особистості виконувати певні дії), щоб він (вона) міг спілкуватися, здійснювати мовленнєву комунікацію, розвивати комунікативну компетенцію (розуміння, аудіювання, читання, говоріння, письмо) [4]. **Лексична компетенція** – це знання і здатність використовувати мовний словниковий запас, що складається з лексичних і граматичних елементів. *Лексичні елементи* включають: стійкі вирази (розмовні вирази/формули, фразеологічні ідіоми, застигли стійкі вирази, стійкі словосполучення, стійкі розмовні вирази, що складаються зі слів, які зазвичай вживаються разом) та однослівні форми (іменники, дієслова, прикметники, прислівники, числівники). *Граматичні елементи* містять артиклі, займенники, прийменники, сполучники, частки, допоміжні дієслова.

Активний словник дає можливість здобувачам вищої освіти зосередити свою увагу на активізації необхідних для даної теми лексичних одиниць. Такий активний словник слугує певною опорою, що дозволяє здобувачам вищої освіти вирішити два завдання: збагатити своє мовлення та розширити свій методичний арсенал. Засвоєння мовних одиниць до рівня автоматизованого вживання в мовленні (усному та писемному) безпосередньо пов'язано з проблемою навичок та умінь.

За даними психологів і методистів успішність автоматизованого вживання мовного матеріалу в мовленні залежить від різноманітності та міцності асоціацій, які встановилися під час запам'ятовування окремих мовних одиниць. Тому для збереження і подальшого розширення активного словника видається необхідним виконання здобувачами вищої освіти деяких взаємозв'язаних і взаємозумовлених вправ різного типу, які забезпечують активізацію лексичних одиниць на рівні мовних, умовно мовленневих і мовленневих вправ [3].

Розвитку та удосконаленню навичок і вмінь правильного вживання лексичних одиниць у значній мірі можуть сприяти вправи-завдання, які вимагають утримання в пам'яті окремих мовних одиниць, що активізуються. Методичні рекомендації та практичні завдання є лише доповненням до основного підручника/посібника і не замінюють його. Хоча великий педагог Я. А. Коменський писав, що навчання не можна довести до ґрунтовності без можливо більш частих та особливо уміло поставлених повто-

рів і вправ. Самоконтроль є вищим показником володіння іноземною мовою, запорукою його подальшого удосконалення. Самоконтроль має на увазі здатність здобувачів вищої освіти до критичної оцінки своїх знань і дій, які виявляються в його власній ініціативі. До засобів самоконтролю в роботі відносяться ключі та завдання для самоперевірки. Кінцевим етапом самоконтролю є самооцінка. Здобувач вищої освіти має змогу сам собі виставити оцінку, підрахувавши кількість правильно виконаних завдань. Йому дається змога виконати завдання двічі, якщо перший раз він не зміг справитися з ними [2]. Здобувач вищої освіти зможе зосередитися на проблемі, що викликала труднощі, переглянути довідкову літературу, підручник тощо або проконсультуватися з викладачем, якщо самостійно не впорасться з нею, а потім знову перевірить та оцінить себе.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти в позааудиторний час повинна мати чітку організацію. Хоча вона виконується без безпосереднього керівництва та участі викладача, тим не менше повинна бути добре спланована і проконтрольована викладачем. На одному з перших занять викладачеві варто пояснити здобувачам вищої освіти, як працювати з методичними порадами та практичними завданнями, та провести свого роду «репетицію» – практично показати, що та як треба робити, залучаючи до цієї роботи здобувачам вищої освіти з тим, щоб вони самостійно працювали з джерелом інформації, зверталися до опор, використовували засоби самоконтролю, а також мали змогу вияснити те, що викликало певні труднощі [4].

Викладач повинен: познайомити здобувачів вищої освіти з прийомами запам'ятовування лексики, наприклад, лексика, згрупована за смисловими групами; лексика, згрупована за способами словотворення; лексика, згрупована за частинами мови; лексика, згрупована за певними асоціаціями; лексика, згрупована за звучанням тощо; здобувач вищої освіти вибирає собі той прийом, який йому видається найоптимальнішим і найефективнішим для запам'ятовування; пояснити, як раціонально спланувати свій час і навчальну діяльність; розказати, як правильно вести записи; визначити, за якими параметрами оцінити виконання завдань (у даному випадку оцінка завдань залежить від кількості речень чи слів у завданні); варто також пояснити, якими критеріями буде керуватися сам викладач перевіряючи виконану роботу, тому що порівняння результатів оцінки викладача та самооцінки здобувача вищої освіти сприятимуть формуванню вмінь адекватної самооцінки.

Здобувачам вищої освіти можна запропонувати вести окремий зошит для роботи з методичними порадами та практичними завданнями. В зошиті повинні бути вказані тема, що опрацьовується, а також умови завдань. Сторінку зошита варто поділити на дві половинки. На одній з половинок виконувати завдання, а на другій записувати те, що викликало труднощі чи питання, які варто задати викладачеві [2]. Причини нездатності виконати завдання можуть бути такими: причини, пов'язані з недостатніми знаннями; причини, пов'язані з відсутністю уміння думати, аналізувати, використовувати свої знання, тобто з недоліками в аналітико-синтетичних операціях.

Здобувач вищої освіти повинен сам виявити, які саме причини перешкоджають йому засвоїти матеріал і намагатися виправити цю ситуацію.

Однією з переваг позааудиторної самостійної роботи є те, що здобувач вищої освіти може організувати та виконати її в зручний для себе час і обстановці, тобто він може зробити це так, як йому буде вигідно. Таким чином, у здобувачів вищої освіти будуть розвиватися вміння: аналізувати наявні умови; економно та швидко добирати засоби і способи здійснення дій для виконання завдань; планувати і програмувати свої дії; самостійно вносити необхідні зміни в свою діяльність.

Застосування новітніх інформаційно – комунікаційних технологій у навчанні полягає у використанні комп'ютерних технологій та мережі Інтернет як основного способу зацікавлення та заохочення здобувачів вищої освіти до самостійної роботи. Використання комп'ютерної техніки зумовило появу нової форми організації навчального процесу – роботу з пошуковими системами Інтернету. Мережа Інтернет – це необмежений доступ до великої кількості мовного і країнознавчого матеріалу, детального опису новітніх технологій, інновацій, можливість постійно підвищувати рівень володіння мовою [1].

Спілкування молоді в режимі онлайн з іноземцями змінює їх ставлення до іноземної мови – вона перетворюється з навчального предмета в реальний засіб спілкування. Все це стає потужним мотиваційним фактором для вивчення іноземної мови. Метою самостійної роботи з такими системами може бути: формування вміння самостійно підібрати матеріал за визначеною темою; опрацювання теоретичного матеріалу; уміння вирішити практичне завдання зі свого фаху та розвиток навичок аргументації та складання логічно пов'язаного повідомлення за запропонованою

або самостійно обраною темою. Сьогодні існує низка комп'ютерних програм для вивчення, розвитку та вдосконалення знань, умінь та навичок здобувачів вищої освіти.

Важливим елементом самостійної навчальної діяльності здобувачів вищої освіти при оволодінні іноземною мовою є використання відеоматеріалів. Робота з такими матеріалами урізноманітнює види діяльності здобувачів вищої освіти підвищує рівень мотивації вивчення іноземної мови, дає можливість працювати з автентичним зразками мови, що є особливо актуальним з огляду на відсутність іншомовного оточення. Ефективність відеоматеріалів для комунікативного викладання мови очевидна. З усіх доступних засобів він забезпечує найточніше відображення мови у користуванні, тому що вона вживається конкретними мовцями, тісно пов'язана з певною мовленнєвою ситуацією, а її комунікативна мета підсилюється цілим рядом візуальних закодованих немовних характеристик (пози, міміка, жести) [3].

Обраний відеоматеріал має відповідати темам, що вивчаються згідно з програмою. Робота з відеоматеріалом полягає в проведенні підготовчих вправ, що виконуються перед переглядом, низки запитань та завдань на перевірку розуміння відеоматеріалу, а також заключного комплексувправ на обговорення побаченого та виконання творчих письмових завдань. Завдання, що виконуються перед переглядом відеозапису, містять вправи на прогнозування змісту фільму, роботу з лексикою, налаштування здобувачів вищої освіти на сприймання відповідного матеріалу, активізацію фонових знань. Перегляд фільмів та виконання вправ сприяє розвитку пам'яті, уваги, логічного та творчого мислення, а також поглибленню знань здобувачів вищої освіти про країну, мова якої вивчається. Комплекс вправ має бути направленим на розвиток всіх видів мовленнєвої діяльності, а саме – аудіювання, говоріння, читання та письма. Таким чином, організація самостійної роботи здобувачів вищої освіти при вивченні іноземної мови дозволить сформулювати навички самостійної діяльності здобувачів вищої освіти, розвинути навички самоосвіти та прагнення до професійного самовдосконалення, виробити здатність самостійно приймати обґрунтовані рішення.

Застосування новітніх інформаційно – комунікаційних технологій є надзвичайно ефективними засобами в організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти і заслуговує широкого використання. Комп'ютерні технології та мережа Інтернет створюють можливість для комплексного розвитку навичок мовлення, говоріння, письма та аудіювання, вони дозволяють глибше зрозуміти

культуру країни, мова якої вивчається, спонукають інтерес до вивчення іноземної мови. Якщо самостійна робота буде вестися систематично, вона, без сумніву, сприятиме міцному засвоєнню іноземної мови в єдності з розвитком прийомів навчальної роботи.

1. Демченко О. Дидактична система організації самостійної роботи студентів. *Рідна школа*. 2006. №5. С. 68–70.

2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. К.: Академ-видав, 2004. 351 с.

3. Олійник Л. Й. Інноваційні технології викладання іноземних мов. URL: http://www.rusnauka.com/Page_ru.htm.

4. Полат Е. С. «Интернет на уроках иностранного языка». *Иностранные языки в школе*. 2001. №2. С. 58-62.

Богдана Юськів,

старший викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

Ірина Сковронська,

завідувач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЮРИСТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. Стаття розглядає питання англomовної міжкультурної комунікації майбутніх юристів. Сучасні тенденції навчання іноземної мови вимагають розвиток у студентів письмових мовленнєвих вмінь, які розглядаються у їх природному професійному контексті. Ринковий попит на такі вміння допомагає розвивати у студентів мовну, прагматичну та міжкультурну компетенції, а також досягти широкого розуміння важливих і рінопланових міжнародних соціокультурних проблем, для того щоб діяти належним чином у культурному різномайтті професійних ситуацій.

Офіційне включення національно-культурного компонента в зміст навчання вимагає перегляду старого статусу викладача іноземної мови: він повинен бути знавцем не тільки іншомовної культури (політичної, культурної, художньої, мовної та ін.), але й своєї національної культури, оскільки процес засвоєння іноземної мови і подальше застосування

справедливо програмується як міжкультурна комунікація, як діалог культур, що передбачає визначення різних термінів і понять країнознавчого характеру, зокрема змісту одиниці країнознавчої інформації і критеріїв її добору, перебування способів і прийомів презентації країнознавчого матеріалу, його закріплення і застосування комплексу автентичних матеріалів методів роботи з ними.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, професійне мовлення, мовне становище, мовленнєві вміння.

Abstract. *The article considers the issue of English-language intercultural communication of future lawyers. Modern trends in foreign language teaching require the development of students' written speech skills, which are considered in their natural professional context. The market demand for such skills helps to develop students' linguistic, pragmatic and intercultural competences, as well as to gain a broad understanding of important and planned international socio-cultural issues in order to act properly in the cultural diversity of professional situations.*

Formal inclusion of national-cultural components in the content of education requires a revision of the old status of a foreign language teacher: he must be a connoisseur not only of foreign culture (political, cultural, artistic, linguistic, etc.) but also of his national culture since the process of mastering a foreign language and its further usage is programmed as intercultural communication, as a dialogue of cultures, involving the definition of various terms and concepts of local nature, including the content of a unit of local information and criteria for its selection, finding ways and methods of presentation of local material, its consolidation and application of a complex of authentic materials and methods to be used.

Keywords: *intercultural communication, professional speech, language storage, speech skills.*

Одним із пріоритетних завдань основ навчання іноземних мов визнається формування у студентів міжкультурної комунікації, що передбачає наявність знань про національно-культурні особливості країни, мова якої вивчається, про норми мовленнєвої та немовленнєвої поведінки її носіїв і вміння будувати свою поведінку відповідно до цих особливостей і норм.

Вивчення проблеми міжкультурної комунікації привертає увагу вчених – лінгвістів, психологів, педагогів. Питання про країнознавчий, лінгвокраїнознавчий та соціокультурний аспекти навчання іноземних мов, про зміст комунікативної компетенції знайшло теретичне й методичне обґрунтування в працях учених Н. Ф. Бориско, В. О. Каніболоцької Є. М. Верещагіна, Л. П. Голованчук, Л. М. Смолякової, О. Б. Тарнопольського та ін.

Метою статті є визначення деяких лексичних та граматичних особливостей англомовного юридичного дискурсу з метою

вироблення методики навчання професійної спрямованої мовної міжкультурної компетенції майбутніх юристів.

Зв'язок культури з мовою найяскравіше виявляється на тому рівні мови, який безпосередньо пов'язаний із предметами і явищами навколишньої дійсності, – лексикою. Лексична система зумовлена переважно явищами матеріального світу, соціальними факторами. Насамперед у лексиці відбиваються фрагменти соціального досвіду, зумовленого основною діяльністю етносу.

Основна функція мови – бути засобом спілкування між людьми. Настільки ж істотне призначення мови – бути засобом пізнання мови. Іншими словами, мова бере участь не тільки в передачі думки про щось уже пізнане (іншою людиною), але й у формування самої думки (для самого себе). Офіційне включення національно-культурного компонентів в зміст навчання вимагає перегляду старого статусу викладача іноземної мови: він повинен бути знавцем не тільки іншомовної культури (політичної, культурної, художньої, мовної та ін.) але й своєї національної культури, оскільки процес засвоєння іноземної мови і подальше застосування справедливо програмується як міжкультурна комунікація, як діалог культур, що передбачає визначення різних термінів і понять країнознавчого характеру, зокрема змісту одиниці країнознавчої інформації і критеріїв її добору, перебування способів і прийомів презентації країнознавчого матеріалу, його закріплення і застосування комплексу автентичних матеріалів і методи роботи з ними.

Роль іноземної мови не вичерпується тим, що вона розцінюється в наш час як одна із пріоритетних дисциплін. Вона сприяє розширенню не тільки філологічного, але й загального кругозору, при вивченні іноземної мови студенти опановують новими засобами спілкування для безпосереднього доступу до цінностей світової культури. У зв'язку з цим можна говорити про процес акультурації особистості при вивченні іноземних мов, тобто засвоєння людиною, яка виросла в одній національній культурі, істотних факторів, норм і цінностей іншою національною культурою [1, с. 356].

Міжкультурна комунікація – це адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, що належить до різних національних культур, Три основні сфери міжкультурної комунікативної компетенції – когнітивна, прагматична і мотиваційна – є однаково важливими й істотними у вивченні іноземних мов. На думку М. В. Ляховицького, основним засобом навчання іноземній мові є мовне середовище, а інший арсенал знарядь навчання – від карток до комп'ютера є допоміжним, покликати створити більш-

менш яскраво виражене штучне залучення студентів до природного мовного середовища. Під час досліджень проблем міжкультурного спілкування вчені вважають, що при вступі в комунікацію носіїв різних культур є поява певних проблем, пов'язаних з причетністю до різних культур. проблемами такого характеру можуть бути труднощі порозуміння, непорозуміння, створення окремих випадків, а в подальшому перебігу – спілкування відмежування, скривдженість, психічна ізоляція. Міжкультурна комунікація є такою комунікацією людей, при якій способи комунікації або функції мовних подій є ідентичними, але існують відмінності в їх реалізації та інтерпретації в певних ситуаціях [2, с. 49]. Для того, щоб готувати співвітчизників до іншомовного професійного мовлення, допомогти їм побачити свою картину світу, водночас усвідомити себе невід'ємною частиною міжкультурної взаємодії, потрібно змінювати підходи до викладання іноземної мови. переходити від теоретичних знань до практичних тренінгів, курсів, тощо.

Беручи до уваги професійні потреби студентів у ВНЗ України та вимоги ринку праці, програма з англійської мови професійного спілкування визнає, що рівень володіння іноземною мовою B2 та C1 забезпечує їх незалежну комунікативну компетенцію, для того щоб вони могли ефективно функціонувати в майбутньому професійному середовищі. В умовах постійного зростання професійної мобільності та співпраці відкриваються можливості для українських фахівців приєднатися до європейського простору професійної діяльності юристів у якості рівноправних партнерів.

Сучасні тенденції навчання іноземної мови вимагають розвиток у студентів письмових мовленнєвих вмінь, які розглядаються у їх природному професійному контексті. Ринковий попит на такі вміння допомагає розвивати у студентів мовну, прагматичну та міжкультурну компетенції, а також досягти широкого розуміння важливих і рішучих міжнародних соціокультурних проблем, для того щоб діяти належним чином у культурному різноманітті професійних ситуацій.

Професійна діяльність майбутніх юристів вимагає певних мовленнєвих вмінь, які базуються на використанні вузькоспеціалізованої лексики з тим, щоб бути здатним готувати ділову та професійну кореспонденцію, резюме, протоколи, постанови та ін., писати зрозумілі, деталізовані тексти різного спрямування, пов'язані з особистою та професійною сферами, користуватися базовими засобами зв'язку для поєднання висловлювань у чіткий, логічно об'єднаний дискурс. Щодо мовних навичок та вмінь, якими

повинні вміти володіти юристи для успішної професійно спрямованої письмової англомовної комунікації, то тут необхідні знання великого об'єму юридичної термінології, словникового запасу, граматичних структур та правил англійського синтаксису та широкого діапазону мовних форм, необхідних для продукування різноманітних текстів професійного спрямування.

Крім цього, соціокультурна та прагматична компетенції, які вкрай важливі для професійно спрямованої письмової комунікативної компетенції майбутніх юристів передбачає: застосування міжкультурного розуміння у процесі безпосереднього письмового спілкування в професійному середовищі; розуміння різних корпоративних культур в конкретних професійних контекстах і те, яким чином вони співвідносяться одна з одною.

Письмове мовлення юристів характеризується низкою особливостей лексичного та граматичного характеру. Так, до загальних лексичних характеристик англомовних юридичних текстів відносяться *терміни латинського походження*: *ad hoc* – для цього випадку; *ad legem* – за законом; *contra legem* – проти закону; *et cetera* – і так далі; *ipso jure* – в силу самого закону; *Corpus Iuris Civilis* (CJC) – звід цивільного права (назва кодексу Юстиніана); *corpus delicti* – склад злочину; *id est* (i.e.) – тобто, *affidavit* – *witnessed* (письмове свідчення під присягою); *запозичення з французької*: *appeal* - оскарження рішення; *plaintiff* – позивач; *tort* – делікт, цивільне провипорухування; *verdict* – вирок; *lien* – заклад, право накладання арешту на боржника; *petit jury* – присяжні; *estate* – нерухомість; *lease* – аренда; *chattel* – рухоме майно; *сталі вирази*: *with no strings attached* – без зобов'язань; *take the law into one's own hands* – самоуправствувати; *lodge a complaint* – подавати скаргу; *legal age* – повноліття; *invasion of privacy* – втручання в особисте життя; *due process* – норми здійснення правосуддя; *burden of proof* – обов'язок доказування; *bend reasonable doubt* – переконливо, доказово; *аббревіатури*: *I.L.M.* (International Legal Materials), *A.L.R.* (American Law Reports); *CL* (Common Law); *Am Jur.* (American Jurisprudence); *B.A.P.* (Bankruptcy Appellate Panel), *COA* (Court of Appeal), *ICJ* (International Court of Justice); *застарілі слова*: *hereinafter* (надалі), *hereby* (цим самим), *thereby* (in that way/ by that – тим самим, таким чином), *abovesaid* (як було вже сказано) *thereupon* (слідом за цим), *hereunder* (нижче). Приклади добре ілюструють функціонування вищезгаданих граматичних одиниць: *The ICJ has dealt with relatively few cases in its history. It is composed of fifteen elected judges. Ad hoc judges may also sit in court for contentious cases; The woman forgot to*

include information in the affidavit. In the 16th century, a commission appointed by the Emperor Justinian collected and consolidated all the sources of law, including the opinions of the great legal scholars during previous centuries. The result was the Corpus Juris Civilis (CJC), also called the Justinian code, a comprehensive code with the accumulated wisdom and experience of many generations of Roman jurists.

Оскільки в іноземних документах часто присутні одиниці французької, латинської та староанглійської лексики, юридичний перекладач має розумітися на цій сфері. Актам властива лексична надмірність і багатослівність. Доволі часто в юридичній мові використовуються займенникові прислівники (*hereinafter* – надалі, *whereas* – у той час як, *thereof* – цього, *hereto* – до цього), значна кількість заперечень і безособових конструкцій. При створенні перекладу варто врахувати, що текстам юридичного характеру властиве домінування однини над множиною, чоловічого роду над жіночим, теперішнього часу над майбутнім.

Сучасна мова права оперує низкою вимог щодо юридичних термінів, які перекладачеві доводиться враховувати в процесі перекладу. Так, юридичний термін повинен: – відповідати правилам та нормам певної мови; – бути систематичним; – відповідати конкретній дефініції, що орієнтована на певну концепцію; – бути відносно незалежним від контексту; – бути точним; – бути якомога лаконічнішим; – бути спрямованим на максимальну відповідність (у межах певної системи термінів); – бути виразно нейтральним; – бути благозвучним [5].

Англійська мова має розвинуту термінологічну систему для позначення юридичних реалій. Так, для позначення юридичних професій існують терміни, більшість яких є синонімами: *lawyer*, *law agent*, *jurist*, *jurisprudent*, *solicitor*, *advocate*, *attorney*, *legist*, *legalist*, *barrister*, *counsel*, *councillor*, *legal expert*, *man of law*. Найбільш загальний термін – *lawyer* перекладається як юрист, адвокат, законознавець, правознавець. Широке семантичне поле охоплюють терміни: *jurist*, *jurisprudent*, *legist*, *legalist*, *man of law* – які в залежності від конкретної ситуації також перекладаються як юрист, адвокат, законознавець, правознавець. *Law agent* вживається для позначення будь-якого юриста, за винятком адвоката, а також перекладається як повірений, стряпчий. Складна термінологічна система відображає градацію в межах професії адвоката: *advocate* – найбільш загальний термін в цьому ряду; *solicitor* – адвокат, що дає поради клієнту, готує справи, але не має права виступати в судах нижчої інстанції, повірений;

barrister – адвокат, який має право виступати в судах лише вищої інстанції, для нього справи готує solicitor. Counsel і counsellor також вживаються у значенні адвокат, але означають адвоката, який дає консультації, юрисконсульта. Найбільш близьким синонімом цих двох термінів є barrister. Декілька значень має термін attorney, у тому числі й адвокат, однак у першу чергу він вживається для позначення прокурора. Очевидна нестача юридичних відповідників в українській та російській мовах змусила юристів калькувати більшість назв юридичних професій. Так, в українській мові з'явилися терміни солісітер (соліситер), барістер (барристер), атorney (атторней), які, у свою чергу, потребують тлумачення. Отже, очевидним є факт, що юридичний термін буває і багатозначним, незважаючи на те, що однією з вимог до терміна є саме однозначність, адже законодавець повинен дати юридичному термінові одне-єдине визначення, включити в нього всі істотні ознаки, які є регулюючими за характером і мають юридичне значення. Наявність у терміна декількох різних законодавчих дефініцій веде до нечіткості, розпливчастості юридичного регулювання, породжує непорозуміння і помилки.

Найбільш типовою лексичною ознакою юридичної літератури є насиченість тексту спеціальними термінами та термінологічними словосполученнями. Юридичні терміни як мовні знаки, що репрезентують поняття спеціальної, професійної галузі, становлять суттєву складову юридичних текстів і одну з головних труднощів їх перекладу з огляду на їх неоднозначність, відсутність перекладних відповідників (у випадку термінів- неологізмів) та національну варіативність (тобто наявність різних термінів в американському, британському, канадському та інших варіантах англійської мови, що позначають одне й те ж явище, процес, об'єкт тощо). Під терміном звичайно розуміється слово (або група слів), що мають в межах даної галузі або спеціалізації конкретний і єдиний сенс, що виключає будь-яку можливість іншого, що відрізняється від передбаченого автором розуміння або тлумачення. Так, наприклад, приведені нижче слова і групи слів є термінами: judicial authority – судовий орган; court rules – судові прецеденти; cost – судові витрати; paper mill –судовий архів; court briefing – судовий брифінг; crier of court, crier – судовий глашатай; writ – судовий документ; court injunction, prohibitory injunction, injunction, interdict, judicial restraint, writ of injunction, restraining order, injunction – судова заборона. З наведених прикладів видно,

що термін може бути однослівним і складатися з ключового слова, або бути термінологічною групою, до складу якої входить ключове слово або ядро групи, одне або декілька лівих означень, і одне або декілька правих або прийменникових означень, що уточнюють або модифікують сенс терміну. Для успішного проведення дешифровки термінів перекладач повинен добре уявляти загальні принципи термінотворення, знати певний мінімум префіксів латинського і грецького походження, які беруть найбільш активну участь в процесах термінотворення, а також володіти певними навичками практичного застосування цих знань.

Юридичні тексти характеризуються особливим стилем, який відрізняє їх від інших типів текстів. При перекладі таких текстів ця особливість створює додаткові труднощі та проблеми. Серед лексичних труднощів юридичного перекладу В. І. Карабан виокремлює «багатозначність слів (термінів) та вибір адекватного словникового відповідника або варіанту перекладу слова (терміна), особливості вживання загальнонародних слів в юридичних текстах, правильне застосування того чи іншого способу перекладу лексики. визначення межі припустимості перекладацьких лексичних трансформацій, переклад термінів-неологізмів, аббревіатур, псевдоінтернаціоналізми. лексикалізовані форми множини іменників та терміни-омоніми, етноспецифічна лексика і етнонаціональна варіантність термінів, іншомовні слова і терміни в англійських науково-технічних текстах, різного роду власні імена і назви (фірм, установ і організацій) тощо» [2]. До граматичних відмінностей автор відносить особливості граматичної будови мови, форми і традиції письмового наукового мовлення. Так, в англійських фахових текстах значно частіше, ніж в українських, вживаються форми пасивного стану та неособові форми дієслова, дієприкметникові звороти й специфічні синтаксичні конструкції, особові займенники першої особи однини та одночленні інфінітивні й номінативні речення тощо. Основна складність перекладу юридичних текстів, а саме переклад термінів, полягає у розкритті та передачі засобами української мови іншомовних реалій.

На граматичному рівні професійна письмова англійська комунікація юристів характеризується наявністю низки типових конструкцій, зворотів засобів міжфразового зв'язку, що сприяють забезпеченню вираження відповідних комунікативних намірів того хто пише, а також загальної цілісності, логічності та аргументованості висловлювання [3]. Аналіз ряду автентичних юридичних текстів дозволяє стверджувати про функціонування у них таких граматичних одиниць як складні речення з багатьма суряд-

ними та підрядними реченнями, умовні речення різних типів, засоби міжфразового зв'язку, модальні дієслова і вирази, пасивні конструкції, безособові конструкції: *It is strongly felt by many people that capital punishment is the equivalent of judicial murder. Furthermore, the death penalty is seen as savage and an affront to human dignity. The only time that life sentence should be given is when a person is so dangerous that the community is at risk if he or she is let out of prison. According to the Public Order act of Great Britain where 12 or more persons who are present together use or threaten unlawful violence for a common purpose and the conduct of them (taken together) is such as would cause a person of reasonable firmness present at the scene to fear for his personal safety, each of those persons using violence for the common purpose is guilty of riot.*

Таким чином, дослідження деяких лінгвістичних особливостей англomовної письмової професійно спрямованої комунікації фахівців юридичного профілю є основою для вмінь та навичок, яким необхідно навчати майбутніх юристів у ВНЗ. Для успішної та ефективної професійної діяльності студентів юридичних спеціальностей стоїть завдання розробки належної методики навчання письма англійською мовою.

1. Каніболоцька О. А. Проблема міжкультурної комунікації в процесі вивчення іноземної мови у вищій школі. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия Филология. Социальные коммуникации*. 2010. Т. 23 (62). №1. С. 355–359.

2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблем. Вінниця: Нова Книга, 2004. 576 с.

3. Кіржнер С. Е. Навчання майбутніх юристів усного професійно спрямованого англійського монологічного мовлення з використанням автентичної відеограми: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання: германські мови». Київ, 2009.

4. Тарнопольський О. Б., Кожушко С. П. Методика навчання студентів вищих навчальних закладів письма англійською мовою. Вінниця: Нова книга, 2008. 288 с.

5. Law. Virginia Evans Jenny Dooley David J. Smith-j.D. Published by Express Publishing, 2011.

5. Sheberstova T. Legal and Linguistic Aspects of Translating Legal Terminology. 2003.

6. Tiesma P. Legal Language. University of Chicago Press. 1999.

9. URL: www.legalglossary.org.

ЗМІСТ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО РОЗВИТКУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ (замість передмови).....	3
Бойко О. ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ ТА ППЗ.....	9
Бойко О. РОБОЧА АТМОСФЕРА НА ОНЛАЙН ЗАНЯТТІ.....	15
Бондаренко В. РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ДЛЯ ФАХІВЦЯ У ГАЛУЗІ ПРАВА.....	20
Вербицька Х., Липченко Т. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНШОМОВНОГО ФАХОВОГО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ.....	26
Волошина В. РОЛЬ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ У ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ.....	32
Гдакович М. «ЧАСОПИСЬ ПРАВНИЧА» (1889–1912) ЯК ЕТАПНЕ ЯВИЩЕ У ФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВНИЧОЇ МОВИ.....	37
Герасимович А. «ВИМУШЕНА» НЕОБХІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У НОВИХ РЕАЛІЯХ.....	42
Головач Т., Кузьо Л. DEBATE AS AN ESSENTIAL STRATEGY IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING.....	48
Горун Г. ВИКОРИСТАННЯ НОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	53
Запотічна Р., Посохова А. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НЕМОВНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	60

Івасів Н. С., Оленюк О. В., Рубель Н. В.	
ІНШОМОВНА ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	65
Качук М.	
ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У НЕМОВНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	69
Клак О.	
ЕТАПИ Й ФОРМИ РОБОТИ НАД НАУКОВИМ ТЕКСТОМ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ НАУКОВОЇ МОВНОКОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ.....	73
Кузьо Л.	
TEMPORAL PERSPECTIVE AND LEARNING MOTIVATION OF STUDENTS WHO STUDY ENGLISH AS A SPECIALITY DISCIPLINE.....	80
Липченко Т., Вербицька Х.	
МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	89
Медвідь Н.	
НОВІТНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ СТУДЕНТАМ ЗВО.....	94
Посохова А., Запотічна Р.	
ДО ПИТАННЯ ФАХОВОЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ЗВО МВС УКРАЇНИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ».....	99
Рій М.	
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ.....	104
Романюк О.	
ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ.....	108
Сковронська І., Юськів Б.	
СКЛАДОВІ ФАХОВОЇ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПРАВознавця.....	114
Федишин О.	
ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	122
Юськів Б., Сковронська І.	
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЮРИСТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	129

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ
ІНОЗЕМНИХ МОВ
ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ

Збірник наукових статей

Опубліковано в авторській редакції

Макетування *Н. М. Лесь*

Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Умов. друк. арк. 8,14.
Зам. № 105-20.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
№ 2541 від 26 червня 2006 р.